

YUNANİSTAN'IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN
TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ
GÜVENLİĞİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOLGA ŞAFAK ÇATALÇAM

Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı

Güvenlik Bilimleri ve Uygulamaları Bilim Dalı

OCAK, 2023

YUNANİSTAN'IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN
TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ GÜVENLİĞİNE
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOLGA ŞAFAK ÇATALÇAM

21220701008

Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı

Güvenlik Bilimleri ve Uygulamaları Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AK

OCAK, 2023

19/01/2023

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Güvenlik Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı Programı 21220701008 numaralı öğrencisi **Tolga Şafak ÇATALÇAM**'ın "**YUNANİSTAN'IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ**" konulu Yüksek Lisans tezi Enstitümüz Yönetim Kurulunun 19/01/2023 tarihli ve 2023/01 sayılı Yönetim Kurulu kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile 19.01.2023 tarihinde kabul edilmiştir.

<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER			
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Gökhan AK	İstanbul Topkapı Üniversitesi
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Suat DÖNMEZ	İstanbul Topkapı Üniversitesi
2. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Ahmet GÖRGEN	İzmir Demokrasi Üniversitesi
YEDEK ÜYE			
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Z. Banu DALAMAN	İstanbul Topkapı Üniversitesi
2. Üye	Prof. Dr.	O. Can ÜNVER	İstinye Üniversitesi

ONAY
Prof. Dr. Özlem KUNDAY
Enstitü Müdürü

(*) Oybirliği/Oyçokluğu hâli yazı ile yazılacaktır.

(**) Kabul / Ret veya Düzeltme kararı hâli yazı ile yazılacaktır.

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “YUNANİSTAN’IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ” başlıklı çalışmamın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve onurumla doğrularım.

19/01/2023

Tolga Şafak ÇATALÇAM

TEŞEKKÜR

Öncelikle; stresli ancak bir o kadar da keyifli olan bu tez çalışmasının planlanması, hazırlanışı ve yürütülmesi süreçlerinde ilgi ve desteğini esirgemeyen,engin bilgi birikimiyle bana model olarak, titiz yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AK'a minnettarım; kendisine çok teşekkür ederim. Tez yazım sürecinde yanımda olan ve süreç içinde çalışmamı destekleyen değerli dostum ve sınıf arkadaşım Serdar ÖZ'e ve çalışma sürecimde onları yalnız bırakmama rağmen bana sitem etmeyen değerli aile bireylerime çok teşekkür ederim.

Tolga Şafak ÇATALÇAM

İÇİNDEKİLER

Sayfa

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GÖRSEL LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN GENEL BİLGİLERİ VE ÇALIŞMA PLANI	5
2.1 Araştırmanın Sorunsalı, Amacı, Önemi ve Hipotezleri	5
2.2 Araştırmanın Metodolojisi ve Literatür Taraması.....	6
3. YUNANİSTAN’IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİ	8
3.1 Megali İdea	8
3.1.1 Megali İdea’nın Türk eğitim sisteminde öğretimi	12
3.2 Yunanistan Megali İdea’sının Doğuşu: Jeopolitik Temeller, Nedenler ve Konseptler	16
3.3 Yunanistan Megali İdea’sının Osmanlı-Türk Tarihindeki Etkileri	21
3.4 Yunanistan Megali İdea’sının Doğu Akdeniz’e Yönelik İlgisi.....	26
3.4.1 Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de Megali İdea’yı gerçekleştirme girişimleri.....	31
3.4.1.1 Yunan ve Rum ikilisinin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik tek taraflı talepleri.....	35
3.4.1.2 Yunan ve Rum ikilisinin Doğu Akdeniz’de Kıbrıs Adası’na yönelik tek taraflı talepleri	41
4. GÜVENLİK KAVRAMI	45
4.1 Güvenliğin Jeopolitik Boyutu	45
4.2 Doğu Akdeniz Güvenliği	49
4.2.1 Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hak, ilgi ve menfaatleri	55
5. YUNANİSTAN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ	66
5.1 Megali İdea’nın Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Askeri-Politik Güvenliğine Etkileri.....	66
5.2 Megali İdea’nın Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Ekonomik-Politik Güvenliğine Etkileri.....	71
5.3 Megali İdea’nın Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Etkileri..	85
6. SONUÇ	92
6.1. Değerlendirme ve Tespitler	92
6.2 Öneriler.....	100

KAYNAKÇA.....	103
ÖZGEÇMİŞ.....	114

GÖRSEL LİSTESİ

Sayfa

Görsel 2.1: GKRY'nin Tek Taraflı İlan Ettiği Petrol ve Doğalgaz Arama Parselleri.....	41
Görsel 3.1: Doğu Akdeniz Havzaları ve Levant Bölgesi.....	50
Görsel 3.2: Doğu Akdeniz'deki Kaynaklar.....	57
Görsel 3.3: Doğu Akdeniz'de Enerji Paylaşımı.....	60
Görsel 3.4: Türkiye ile Libya Arasındaki Kıta Sahaneliği ve MEB Anlaşması.....	63

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
BBC	: British Broadcasting Corporation
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BTC	: Bakü Tiflis Ceyhan
EOKA	: Ethniki Organosis Kiprion Agoniston
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
İHA	: İnsansız Hava Aracı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Km²	: Kilometrekare
LNG	: Liquefied Natural Gas
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı Örgütü
Navtex	: NAVigational TeLEX
NEMED	: Kuzey Doğu Akdeniz Nil Deltası
RMMO	: Rum Milli Muhafız Ordusu
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP	: Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı
TAP	: Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı

ÖZET

YUNANİSTAN'IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ

Doğu Akdeniz bölgesi, Yunan Megali İdea'sının hedef coğrafyalarından biri olan Kıbrıs adası nedeniyle, Türkiye ile Yunanistan arasında her zaman bir bilek güreşi alanı ola gelmiştir. Bu bölgede gerek Yunanistan, gerekse Türkiye sık sık siyasi, askeri, ekonomik ve egemenlik hakları başlıklarında çıkarlarını korumak üzere, bazı dönemlerde askeri alanda dâhil olmak üzere karşı karşıya gelmişlerdir. Bu karşı karşıya gelişlerde özellikle Yunanistan'ın Megali İdea jeopolitiği çerçevesindeki hâkimiyet kurma isteği ve yayılmacı tutumu, iki ülke arasında yaşanan sürtüşmelerde Yunanistan'ın başrolü oynadığını göstermektedir. Modern Yunanistan'ın amacı, geçmişteki Bizans İmparatorluğu temelinde, yeni Büyük Helen İmparatorluğu'nu günümüzde tekrar canlandırmaktır. Osmanlı Devleti döneminde ortaya çıkmış bir kavram olan Megali İdea kavramı, Yunanistan'ın yönünü daha çok Doğu'ya doğru çevirerek, Rumlar dâhil tüm Yunan asıllıları bir araya getirmeyi hedeflediği bir sosyo-politik ve jeokültürel ideolojidir. Bu tez çalışmasında iki kıyıdaş-komşu güç olan Türkiye ve Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz ekseninde coğrafi, jeopolitik, askeri ve enerji üretimi noktasında fotoğrafı çekilmeye gayret edilmiş; Yunanistan'ın Megali İdea'sı doğrultusunda Türkiye ile yaşadığı çıkar çatışmalarının Türkiye'deki yansımaları incelenmiş; bu çerçevede Türkiye'nin siyasi-askeri tutum ve duruşu irdelenmeye çalışılmış; Doğu Akdeniz'de yaşanan bu gerginliğin egemenlik ve paylaşım sorunu haline gelmesi üzerinde durulmuş; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatleri incelenmiş; bölgede meydana gelen sorunlara ve yaşanan sürece ilişkin tespitler yapılmış ve Yunan Megali İdea jeopolitiğinin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye yönelik güvenlik etki ve mülahazaları analiz edilmiş; sonuç ve değerlendirmede bu kapsamdaki tespit, düşünce, analiz ve yorumlarda bulunularak, bu bağlamda alınabilecek çeşitli tedbir ve stratejilere ilişkin öneriler getirilmiştir. Esas olarak nitel araştırma metodolojisini benimseyen bu tez çalışmasında, doküman analizi, içerik analizi ve yorumsamacılık gibi bilimsel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Yunanistan, Doğu Akdeniz, Megali İdea, Güvenlik*

ABSTRACT

THE IMPACT OF GREECE'S MEGALI IDEA GEOPOLITICS ON TURKEY'S SECURITY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

The Eastern Mediterranean region has always been an arm wrestling area between Turkey and Greece, due to the island of Cyprus, which is one of the target geographies of Greek Megali Idea. In this region, both Greece and Turkey have often faced each other, sometimes in the military field, to protect their interests in terms of political, military, economic and sovereign rights. In these confrontations, especially Greece's desire to establish dominance within the framework of the Megali Idea geopolitics and its expansionist attitude show that Greece plays the leading role in the conflicts between the two countries. The aim of modern Greece is to revive the new Great Hellenic Empire in the present, on the basis of the Byzantine Empire of the past. The concept of Megali Idea, a concept that emerged during the Ottoman Empire, is a socio-political and geo-cultural ideology that aims to bring together all Greek origins, including Greeks, by turning Greece's direction more towards the East. In this thesis, an effort was made to photograph Turkey and Greece, which are two riparian-neighboring powers, on the axis of the Eastern Mediterranean, in terms of geographical, geopolitical, military and energy production; in line with the Megali Idea of Greece, the reflections of the conflicts of interest with Turkey in Turkey were examined; in this context, Turkey's political-military attitude and stance were tried to be examined; it was emphasized that this tension in the Eastern Mediterranean became a problem of sovereignty and sharing; Turkey's rights and interests in the Eastern Mediterranean were examined; determinations were made regarding the problems occurring in the region and the process experienced, and the security effects and considerations of the Greek Megali Idea geopolitics towards Turkey in the Eastern Mediterranean were analyzed; in the conclusion and evaluation, determinations, thoughts, analyzes and comments in this context were made and suggestions were made regarding various measures and strategies that could be taken in this context. In this thesis, which mainly adopts the qualitative research methodology, scientific research methods such as document analysis, content analysis and hermeneutics were used.

Keywords: *Turkey, Greece, Eastern Mediterranean, Megali Idea, Security*

1. GİRİŞ

Doğu Akdeniz havzası, coğrafi olarak hem Anadolu yarımadasına hem de Orta Doğu ve Kafkaslar bölgelerine yakınlığı ile öne çıkmaktadır. Bu nedenle, bu bölgelerdeki siyasal entitelerin politikalarında coğrafya olarak etkilerde ve yönlendirmelerde bulunan kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, Doğu Akdeniz havzasının Anadolu, Orta Doğu ve Kafkaslar üzerinde vazgeçilemez jeopolitik önem ve etkilerinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Nitekim bu kritik jeopolitik konumu itibarıyla özellikle 21. yüzyılın başlangıcı ile ortaya çıkarak küresel siyasette gittikçe dikkat çekip önem kazanan Doğu Akdeniz havzasındaki deniz dibi enerji yatakları ve bunların egemenlik ve paylaşım mücadelesine girilmesi, bölgesel güçlerin askeri-politik ve ekonomik-politik olarak karşı karşıya gelmelerine yol açmıştır. Bu bağlamda, bölgede yapılan güncel deniz dibi hidro-karbon araştırmaları ile dünyada meydana gelen siyasi, askeri, ekonomik ve ekolojik olaylara paralel olarak bölgenin önemini artırmaktadır. Zira Doğu Akdeniz havzasında 2000’li yıllarla birlikte keşfedilen deniz dibi hidrokarbon rezervleri, bölgenin jeopolitik değerini daha da artıran bir dikkatle ortaya koymuş ve fazlasıyla yansımıştır. Bu durum, bölgede gerek askeri gerekse enerji güvenliğini daha da kritik ve önemli hale getirirken, bölgede kırılabilir bir siyasi yapının da oluşmasına neden olmuştur. Bölgede birbirine çok yakın iki ülke olan Yunanistan ve Türkiye’nin, Yunanistan’ın havzaya bakan Rodos, Girit, Meis gibi adaları ile Türkiye’nin havzadaki en uzun kıyılara sahip ülke olması ve bir de bunlara Kıbrıs Sorununun eklenmesiyle, bölgede Türkiye, Yunanistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasında ortaya çıkan yeni egemenlik ve paylaşım mücadeleleri, Avrasya’da “Doğu Akdeniz Sorunu” adıyla yeni bir ihtilafın ortaya çıkarak, literatüre damgasını vurmasına yol açmıştır. Bu ihtilafın doğan çekişme, gerginlik ve krizlerle bölgenin siyasi, askeri ve ekonomik öneminin gelecekte de değerini yitirmeden gündemde kalacağı görülmektedir (E.A. Yılmaz, 2020).

Doğu Akdeniz bölgesinde Türkiye etkin bir güç olarak öne çıkarken, bölgede söz sahibi olmak isteyen diğer gücü ise Yunanistan teşkil etmektedir. Gerek Kıbrıs

Adası, gerekse Kıbrıs Adası'nın etrafındaki deniz alanlarının tabanındaki muhtemel enerji kaynakları 2000'li yılların başlarından bu yana uluslararası toplumun dikkatini çektiğinden, bölgeye bakan kıyıları ile Türkiye ve Yunanistan da, zaman zaman bu alanlarda karşı karşıya gelmektedir. Yunanistan'la beraber bölgede Türkiye'ye karşı olarak öne çıkan diğer ittifak güç ise GKRY'dir. Nitekim Doğu Akdeniz Bölgesinin güvenliği adına GKRY tarafından, bölgedeki Mısır, Lübnan, İsrail gibi devletlerle 2000-2010 yılları arasında kıta sahanlığı çalışmaları yapılarak, hem münhasır ekonomik bölgelerin (MEB) sınırlandırılması hem de özel ticaret bölgeleri üzerine anlaşmalar yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, bölgede Türkiye'nin muhataplarının havzaya en uzun kıyıları olan Türkiye'nin ulusal hak ve menfaatleri hilafına, Türkiye ile bir diyalog, iş birliği ve koordinasyon içerisinde olmayarak girişimler ve eylemlerde bulunmaları manidardır. Bundan ötürü, bölgedeki çıkarlarını koruma yoluna giden Türkiye'nin son dönemlerde Libya Hükümeti ile 'Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatı' imzalaması ve bölgede kendi MEB alanlarında deniz dibi sismik araştırmalar yapmak üzere bölge deniz seyir unsurlarının uyarılması anlamına gelen NAVTEX¹ (Navigational Telex) mesajlarını sıkça yayımlayıp, NAVTEX'ler ilan etmesi üzerine, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı tartışmaları yeniden alevlenmiştir (E.A. Yılmaz, 2020).

Yunanistan bu süreçte Doğu Akdeniz'de söz sahibi olabilmek adına, bir yandan Orta Doğu ülkeleri, diğer yandan Avrupa ülkeleriyle siyasi ve iktisadi iş birliklerine gitmeye başlamıştır. Bu politik ve ticari tutum, Türkiye ile ilişkilerinin daha da gerginleşmesine neden olmuştur. Gelinek noktada iki ülke arasındaki Doğu Akdeniz gerginliği sıradan bir enerji ve kıta sahanlığı ya da deniz üzerindeki kara parçalarında hâkimiyet kurma sorunu olmaktan çıkmış, bir tür egemenlik sorununa dönüşmeye başlamıştır. Zira her iki ülkede uluslararası anlaşmalara, hukuk metinlerine atıf yaparak kendi sınırlarını korumaya ve yapılan sınır tacizlerine cevap vermeye başlamışlardır. Bu durumun siyasi temelinde ise tarihsel bir arka plan ve ideolojiler yer almaktadır. Bu bağlamda, Yunanistan'ın tarihsel bir ideoloji olarak benimsediği "Megali İdea" tutumu da Doğu Akdeniz'e hâkim olma düşüncesinde etkili olmaktadır. Yunanca "Büyük Fikir" anlamına gelen "Megali İdea" ideolojisi, Yunanistan'ın doğu bölgesine yönelik bir hâkimiyeti ifade etmektedir. Zira Yunanistan, Rumların tek bir

¹ NAVTEX, Navtex veya NavTex, orta frekansta gemilere olası tehlike, emniyet, hava rapor ve uyarılarını otomatik olarak ileten uluslararası haberleşme sistemidir.

bayrak altında ideolojik olarak toplanması gerektiğini tarihsel süreçte her fırsatta ve zamanda vurgulamıştır. Yayılımcı bir tutumu da benimseyen Megali İdea ideolojisi, Yunanistan'ın dış politikasına da yansımıştır. Büyük Helen İmparatorluğunun yeniden canlandırılmasını da içeren Megali İdea, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki tutumlarına da yön vermektedir (Kürşad vd., 1978).

Doğu Akdeniz bölgesi, Kıbrıs sorunuyla birlikte günümüzde de gündemde olan önemli bir güvenlik ve hâkimiyet sorununu teşkil etmektedir (Ülger & Efeğil, 2002). Yunanistan bu bölgede sadece ufak ticaret kolonileri üzerinde hâkim olsa da bölgenin tamamına hâkim olmak istemektedir. Bu isteğin ideolojik temelinde de yukarıda bahsedildiği üzere Megali İdea düşüncesi yer almaktadır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'deki problemlerin temelinde sadece enerji yatakları üzerinden oluşan anlaşmazlıklar yer almamaktadır. Türkiye'de bu sorunu sadece ticari ve ekonomik anlaşmazlık üzerinden okumamalıdır. Yunanistan, Megali İdea ideolojisini tarihsel olarak dün olduğu gibi bugün de devam ettirmektedir (Savrun, 2018).

Yakın dönemde de görülen Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme düşüncesine Kıbrıs Türk kesimi hem ekonomik hem de siyasi olarak karşılık vermiştir. Günümüzde de Megali İdea düşüncesinin paydaşlarının yine etkin olduğu görülmektedir. Keşfedilen enerji kaynakları da bu durumu pekiştirmektedir. Ham madde ve enerji açısından Rusya'ya olan bağımlılığın son vermek isteyen Avrupa Birliği ve yine Türkiye üzerinden gerçekleştirilmesi planlanan enerji boru hatlarının, doğrudan Ege Adalarından ve Yunanistan ana karasından geçirterek Türkiye'yi devre dışı bırakmak isteyen Yunanistan, Megali İdea hayallerini canlandıracak hamleler arzusundadır (Savrun, 2018).

Bu tez çalışmasında, Yunanistan'ın Megali İdea jeopolitiğinin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğine etkileri irdelenmeye gayret edilmiştir. Çalışmanın temel yaklaşımı; Yunanistan Megali İdea ideolojisinin Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerini ne denli etkisi altına aldığını daha net bir biçimde görülmesini sağlamak ve bu konuda Türkiye'nin uygulayabileceği formüllerin ortaya konulması bağlamında, probleme bilimsel bir bakış açısı kazandırmaktır. Çalışma, sonuç kısmı ile birlikte altı ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş kısmında tez çalışmasının kapsamı hakkında genel bir bilgilendirme yapıldıktan sonra, ikinci bölümde araştırmanın genel bilgileri ve çalışma planı açıklanmış ve araştırma metodolojisi ile literatür taraması hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Yunanistan'ın Megali

İdea jeopolitiğinin önemi incelendikten sonra, dördüncü bölümde güvenlik ana başlığı irdelenmiştir. Beşinci bölümde ise, Yunanistan'ın Megali İdea jeopolitiğinin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğine etkileri üzerinde durulmuş; tez çalışmasının sonuç bölümünde ise, elde edilen bulgular değerlendirme ve ana tespitler olarak vurgulandıktan sonra, bu konularda Türkiye'nin uygulayabileceği hareket tarzlarına yönelik çeşitli öneriler manzumeleri ortaya konulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN GENEL BİLGİLERİ VE ÇALIŞMA PLANI

2.1 Araştırmanın Sorunsalı, Amacı, Önemi ve Hipotezleri

Bu çalışmanın ana sorunsal kavramını oluşturan Megali İdea kavramı, Yunan ve Doğu Roma etnik kimliğine sahip aydın ve düşünürlerin, ulusalcı duygu ve hissiyatlarını, 1389'da günümüz Yunanistan toprakları ile 1453'te İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'na fethi ile yaşatıp, 1789 Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan Milliyetçilik ideolojisi bağlamında, kadim Doğu Roma İmparatorluğu'nu modern Büyük Helen İmparatorluğu şeklinde tekrar ihya etmeyi amaçlayan yayılmacı temelli jeopolitik bir doktrindir.

Maruz çerçevede, bu tez çalışmasının sorunsalı; yayılmacı Megali İdea doktrinini yaklaşık iki yüzyıldır devletin jeopolitik ulusal hedefleri arasında aşırı-milliyetçi siyasi bir ideoloji olarak benimsemiş olan modern Yunanistan devletinin, Türkiye'nin Doğu Akdeniz havzasındaki ilgi, hak ve menfaatleri bağlamında ulusal güvenliğine olabilecek etkileri analiz etmektir.

Konusu; Yunanistan'ın Megali İdea'yı kullanarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlik mülahazalarına olabilecek muhtemel etkileri olan bu tez çalışmasının amacı, Yunan Megali İdea jeopolitiğinin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye yönelik talep, siyasa ve girişimlerini analiz etmek ve Yunan Megali İdea'sı tarafından Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ilgi, hak ve menfaatlerine olabilecek risk ve tehditleri irdelemektir.

Kapsamı; Yunanistan, Türkiye, Türk-Yunan ilişkileri, Yunanistan'ın yaklaşık iki yüzyıldır bir devlet ideolojisi olarak benimsediği yayılmacı jeopolitik doktrini olan Megali İdea, Doğu Akdeniz havzası, Doğu Akdeniz'de güvenlik mülahazaları ve yayılmacı aşırı-milliyetçilik siyasalar olan bu tez çalışması; Yunanistan'ın gerek Adalar Denizi'ne, gerekse Doğu Akdeniz havzası ve Kıbrıs'a yönelik olarak gerçekleştirdiği tek taraflı talep, siyasa ve girişimleri üzerindeki temel itki ve etmen olan Yunan Megali İdea jeopolitiğinin, Türk-Yunan ilişkilerinin hakkaniyet, iyi komşuluk ve uluslararası hukuka uygun olarak dostane, işbirlikçi ve barışçıl bir içerikle gelişmesinin önündeki en temel engel olduğunu analiz etmek; bu tespitten

hareketle de, Yunan Megali İdea'sının bu ulusal siyasadan güç olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz havzasındaki ilgi, hak ve menfaatleri üzerinde özellikle ulusal güvenlik bağlamında ne türlü kaygı, risk ve tehditler oluşturabileceğini irdelemek ve ortaya koyabilmek bakımlarından önemlidir.

Bu bağlamda, tez çalışmasının hipotezleri ise şu şekildedir:

- H0 (Yokluk Hipotezi): Yunan Megali İdea'sı tarafından Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ilgi, hak ve menfaatlerine karşı herhangi bir risk, tehdit ve etki bulunmamaktadır.

- H1 (Araştırma Hipotezi): Yunan Megali İdea'sı tarafından Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ilgi, hak ve menfaatlerine karşı muhtemel risk, tehdit ve etkiler bulunmaktadır.

2.2 Araştırmanın Metodolojisi ve Literatür Taraması

Esas olarak nitel (kalitatif) araştırma metodolojisini benimsemiş olan bu tez çalışmasında, araştırmanın kavramsal çerçevesinde konu ele alınırken kavramlar ve ilişkileri açıklayan “tanımlayıcı”, olayların arka planındaki gerçekleri bulmaya çalışan “nedensel”, vuku bulan olaylardan ilkeler çıkaran “kuramsal”, geçmişte yaşanan bir vakanın etkisi ve bu durumun günümüzdeki etkilerini inceleyen “tarihsel”, araştırılan konu ile ilgili kütüphane, arşiv, internet gibi kaynaklardan elde edilen bilgilere dayalı çalışmaların bilimsel araştırılmasını içeren; doküman analizi, içerik analizi ve yorumsamacılık gibi bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmaya temel olacak bilginin toplanmasında, üniversite ve kamu kütüphanelerinden yararlanmayı içeren veri toplama yöntemi esas olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, ilgili mahallerde araştırmanın sorunsalı ve araştırma soruları ile ilgili olan azami sayıda bilimsel kitap, makale, rapor, proje ve tezler gibi ikincil veri kaynakları taranmış ve bulunmuştur. Bu şekilde, araştırmanın bulgularını destekleyecek olan ana ve tali kaynaklar elde edilmiş, okunmuş, kaynakların içerindeki bilgiler araştırmanın geçici ana hatlarına uygun olarak tasnif edilmiş, analitik bir incelemeye tabii tutulmuş ve araştırma içerisine etik yayın kurallarına uygun olarak ithal edilmiştir. Böylece, araştırmanın giriş bölümü ortaya çıkarılmış, müteakiben araştırmanın sorunsalı kapsamında elde edilen analitik temelli bulgular detayıyla araştırmanın inceleme bölümünde tekrar analitik bir incelemeye tabii tutulmuş, sorunsala etki eden durumlar, etkiler ve nedenler genel tespitler olarak ortaya konulmuş; son olarak da sorunsala yönelik elde edilen tespit ve bulgular, ana hatlarıyla

bir sonuçlar, görüşler, yorumlar ve öneriler manzumesi ile vurgulanarak, araştırma nihayetlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasında iki kıyıdaş-komşu güç olan Türkiye ve Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz ekseninde coğrafi, jeopolitik, askeri ve enerji üretimi noktasında ilişkileri incelenmeye gayret edilmiş; Yunanistan'ın Megali İdea'sı doğrultusunda Türkiye ile yaşadığı çıkar çatışmalarının Türkiye'deki yansımaları incelenmiş; bu çerçevede Türkiye'nin siyasi-askeri tutum ve duruşu irdelenmeye çalışılmış; Doğu Akdeniz'de yaşanan bu gerginliğin egemenlik ve paylaşım sorunu haline gelmesi üzerinde durulmuş; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatleri incelenmiş; bölgede meydana gelen sorunlara ve yaşanan sürece ilişkin tespitler yapılmış ve Yunan Megali İdea jeopolitiğinin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye yönelik güvenlik etki ve düşünceleri analiz edilmiş; sonuç ve değerlendirmede bu kapsamdaki tespit, düşünce, analiz ve yorumlar ile Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye, Yunanistan Megali İdea'sı tarafından gelebilecek muhtemel risk ve tehditlere karşı bir öneriler manzumesi ortaya konulmuştur.

3. YUNANİSTAN'IN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİ

3.1 Megali İdea

Literatür incelendiğinde “Megalo İdea” olarak da geçen “Megali İdea” olgusunun, farklı yazar, akademisyen ve entelektüellerce “Büyük Fikir” ya da “Büyük Ülkü, Amaç” olarak betimlendiği görülmektedir. Ancak, söz konusu olgunun, kök bir etmen olarak, Türk-Yunan ilişkilerinin temelini oluşturan ve bu ilişkiler manzumesini olumsuz yöneten ve yönlendiren fenomen-numen² etki ve sonuçları sebebiyle, Yunanistan tarafından iki yüzyılı aşkın bir süredir benimsenmiş yayılmacı-maksimalist nitelikli ideolojik ve doktrinel bir jeopolitik olarak “Megali İdea” kavramının “Büyük Ülkü” anlamı taşıdığını söylemek mümkündür (Ak, 2021).

Nitekim Yunanistan'ın ideolojik olarak benimsediği bu tutum, Yunanistan'ın sınır ötesi ideolojisinin bir parçası olmuştur. Özellikle geçmişten günümüze Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Ulusu ile olan ilişkilerinde belirleyici olan bu Yunan ülküsünün günümüzde de güçlü uzanımlarının devam ettiği savlanabilir. Megali İdea'nın Türklerle ilişkili bir ideoloji olmasından dolayı, Türklerle yapılan mücadelelerde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Zira Megali İdea düşüncesi, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle beraber doğmuştur. Bu bağlamda, Megali İdea fikri, Yunanların İstanbul merkezinde Yunan Devleti'nin yeniden güçlenerek canlanacağı düşüncesini barındırmaktadır (Köse, 2005).

Eskiden Doğu Roma'ya, diğer deyişle Bizans'a ait olan toprakların yeniden elde edilmesini amaçlayan Megali İdea düşüncesi, Yunan Milliyetçiliğinin de bir parçası olmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda Megali İdea ideolojisine göre başkenti İstanbul olan -ki Yunanların deyişiyle Konstantinopolis- Büyük Helen İmparatorluğu yeniden kurulacaktır. Megali İdea'nın Yunan düşüncesinde moral değerler ve gelenek açısından önemi büyüktür. Bu bağlamda, Yunan inancına göre Konstantinopolis'i Konstantin kurmuş ve Türklerle savaşırken kahramanca ölmüştür. Sonuç olaraksa yeni

² Numen; duyularla algılanamayan; fenomen ise, duyularla algılanabilen mutlak gerçekliktir.

bir Konstantin gelecek ve İstanbul'u tekrar ele geçirerek Grek devletini tekrar kuracaktır. Yunan düşüncesindeki bu moral tutum ve gelenek tarihsel süreç içinde devam edegelmiş ve günümüze kadar da uzanmıştır. Aynı gelenek içinde Bizans İmparatoru Konstantin Paleologus'un uykudan uyanıp tekrar geleceği ve İstanbul'u alacağı düşüncesi de ifade edilmektedir (Gürel, 2018).

Bu jeopolitik ideoloji kapsamında Yunan devletinin amaçladığı temel ulusal amaç ve hedef, bir zamanlar Yunan toprağı olan Rodos, Girit, Kıbrıs Makedonya gibi bölgeleri de tekrar geri kazanmaktır. Bu düşüncenin gelişmesinde dini yaklaşımlar da etkili olmuştur. Bu dini yaklaşımın merkezinde ise, Osmanlı Devleti'nden geniş imtiyazlar elde edilen Ortodoks kilisesi bulunmaktadır. Bu düşüncelerini ideolojik açıdan kuşaktan kuşağa hem milliyetçilikle hem de din ile birlikte aktaran Yunanistan'a, süreç içindeki günümüzde devam ettiği üzere İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkeleri de destek vermiştir. Avrupa ülkelerinin Megali İdea düşüncesine destek vermesinde Osmanlı Devleti'ni parçalamak istemeleri de etkili olduğu görülmektedir (O. M. Öztürk, 2003).

Yunanistan düşüncesinde öne çıkan siyaset ve din adamları 1789 Fransız İhtilalinden kaynaklanan modern düşüncelerden de yararlanarak, önemli ölçüde bir Megali İdea eğitimi gerçekleştirmişlerdir. Bu titizlikle eğitimleri sürdürülen Yunanların Avrupa devletlerinde görev alması sağlanırken, bu bölgelerde Megali İdea için propaganda yapmalarına da zemin hazırlanmıştır. Yunanların Avrupa'yla din birliği kurmuş olması sebebiyle, aralarında zaman zaman siyasi çekişmeler olsa da bu çekişmelerin büyük ölçüde din üzerinden sağlanan bütünlük üzerinden, Yunanlar lehine çözümlenmesi sağlanmıştır (Köse, 2005).

Filiki Eteryia cemiyeti, Megali İdea ideolojisinin yayılmasında ve destekçi toplayabilmesinde son derece etkili olan bir cemiyettir. Ancak bu cemiyetin çok daha öncesinde 1714 yılında, şair Etolios tarafından Megali İdea birçok adada anlatılmış ve bu ideolojiye destekçi aranmıştır. Bu ülkünün daha çok tanınması ve yayılması için en fazla çalışan ve hatta bu ideoloji için de Megalo İdea ismiyle ilk harita yayımlayan kişi; Yunan tarihinin ünlü şairi ve ulusal kahramanı Velestin'li Rigas Ferreros'tur (1757-1798). Ferreros, 1791 yılında Bükreş'te bulunduğu sırada ilk ideoloji haritayı çizmiş ve daha sonra 1797 yılında bu haritayı Viyana'da bastırarak Yunanca konuşulan tüm topraklarda dağıttırıştır (Köse, 2005).

Yunanların Megali İdea çerçevesindeki çalışmalarının, birincil çatışma grubunu Türkler oluşturmaktadır. Zira Türkler, hem Megali İdea karşısında birçok bölgede siyasi ve kültürel olarak söz sahibi olmaya devam etmekte, hem de Yunanistan'ın büyük bir kararlılıkla kendilerinin olmasını istedikleri topraklara halen sahiptirler. Bu toprakların başında İstanbul gelmektedir. Günümüzde halen kültürel, siyasi, dini ve ekonomik değerini sürdüren İstanbul şehri için, benzer emellerin devam ettiğinin Türkiye tarafından ön görülmesi gerekmektedir. Zira hazırlanmış olan birtakım siyasi haritalarda Anadolu coğrafyasının önemli bir bölümü (Girit, Kıbrıs, Rodos, Ege Adaları, İstanbul ve Trakya Bölgesi) Megali İdea bağlamında Yunanistan toprağı olarak ifade edilmiştir (Llewellyn Smith, 2002).

Ferrerros o tarihte hazırlamış olduğu harita için bir de sözde devlet düşünmüştür. Bu devlet için anayasa dahi hazırlayan Ferreros, bu anayasayı 1797 yılında yayınlamıştır. Bahsi geçen haritaya göre, Yunanca konuşulan tüm yerler ve Osmanlı Devleti topraklarının bir kısmı da bu irredentist hedef kapsamındadır. İdeolojiye göre devletin adı da Helen Cumhuriyeti olarak belirlenmişti. Megali İdea düşüncesi ardında politika üretildiği dönemlerde, Yunan kişilerin sayısı oldukça azdı. Ancak buna rağmen ciddi bir propaganda faaliyetinin yürütüldüğü de gözlemlenmektedir. Yunanistan'ın Megali İdea'sı ortak çıkarlar bağlamında İngiltere ve Fransa tarafından önemli boyutta desteklenmiştir. Zira Yunanistan'ın özellikle Ege bölgesinde yer alması bu ülkelerin birçok hedefiyle uyuşmaktadır. Bu devletlerin siyasi ve stratejik çıkarlarının yanı sıra, dini ve kültürel birliklerin de uyuşması, Megali İdea düşüncesine destek olmalarındaki payı artırmıştır. Avrupa devletlerinin Megali İdea düşüncesine destek vermesi Osmanlı Devleti'nin de daha fazla yıpranmasına neden olmuştur. Ayrıca Avrupa devletlerinin denetiminde olan bir Yunanistan, bölge güçlerinin de çıkarlarına uygun düşmektedir (Balyemez, 2021).

Bu sebeplerden, bu ideolojiyi her dönemde milli bir gaye olarak gören Yunanistan'ın, doğrudan ve öncelikli muhatabını Türkler oluşturmuştur. Megali İdea bağlamında Yunanistan'ın Türkleri hedef almasında sadece İstanbul söz konusu olmamıştır. Bununla beraber bu araştırmanın amacı olan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs bölgesindeki hedeflerinden dolayı, Türkler öncelikli rakip olarak görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin kendi güvenliği adına, bu minvalde dış ve iç politikalar üretmesi önem arz etmektedir. Zira Doğu Akdeniz'deki güvenlik problemlerinin

temelinde her ne kadar ekonomi ve ticaret gibi nedenler göze çarpsa da Yunanistan Megali İdea ideolojisinin etkilerinin de olduğu görülmektedir (Yaycı, 2019).

Nitekim ilgili literatür incelendiğinde Yunan devletine öncelikle Kolettis gibi siyasetçilerin yön verdiği görüşmüştür. Bu dönemde (1800'li yıllar) Megali İdea bağlamında, Yunan politikacıların temel amacının Osmanlı Devlet'inden toprak koparmak olduğu görülmüştür. Yunanistan, Megali İdea düşüncesini siyasi ve askeri bir ülkünün parçası olarak kullanırken, diğer yandan da bu durumu kültürel ve sosyolojik bir bağlama çekerek bugünkü iç siyasetinde işlediği de görülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin politika oluştururken bu durumu da göz önünde tutması önem arz etmektedir. Yunanistan çoğu zaman, batılı ülkelerin ekonomik ve siyasi yardımlarından faydalanmak suretiyle, Türkiye üzerinde çeşitli sorunların oluşmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, Yunanistan, Türkiye'nin kendilerine karşı silahlandığını belirterek, Türkiye'nin sınır bölgelerine askeri hazırlıklarda bulunmuştur. Bu gibi konularda Batılı ülkelerden Yunanistan'a verilen desteklerin en önemli nedeninin, Batılı ülkeler ile Yunanistan arasındaki dini, kültürel ve siyasi yakınlık olduğu tespit edilmiştir (Yalçınkaya, 1993).

Yunanistan, 7 Mayıs 1832 yılında imzalanan İstanbul Anlaşması ile Osmanlı Devletinden tamamen ayrılarak resmen bağımsızlığını kazanmıştır. Bu dönemin öncesinde de devam eden Megali İdea düşüncesi için önce Yunanistan Krallığı kurulmuştur. Bu krallık Yunanistan'ın tamamını ifade etmediği gibi Megali İdea'sı da bunun ötesinde bir durumu içermektedir. Zira bu krallık bölgesi, Yunanistan için küçük ve ekonomik olarak da kötü-yetersiz bir bölge olarak kabul edilmektedir. Megali İdea ideolojisine göre Yunanlar, sadece krallık içinde oturanlar değillerdir; aynı zamanda Yanya'da ya da Selanik'te, Serez'de ya da Edirne'de, İstanbul'da ya da Trabzon'da, Girit ya da Sisam Adası'nda, Yunan tarihine ya da Yunan ırkına bağlı başka yerlerde yaşayanları da kapsamaktadır. Bu kapsamda Megali düşüncesi, tüm bu bölgelerde yaşayan Yunanları, bir çatı altında birleştirmeyi arzu etmektedir (Llewellyn Smith, 2002).

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi için kurulan cemiyetlerin başında Filika Eterya gelmektedir. Bu cemiyet, Etniki Eterya cemiyetinin isim değiştirmiş şeklidir. Bu cemiyetin hedefleri, aynı zamanda Megali İdea'nın amaçlarını teşkil etmektedir. Bu hedefler şöyle sıralanabilir;

- Yunanların tam bağımsızlığının temin edilmesi,
- Selanik ve Batı Trakya bölgelerinin Yunanistan'a katılması,
- Batı Anadolu bölgesinin Yunanistan'a katılması,
- Kıbrıs'ın alınması,
- On iki Adanın kazanılması,
- Ege Adalarının katılması,
- Pontus Rum devletinin yeniden kurulması,
- Bozcaada'nın katılması,
- Son olarak ise, Doğu Roma İmparatorluğu'nun İstanbul merkezli olarak yeniden kurulmasıdır (Kalelioğlu, 2008).

Buradaki temel amaçlar irdelendiğinde görülmektedir ki, Yunanistan Megali İdea jeopolitik ideolojisinin birincil öznesini ve hedefini bugünkü Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye bu ideolojik tutum ve siyaseti, bağımsızlığı ve güvenliği açısından takip etmesi ve güvenlik anlayışını bu vecihte şekillendirmesi önem arz etmektedir.

3.1.1 Megali İdea'nın Türk eğitim sisteminde öğretimi

Eğitim kurumları, sosyal anlamda toplumun istenilen yönde değişmesi için kullanılan en temel kurumların başında gelmektedir. Bu bağlamda, eğitim bir yandan basit bir şekilde öğrencilerin akademik gelişimine odaklanırken aynı zamanda milli bir eğitim açısından ulus bilincinin de gelişmesine olanak hazırlamalıdır. Her milletin kendi kültürel, siyasi ve tarihsel bir hafızası bulunmaktadır. Bu hafızanın ve geleneğin aktarılmasında eğitim kilit bir rol edinmektedir (N. Öztürk, 2005). Eğitimin bu rolünün gerçekleştirilmesinde ise tarih dersleri öne çıkmaktadır. Tarih dersi bir yandan genel bir tarih bilgisinin aktarılmasını içerirken diğer yandan da bir milletin tarihsel belleğinin sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, öğrencilere eğitim verilirken ülkenin tarihsel problemlerine iç ve dış tehditlere de yeterince değinilmesi gerekmektedir (Demircan, 2007, s. 85).

Bir önceki başlıkta Yunanistan'ın Megali İdea ideolojisinin öncelikli muhatabının Türkiye olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Megali İdea gibi Türk ulusunu tarihsel olarak etkileyen bir ideolojinin, öğrencilere de yeterince tanıtılması ve öğretilmesi önem arz etmektedir. Bu türden bir eğitim; tarihsel olay ve durumların arka planının anlaşılmasında geniş perspektifler sağlayacaktır.

Tarih öğretiminde beklenen iki temel değişken bulunmaktadır. Bu iki temel değişkenin dengesi önem arz etmektedir. İki temel değişkenden birincisi, tarihsel bilgilerin akademik olarak öğretilmesidir. Bu bağlamda diğer derslerde de hedeflendiği gibi, tarih öğretimindeki temel amaçlardan birisi de akademik bilgilerin öğretilmesidir. Tarih öğretiminden beklenen bir diğer amaç ise tarihin kültürel hafızayla ilgili tarafını teşkil etmesidir. Zira her ulusun kendi tarihi vardır. Bu tarihin sonraki nesillere aktarılması ve bir tür tarihsel bilincin oluşması millet olmanın da temel ilkelerinden birisini oluşturmaktadır. Şu durumda tarih eğitimi diğer derslerin eğitiminden bu anlamda ayrıldığı görülür. Keza tarih eğitimi yalnızca belli başlı bilgilerin ezberlenmesi ya da öğretilmesi olmamakla beraber, bunun yanı sıra tarihsel gerçeklerin bilinçli bir şekilde kuşaklara aktarılmasını da içerir. Bu konu milletlerin güvenliği açısından da önem arz etmektedir.

Ancak tarih öğretiminde kültürel ve tarihsel bilincin oluşturulması önemliken diğer yandan toplumların birbirlerine karşı düşmanlaştırılmamasına da büyük özen gösterilmelidir. Zira tarih dersinin yararı bu aşamada aktif şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde kurulacak denge tüm toplumların geleceği açısından önem arz etmektedir. Toplumlara ulus bilinci tesis edilirken öte yandan düşmanlık tavsiye edilmesi, toplumları sadece daha zor günlere sürükleyecektir. İyi niyetli ve barışçıl olmak tüm insanlığın geleceği için yararlıdır ancak bunların var olması ülkelerin üzerine yapılan planların görülmemesi anlamı da taşımamaktadır. Bu bağlamda Türk tarihi geniş bir kronolojik alanı içerdiğinden, başta Yunanistan Megali İdea'sı olmak üzere, geçmiş birçok olayın öğrencilere öğretilmesi önem arz etmektedir (Stearns, 2009).

Bu olaylardan en önemlilerinden, yukarıda da bahsedildiği ve bu çalışmada konusunu içeren Yunanistan'ın Megali İdea hedefidir. Türkiye ile sınır komşusu olan Yunanistan'ın, sadece günümüzde değil tarihin birçok döneminde de -İstanbul'un fethiyle başlayan süreçle birlikte- rekabet içerisinde oldukları bilinmektedir. Bu rekabetin temelinde ekonomik ve ticari kaygılar bulunmakla beraber ideoloji içeren faktörlerin etkili olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla, bu ideolojinin, Türk eğitim sisteminde, tarih eğitiminin bir parçası olması fayda sağlayacaktır. Zira bu durum Türkiye'nin milli güvenliğini önemli düzeyde ilgilendirmektedir.

Literatür incelendiğinde, Türk eğitim sistemi içerisindeki tarih derslerinde Megali İdea'nın milli bir tehdit olduğunu algılayabilecek boyutta işlenmediği

görülmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere Türk tarihinin birçok döneminde önemli sorunlar arasında bulunan Yunanistan Megali İdea'sının yeterince aktarılmaması ulus olma bilinci açısından yetersiz kaldığı söylenebilir. Bu alanda gerçekleştirilen güncel çalışmalardan olan "Tarih Öğretmenlerinin Ermeni, Yunan-Pontus ve Süryaniler ile İlgili Konuların Öğretilme Düzeyine İlişkin Görüşleri" başlıklı makale incelendiğinde, Megali İdea ideolojisinin öğrencilere yeterince aktarılmadığı sonucu görülmüştür. Tarih öğretmenlerinden toplanan nicel ve nitel verilerle yapılan bu çalışma Turan (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Türk eğitim sistemi incelendiğinde, Tarih dersi müfredatlarının düzenlenmesinde, bazı konuların çıkarılmasında ya da eklenmesi ve vurgulanmasında birinci dereceden sorumlu kurum, talim ve terbiye kuruludur. Son yapılan düzenlemeler incelendiğinde, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarının 10. ve 11. sınıfta verildiği görülmüştür. Bu iki sınıftaki tarih derslerine Yunan-Pontus ile ilgili olarak, Yunanistan'ın Anadolu'ya yönelik yayılmacı emelleri ve Megali İdea politikası, Pontus iddialarının ortaya çıkışı ile ilgili gelişmeler, Birinci Dünya Savaşı sırasında Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra ve Kurtuluş Savaşı sırasında Pontus iddialarını gerçekleştirme faaliyetleri ve Yunanistan'ın günümüzdeki Pontus iddialarını gerçekleştirme faaliyetleri ile ilgili konular eklendiği görülmüştür. Tarih öğretmenlerinin fikirlerinin alındığı bu araştırmada Megali İdea konusunun Ermeni sorunu ve Süryanilerle ilgili konulardan daha çok işlendiği ifade edilse de öğretmenler tarafından yine de bu konunun detaylı işlenmediği ifade edilmektedir. Tarih öğretmenleri Megali İdea konusunun genel olarak işlendiğini ifade etmekle beraber, bu konunun üstün körü ve ayrıntılarına inilmeden, yeterince tanıtılmadan anlatıldığını vurgulamaktadır (Turan, 2020).

Bununla beraber söz konusu bir ideoloji olan Megali İdea'nın, sadece basit bir akademik konu olarak öğretilmesinin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, öncelikle Megali İdea'nın Türkiye'ye bakan yönünün de vurgulanması gerektiği düşünülmektedir. Zira Megali İdea'nın amaçlarının incelendiği önceki başlıklarda Yunanistan'ın bu düşüncesinin öncelikli hedefinde Türkiye bulunduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, bu düşüncenin Türkiye'ye bakan yönünün derslerde detaylıca işlenmesi, sadece akademik eğitim açısından değil, aynı zamanda ulus olma bilincinin geliştirilmesi adına da önem arz etmektedir.

Megali İdea'nın eğitim bağlamında incelenmesine bir de Yunanistan açısından bakıldığında ise tarihsel olarak bu eğitimin daha geniş bir perspektiften yapıldığı görülmektedir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasında Rumların kültürel olarak bu konuya önem verdikleri ve ulus olma bilinçlerini diri tuttukları aktarılmaktadır. Yunan eğitimi, Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti sınırları içerisinde Rum okulları aracılığı ile devam etmiş ve Türklere karşı ideoloji içeren cepheler oluşmasında rol almıştır. Kilisenin bu eğitime katılması Megali İdea'nın dini bir perspektif kazanmasında sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Patrikhanelerin de söz sahibi olduğu eğitimde Yunan dil, mefkûre ve gelenekleri öğretilmekte ve "Megali İdea"nın gerçekleşmesinin ön hazırlıkları yapılmaktaydı (Balyemez, 2021).

Bununla beraber Anadolu'nun birçok yerinde ana dilleri Türkçe olan Hristiyanların özellikle Rumların Yunanca öğrenmesi için Patrikhane büyük çaba harcamıştır. Bu eğitim süreçlerinde Rumlar da Yunan düşüncesine yakınlaşmaya başlamıştır. Böylece Patrikhane ve Heybeliada Ruhban Okulu (HRO) Rum kültür ve milliyetçiliğinin dayanağı olmuş, bilgili ve sistemli yönetimiyle millî duyguları uyandırmış, halkın kalbinde hürriyet iradesi, millete yeniden doğuş fikrini aşlamıştır. Bu arada bilgileri, kültürleri ve Osmanlı Devleti'nin kendilerine duyduğu güven nedeniyle Sarayda tercüman, iç işleri, askerî ve idari işlerde çalışarak devletin en gizli bilgilerine de vakıf olmuşlardır (Balyemez, 2021).

Gelinen noktada Megali İdea'nın gelişim süreci ve günümüze olan çağdaş yansımaları hem ülke siyasetine yön verecek olan politikacılar tarafından bilinmesi hem de Türk halkı tarafından ayrıntılarıyla öğrenilmesi fayda sağlayacaktır. Bir ülke için ekonomi ve ticaret önemli olsa da bu değişkenlerden de önce bu değişkenlerin anlamlı olabilmesi için öncelikle bağımsızlık gerekmektedir. Bu bağlamda, Türk ulusunun bağımsızlığını tehdit eden bu durumun, ayrıntılı şekilde bilinmesi tercihten öte bir zorunluluk olduğu görülmektedir. Yalçın (2017) bu durumun önemini şu cümlelerle vurgulamaktadır; "Kraldan çobanına kadar, beşikten mezara bütün hayatı boyunca Türk düşmanı olarak yetiştirilen komşumuzun tarihten gelen "Megali İdea"sı ve bugün vücut bulmuş hali Türk insanı tarafından çok iyi bilinmeli ve bu husus millî eğitimin bir parçası olmalıdır".

3.2 Yunanistan Megali İdea'sının Doğuşu: Jeopolitik Temeller, Nedenler ve Konseptler

Yunanistan'ın Megali İdea düşüncesinin İstanbul'un fethi ile başladığına yukarıdaki bölümlerde değinilmiştir. İstanbul'un fethi sonrasında ise Patriklik yeniden kurulmuş ve II. Katerina'nın girişimleriyle Megali İdea başlamıştır (Sorel, 1998). Devam eden süreçte Yunan düşünürler ve siyaset adamlarıyla geliştirilen Megali İdea düşüncesinin öncelikli amacı, tüm Yunan halklarını bir çatı altında toplamak ve Doğu Roma'yı yeniden kurmak olmuştur. Bu idea'ya uygun harita geliştiren Yunanların bu düşüncelerini, 1844 yılında Başbakan Ioannis Kolettis de parlamentoda yaptığı bir konuşma ile resmileştirmiştir (Yalçın, 2017).

Türsan'ın (1987) aktardığına göre, 1844 yılında Yunan meclisinde Kolettis adında bir milletvekili şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Yunan Krallığı bütün Yunanistan değildir. Sadece Yunanistan'ın en küçük ve en fakir bir parçasıdır. Yunanlı, sadece krallık ülkesi halkı değildir. İyonya, Selanik, Serez, Edirne, İstanbul, ya da Trabzon ve Girit, Sisam Adası ve Yunan tarihine ve Yunan ırkına bağlanan tüm bölge ve yörelerde yaşayan halklardır. Elenizmin iki büyük başkenti vardır. Atina, krallığın başkentidir. İstanbul ise büyük başkent, tüm Yunanların ümit ve hayallerinin kentidir.”

1864 yılında hazırlanan Yunan anayasası incelendiğinde bu anayasasının arka planında kara kitap adlı bir metnin de olduğu aktarılmaktadır. Bu metinde ise, Yunanistan'ın Megali İdea düşüncesinin ülke sınırları görülmektedir. Zira bu kitapta Yunanistan kendi devletinin sınırları içinde Doğu Akdeniz ve Ege'yle birlikte Oniki adaları ve Kıbrıs'ı da ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Pontus ve Arnavut kıyılarının da aynı idea içinde zikredildiği gözlemlenmektedir (M. S. Şahin, 1980).

Burada görüldüğü üzere Yunanistan'ın Megali İdea'sı bir Yunan düşüncesi için önemli olan yerleri içermekle birlikte, diğer yandan da jeopolitik konumu önemli alanları da kapsamaktadır. Zira bu şehirlerin en önemlisini ise nihai anlamda İstanbul teşkil etmektedir. Dolayısıyla, Yunanistan aynı zamanda Doğu Akdeniz'den Ege'ye kadar olan geniş bir alanı da hâkimiyeti altına almak istemektedir. Megali İdea düşüncesinin sadece ideolojik değil aynı zamanda jeopolitik bir temelinin de olduğu bu şekilde görülmektedir. Günümüzde Megali İdea'nın jeopolitik nedenleri de

incelendiğinde bu durumdan öncelikli etkilenecek grubu Türkler ve Türkiye oluşturduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, Megali İdea'nın sadece ideolojik kısmını değil jeopolitik durumunu da takip etmesi önem arz etmektedir.

Megali İdea'nın en önemli siyasi ve dini destekçisinin Patrikhane olduğuna yukarıda değinilmiştir. Bu bağlamda İstanbul Patrikhanesinin gücünün artması, Megali İdea'nın siyaseten de temsil edilmesini sağlamıştır. Zira Atina Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Maarif Vekili Prof. Dr. Luvaris; "...artık 'Megali İdea'nın hükûmeti de var olmuştur ki bugüne kadar da durum devam etmiştir" ifadesine yer vermiştir. Bu ifadeler Megali İdea'nın belirlediği hedeflere yürütmesinde, Patrikhanenin rolünü açıklayabilmek açısından önem arz eder. Osmanlı Devleti içinde Patrikhanenin etkinliğini koruyabilmesi ise, Osmanlı Devleti'nin hoşgörü politikası ile sürdürdüğü ve Rumlara kültürlerini yaşayabilme imkânı tanınması ile mümkün olmuştur. Bu doğrultuda Patrikhane, Doğu Roma olarak Bizans'ın devamı niteliğinde de görülmüştür (Sofuoğlu, 1996).

Patrikhane Bizans sonrası dönemde Rumlar için bir nevi devletin yerini aldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Patrikhane Rumların yeniden bağımsızlıklarını kazanacağına dair inancı Megali İdea ideolojisi ile pekiştirmiştir. Aslanapa (1958) bu durumu Luvaris'ten şu cümlelerle aktarmaktadır:

"... Bizans ülkesinin yıkılması artık boyunduruk altına girmiş olan bu kavmin ruhundan bu zihniyeti silemedi. Bilakis kuvvetlendirip derinleştirerek İslam boyunduruğundan kurtulmak için sarsılmaz bir ümit uyandırdı. Şimdi artık parçalanmış olan kudretin ve eski ihtişamın yeniden kurulması, eski Bizans ülkesinde serbest bir Yunanlılık manası herkesin ruhunda yaşayan, Yunan fikrinden ayrılmayan Haçın zaferi gibi hayaller beslemeğe başladı. Şimdi Konstantinapolis ve bilhassa yeniden canlanan Logos'un mabedi olan Ayasofya Kilisesi bu ümitlerin müşahhas bir sembolü haline geldi. Bu hal Fatih'e karşı mücadelede surlar üzerinde ölen taşlaşmış son Yunan İmparatoru Konstantin Palöologus efsanesinde ifadesini bulmaktadır. Kavmine hilalin gasp etmiş olduğu hürriyeti geri vermek için onun tekrar dirileceğine inanılmaktadır. Ayasofya'da düşmanın gelmesiyle yarım kalan mukaddes ayin-Büyük kilisenin duvarları arasında kaybolmuş olan-Patriğin bütün ihtişamıyla tekrar ortaya çıkmasıyla devam edecektir."

Luvaris, kullandığı bu ifadeler ile Megali İdea'nın doğuşuna atıfta bulunmakla beraber bu amacın henüz tamamlanmadığını, devam ettiğini vurgulanmaktadır. Bununla beraber Luvaris'in ifadelerinin birincil muhatabını yine Türkler oluşturmaktadır. Patrikhanenin rolünü Megali İdea açısından etkin bir şekilde kullanan Yunanlar, Osmanlı Devleti tarafından kendilerine sağlanan imtiyazlardan da faydalanarak üstünlük kazanmaya başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde Yunanlarla birlikte başka kavimlere de dil, din gibi konularda birtakım kolaylıkların sağlanması, onların siyasi olarak da bu avantajları kullanabilmesinin yolunu açmıştır. Patrikhane'yi bu düşüncenin merkezine yerleştiren batılı tarihçiler, hâlen Bizans hâkimiyetinin Ayasofya'ya sürülen badana gibi alttan görüldüğünü varsaymaktadır (M.S. Şahin, 1980).

Şu durumda Patrikhane Megali İdea düşüncesinin tarihsel olarak en önemli bekçilerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. Yunan düşüncesinde Megali İdea'nın nihai hedeflerinden biri de Anadolu'daki Türk hâkimiyetine son vermektir. Zira bu düşüncenin ispatı ise kendi içlerinde Küçük Asya olarak ifade ettikleri bölgenin de helenleştirilmesinin hedeflenmesidir (E. Doğan, 2017).

18. yüzyılla birlikte Megali İdea literatürde Grek Projesi olarak da tanımlanmaya başlamıştır. Bu tanımlama biçimlerinin kısmen değiştirilmesi aynı zamanda yayılmasını da hızlandırmıştır. Zira Yunanlar arasında milliyetçilik de yayılmış ve süreç Megali İdea'nın uygulamasının gündeme gelmesini sağlamıştır. Osmanlı Devleti içindeki Yunan topluluklar çeşitli dernekler aracılığıyla yardımlar toplayarak ekonomik bir birlik de tesis ettiği gözlemlenmektedir. Maddi olarak da destek alan Megali İdea düşüncesi, süreç içinde Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmeye başlamasıyla devam etmiştir (Ak, 2021).

Bu konuda sadece kendi bölgelerindeki nüfusu değil, Türkiye içinde yaşayan Yunan halkını da kendi yanlarında olmaya ikna eden Yunanistan hem İzmir'e hem de İstanbul'a aynı çerçevede yönelmişlerdir. Bu bölgelerde yaşayan Yunanları da tek çatıda birleşmek isteyen Yunanistan, İstanbul'u merkeze alacak şekilde Yunan İmparatorluğu hedefinde oldukları görülmüştür. Fransa'nın Osmanlı Devleti büyükelçisi olan Tuvanel, Fransa Dışişleri Bakanına Yunanistan'dan bir mektup yazmış, bu mektupta Yunanistan'la olan temaslarını aktarmış ve Yunanların tümünün hedefinde Türklerden toprak almak olduğunu belirtmiştir. Mektubun devamı ile ilgili ise şu ifadeler aktarılmaktadır: “Öyle ki, ilk gaye olarak Selanik'ten bahsedilirken,

şimdi İzmir ve mıntikasını istiyorlar. Ruhaniler ise, İstanbul'a yeniden "Konstantinapol" adının verilmesini sağlayacak olan, Ayasofya'nın "Sent Sofi" olarak telaffuzunu temin edecek Yunan zaferinin hasretzedeleridir." (Akt. Kutay, 1980)

Yunanistan'ın eski başbakanlarından olan Venizelos 1919 yılında düzenlenen On'lar Konseyinde de Megali İdea çerçevesinde Kıbrıs Adası'ndan vazgeçmediklerini süreç içinde İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a verileceğini ön görmüşlerdir. Bu bağlamda, Yunanistan sadece Kıbrıs'ı değil Rodos, Meis, Onikiada, İmroz, Bozcaada dâhil olmak üzere bütün Doğu Akdeniz adalarını da istemektedir. Megali İdea fikrini adım adım gerçekleştirmek isteyen Yunanistan'ın bu düşüncesi günümüzde de siyasetine yön vermektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde ilgili planın şu aşamalardan geçerek ortaya konduğu görülmektedir;

- Öncelikle 1830 yılında Londra Protokolü gereğince Eğriboz, Kuzey Sporad, Kiklat Adaları ve Mora'da bağımsız Yunanistan kurulmuştur,
- 1865 yılında ise Yunanistan ile İngiltere arasında yapılan anlaşma gereğince Yedi Ada Yunanistan'a geçmiştir,
- 1881 yılına gelindiğinde ise Epir ve Narda'nın bir bölümü de Yunanistan'ın eline geçmiştir,
- 1913 yılında Girit ve Güney Makedonya'nın bir bölümü Londra anlaşması gereğince Yunanistan'a katılmıştır,
- Daha önce Epir'in bir kısmı Yunanistan'a katılmışken 1913 Bükreş anlaşması gereğince Epir'in tamamı verilmiştir. Diğer yandan aynı anlaşma gereği Drama, Kavala ile birlikte Güney Makedonya'nın büyük kısmı Yunanistan'a verilmiştir,
- 1914 yılında ise Megali İdea için önemli jeopolitik bölgelerden olan Meis, Rodos, Bozcaada, Gökçeada ve Menteşe adaları dışındaki adalar Yunanistan'a katılmıştır,
- 1919 yılına gelindiğinde itilaf devletleriyle yapılan Neuilly Antlaşması gereğince Batı Trakya'da Bulgaristan'dan alınmıştır,
- Devam eden süreçte Yunanistan özellikle Batılı devletlerden almış olduğu siyasi ve askeri desteklerle Anadolu'ya saldırmış; ancak, Türklerin direnişi karşısında geri çekilmek mecburiyetinde kalmıştır,
- 1947 yılına gelindiğinde ise Meis, Rodos ve Menteşe adaları da Yunanistan'a katılmıştır,

• Megali İdea çerçevesinde diğer adımı ise, Kıbrıs teşkil etmektedir. 1963-1974 yılları arasında Enosis³ için Yunanlar, Kıbrıs Türklerine tacize başladıkları bilinmektedir. Süreç içinde Türkiye bölgeye çıkarma yapmıştır. İkiye bölünen adanın Rum kesimi AB'ye katılmak suretiyle siyasi ve ekonomik olarak destek görmüştür. Bu desteğin günümüzde devam ettiği bilinmektedir (Yalçın, 2012).

Bu adımlar tarihsel olarak incelendiğinde Megali İdea'nın günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Zira Megali İdea'nın tüm hedefleri henüz gerçekleşmiş değildir. Yunanistan'da gazetecilik mesleğini icra eden Cem Başar, 1982 yılında Yunan bir komutanın askerlerine zamanı geldiğinde İstanbul'un ve Anadolu'nun alınacağını ifade ettiğini aktarmaktadır. Yunan komutanlarının bu ifadeleri günümüzde de İstanbul özelemlerinin devam ettiğini göstermektedir (Başar, 1988).

Yine Başar'ın aktardığında göre 1980 yılında Yunan Millî Araştırmalar Enstitüsü tarafından bir anket gerçekleştirilmiştir. Bu ankette Yunan vatandaşlara Türklere dair sorular sorulmuştur. Çıkan anket sonuçlarına göre, Yunan halkın %60'ı Türklere düşman olarak nitelendirdiği görülmüştür. Bu anket her ne kadar geçmiş yıllara ait olarak düşünülse de güncel tutum da bu ankette farklı olmadığı görülmektedir. Zira 2007 yılında yapılan bir başka anket araştırmasında da Yunanlı vatandaşların önemli bir bölümü, "İstanbul, Ege ve Karadeniz'in kurtarılmamış vatan toprağı" olduğunu belirttikleri sonucu çıkmıştır. Bu araştırmada Yunan katılımcılara şu soru yöneltilmiştir: "Yunanistan için hâlâ kurtarılmamış vatan toprağı var mıdır?" Bu soruya halkın cevabı şöyle sıralanmıştır: %59,9'u Kıbrıs'ı, %39,9'u "Konstantinapolis'i" kurtarılmamış Yunan toprağı olarak görmektedir (Cumhuriyet, 2007).

Yunanistan ve Rum ittifakının genişlemeci talepleri sebebiyle, Türkiye'nin Kıbrıs'da dâhil olmak üzere, Ege'den Akdeniz'e kadar Mavi Vatan'ındaki deniz alanlarına uzanan tüm sorunların ideolojik ve doktrinel kaynağını, Yunanistan'ın 1830'da bağımsızlığını kazandığından bu yana yürüttüğü Osmanlı Devleti ve Türkiye aleyhine gerçekleştirdiği Megali İdea olgusu oluşturmaktadır. Maksimalist Yunan jeopolitiği ile yayılmacı Grek-Rum emperyalizminden oluşan bu yayılmacı doktrin, bölgeyi ve uluslararası toplumu olumsuz etkilemektedir (Ak, 2021).

³ Enosis 1930'lu senelerde Birleşik Krallık idaresinde bulunan Kıbrıs adasının "Yunanistan'a bağlanması" anlamında kullanılmıştır. Genel anlamı ise politika açısından "bir ülkenin sınırlarına dâhil olma, birleşme" anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak gerek yapılan bu türden saha araştırmalarında gerekse politik hamlelerle Megali İdea'nın pratik anlamda devam ettiği görölmektedir. Yunanistan'ın hedeflediği toprak parçalarının birçok açıdan öneminin bulunduğu bilinmektedir. Bu bölgelerin Yunanlar için birincil önemini kültürel, siyasi ve dini nedenler oluşturmaktadır. Diğer yandan bu bölgeler jeopolitik konum olarak da önem arz eden bölgelerdir. Dolayısıyla, ilgili bölgeler günümüz ve gelecekte ekonomik ve ticari açıdan ciddi düzeyde değerli kaynak alanlardır. Yunanistan'ın hedefinde bulunan bütün bölgelerse hali hazırda Türk toprakları olduğu görölmektedir. Gelineen noktada, bu durumun Türkiye tarafından sadece bilinmesinin yeterli olmadığı görölmektedir. Türkiye'nin tüm kurumlarıyla birlikte bu tehdide karşı çözümler üretip, milli güvenliğini tesis etmesi önem arz etmektedir. Türkiye bir yandan bu bilinç ile tüm kurum ve siyasetine yön verirken diğer yandan da Türk gençlerini yeterli bir düzeyde eğitmesinin önemli olduğu görölmektedir. Bu tehdit konusunda en güncel bölgelerden birinin Doğu Akdeniz bölgesi olduğu görölmektedir. Zira bu araştırmada da ilgili bölge Megali İdea çerçevesinde analiz edilmektedir. Ancak Doğu Akdeniz'deki Megali İdea tehdidini incelemeyen önce Megali İdea'nın Osmanlı Devleti dönemindeki hamlelerini irdelemek fayda sağlayacaktır.

3.3 Yunanistan Megali İdea'sının Osmanlı-Türk Tarihindeki Etkileri

Yüzyıllarca birlikte yaşayan iki toplum olan Osmanlılar ve Rumlar birbirlerinden her anlamda çok fazla etkilenmişlerdir. Rumların ve dolayısıyla Yunanistan'ın Megali İdea'sı, Osmanlı'yı ve Türk toplumunu birçok yönden etkilemiştir. Öncelikle bağımsızlıklarını isteyen Rumlar, Yunanistan'da bağımsız bir devlet kurmak istemişlerdir. Bu durumsa Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında yaşayan birçok Rum kökenli halkın devlete karşı isyanını pekiştirmiştir. Bu bağlamda Rumlar, bağımsızlıklarını ilan edecekleri topraklarda yaşayan Türk ve Müslüman nüfusunu da istememişlerdir. Bu süreçte bu topraklarda yaşayan Osmanlı tebaası ve devletin kendisi, Megali İdea çerçevesinde önemli zorluklar yaşamışlardır (Toprak, 2012).

Bağımsızlık kazanmanın ve yeni bir devlet kurmanın hiçbir zaman kolay olmadığı bilinmektedir. Rumlar için de Osmanlılar için de zorlu bir süreç olan Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi, birçok Türk ve Rum kökenli tebaanın göç etmesine neden olmuştur. Ayrıca Rumlar arasında yayılan Megali İdea, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan

hareketlerini hızlandırmıştır. Bizans devleti ve Pontus imparatorluğu topraklarında bağımsızlıklarını ilan etmek isteyen Rumlar, bu topraklardaki farklı milletlerden yaşayan halkı da sürmüşlerdir. Geçen zamanla birlikte kilise yöneticilerinin de bu ideayı desteklemeleri, Rumların gücünü artırmıştır (Macar, 2003).

Rumların tarihi kaynaklarda ilk olarak Mora'ya yaptıkları baskınla buradaki Türkleri sürgün ettiği bilinmektedir. Bu uğurda Megali İdea'larını gerçekleştirmek için attıkları her adımda, Türkler ve Osmanlı Devleti olumsuz etkilenmiştir. Megali İdea diğer devletlerden aldığı güç ve destekle, Osmanlı Devleti içerisindeki varlığını daha kolay hissettirmiştir. Aldığı desteklerle güçlenen bu ideolojik akım, Osmanlı Devleti'nde ağır hasarlar bırakan isyanlar yaratmış ve Türkleri yaşadıkları coğrafyalardan çıkmak zorunda bırakmıştır (Macar, 2003).

Ayrıca, yürütülen çete faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'nde birçok iç karışıklığa da neden olduğu bilinmektedir. Megali İdea'yı hedefe ulaştırmak için kurulan cemiyetler, Osmanlı Devleti içerisindeki Rum ve Hristiyan halkı bağımsızlık amacıyla bir araya getirmiştir. Osmanlı Devleti içerisinde bu ve bunun gibi farklı cemiyetlerin artması, devletin otoritesini sarsmış ve devletin halk üzerindeki egemenliğini fazlasıyla zayıflatmıştır. Megali İdea çevresinde kurulan bu cemiyetler, Osmanlı tebaası içerisindeki Hristiyan ve Rumların okuma yazma oranını yükselterek, bağımsızlık isteklerini oluşturmayı hedeflemişlerdir. Yapılan eğitim faaliyetleriyle Megali İdea'yı, bütün Rum tebaasına benimsetmek için çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Macar, 2003).

Yunanistan, Birinci Balkan Savaşında Osmanlı Devleti'nden birçok toprak parçasını kendi sınırlarına dâhil etmiştir. Bu bağlamda Ege ve balkanlardan oluşmak üzere birçok şehir işgal edilmiştir. Ayrıca, devamında imzalanan Londra anlaşmasıyla da Girit Yunanistan sınırlarına katılmıştır. İkinci Balkan Savaşında ve sonrasında topraklarını genişleten Yunanistan'ın, Megali İdea'sını gerçekleştirme umutları daha da çok canlanmıştır. Bu işgaller ve anlaşmalar sonucu Yunanistan'ın, Megali İdea için daha çok çaba sarfettiği görülmüştür. Asıl hedefi Megali İdea'nın gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak olduğu düşünülen bu işgaller isabetli olmuş ve Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden birçok toprak almasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerle beraber Yunan nüfusunu da bir araya toplayan Yunanistan, daha kalabalık bir nüfusa sahip olmuştur (Başar, 1988).

Megali İdea'larını gerçekleştirmek isteyen Rumlar batı devletlerinden aldıkları güçle Anadolu topraklarında işgale girişmişlerdir. Anadolu'da birçok maddi ve manevi hasara yol açan bu işgaller ise başarılı olamamıştır. Ankara ve İzmir'e kadar dayanan işgalleri, Türkler geri püskürtmüş ve Megali İdea'nın gerçekleşmesine izin vermemişlerdir. Yunanların Megali İdea'yı gerçekleştirmek uğruna yaptıkları işgaller Osmanlı Devleti'ni yok olmaya yaklaştırmıştır. Ayrıca Türk kökenli halkın Megali İdea içerisinde bulunan topraklardan sürgünleri aşamasında Türkler insanlık dramı yaşamışlardır. Megali İdea düşüncesinde yer alan Türklerle ilgili olumsuz aktarılmış yargılar, Osmanlı Devleti ve Türklerin kamuoyunda yanlış tanınmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Türklerin psikolojik olarak da yıprandığı gözlemlenmiştir. Megali İdea düşünceleri etrafında kurulan cemiyetler oldukça tutucu ve Megali İdea ideolojisine sıkı sıkıya bağlı kişilerden oluştuğu bilinmektedir. Bu cemiyetlerin varlığı Megali İdea'nın hedef yönünde ilerleyişini kolaylaştırırken Osmanlı ve Türkler içinse hayatı zorlaştırmıştır. Kurulan bu cemiyetler dünyanın birçok yerinde yaşayan Rum tüccarlar tarafından maddi boyutta desteklenmekte idi. Ayrıca Rumlar, davalarına hissettikleri bağlılıkla Türklere ve Osmanlı Devleti'ne birçok kayıplar yaşatmışlardır (Tağmat, 2014).

Rumlar, Megali İdea'nın gerçekleştirilmesini ancak Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla mümkün olacağına inanmaktaydılar. Bu sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'nin yıkılma aşamalarında Megali İdea'nın etkin rol oynadığı bilinmektedir. Diğer bir deyişle Megali İdea ideolojisinin varlığı Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını kolaylaştırmıştır. Rumları tek millet olarak kabul edip, Türkleri Megali İdea önünde bir engel olarak gören Yunanistan, Türkleri yüzyıllardır yaşadığı bölgelerden göç etmeye mecbur bırakmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'ndeki hukuki boşlukların da Megali İdea'nın adımlarını kolaylaştırdığı bilinmektedir. Bununla beraber azınlıklara ve Rumlara sağlanan ayrıcalıklar, Rumların çok daha kolay toplanmasını ve cemiyet kurmasını sağlamıştır (Kılıçoğlu Cihangir, 2019).

Batı devletlerinin Yunanistan'ı desteklemesi, Osmanlı Devleti'ni yalnızlaştırmıştır. Fransız ihtilali sonrası da Rum taleplerinin haklılık payı artmış ve Megali İdea'larını gerçekleştirmek için daha çok saha bulmuşlardır. Bu süreçte Türklerin balkanlardan çıkarılmasına yönelik birçok faaliyetin tasarlanarak yapıldığı ve soykırımın başladığı söylenmektedir. Yunanistan devletinin Doğu'ya dönük dış

politikasını oluşturan Megali İdea'nın, tamamen Osmanlı Devleti'nin yıkılması üzerine planlanmış bir politika olduğu bilinmektedir (Tağmat, 2014).

Nitekim Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi bağlamında, Batılı devletler Yunanistan'a maddi-manevi destek vermişlerdir. Osmanlı ve Türk topraklarında İngiltere destekli işgaller gerçekleştiren Yunanistan, Megali İdea'sını gerçekleştirmek üzere tüm güç ve kapasitesini kullandığı söylenebilir. Diğer deyişle Osmanlı Devleti, Yunanistan Megali İdea'sını gerçekleştirirken sadece Yunanistan ile değil, aslında birçok devletle karşı karşıya gelmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti'ni her açıdan yormuş ve işgallere karşı direnişini zayıflatmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti üzerinde birçok devletin farklı politikalarının mevcut olduğu da görülmektedir. Osmanlı Devleti bu politikalara direnmeye çalışmış ve gerçekleşen işgallere karşı halkı bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Durumun en vahim yönlerinden biri ise Yunanistan Megali İdea'sını gerçekleştirirken bu ideolojinin birçok Türk tarafından bilinmemesiydi. Bu sebeple Türkler, Megali İdea'dan habersiz, sadece batılı devletlere karşı durduklarını düşünmüşlerdir (Tayfur, 2003).

Türkiye Yunanistan'a karşı verdiği mücadelede yalnız kalmış ve kendi imkânlarıyla Megali İdea'sını gerçekleştirmeye çalışan Yunanistan'ın karşısında durmuştur. Sevr antlaşması sonrasında Türkler için kurtuluş savaşı başlamış ve bu savaşta her şeylerini ortaya koyan Türkler Yunanistan'ı topraklarından çıkarmayı başarmışlardır. Fransa, Rusya ve İngiltere'den aldığı yardımlarla Megali İdea'sını gerçekleştirmeye çalışan Yunanlar, karşılarında Türkleri son bir çırpımış halinde bulmuşlardır. Bu süreçte çok fazla kayıpta verilse de, Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Türk Millî Mücadelesi başarıyla sonuç vermiş ve her Türk bu zaferi coşkuyla kutlamıştır (Çakır, 2022, s. 88).

Türkler ve Yunanlar tarih içerisinde birçok defa karşı karşıya gelmişlerdir. Yunanlar bugünkü kimliklerinde dahi Osmanlı ve Türklerin izleri olduğunu dile getirerek, Megali İdea çevresinde Osmanlı ve Türk kimliği taşımamaları gerektiğini vurgulamışlardır. Osmanlı egemenliği altında yaşadıkları yılları ise zulüm yılları olarak atfetmişler ve bu minvalde tedbirlerini devamlı almaya çalışmışlardır. Yunanistan'ın kurtuluş savaşındaki mağlubiyetinin ardından Türkler Megali İdea'nın etkisini daha az hissetmişlerdir. Zaman içerisinde birbirleriyle yine sürtüşmeleri olan Türkiye ve Yunanistan devletleri, günümüzde yine deniz ve Kıbrıs meselesinde karşı karşıya gelmektedirler (Castellan, 1995).

Osmanlı ve Türk tarihine etkileri bakımından Yunan Megali İdea'sı, azınlık bir toplumun mevcut devlet ve toplumunu dağıtmaya çalışması ve bu minvalde başka devletlerin de yardımına ihtiyaç duymasıyla bunu gerçekleştirmeye çalışması olarak açıklanabilir. Rumlar, Osmanlı Devleti içerisinde yaşadıkları yılları esaret olarak görmüş ve özgürlüklerine kavuşmak, eski Bizans imparatorluğunu yeniden kurmak gayesiyle Yunan Megali İdea'sını geliştirmişlerdir. O yıllarda Megali İdea'nın doğrudan muhatabı olan devlet ve millet ise Osmanlı Devleti ve Türk milleti idi. Bu sebeplerden dolayı bu idea'dan en çok etkilenen devlet Osmanlı Devleti, millet ise Türkler olmuştur. Yunan devlet adamlarının kiliselerinde ettikleri yemin ve Türk Müslümanlara karşı uyguladıkları soykırım ise tarihe Türk Yunan düşmanlığı olarak geçmiştir. Bağımsız bir Yunan devletinin kurulması amacını taşıyan Megali İdea, Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan birçok Rum kökenli halkın toplanarak, kurulacak yeni bağımsız Yunanistan'da yaşamasını amaçlamıştır. Osmanlı'nın gayri müslim tebaasını oluşturan Yunanların Osmanlı Devleti'nden ayrılmak istemeleri, Osmanlı için zor bürokratik süreçler oluşturmuştur (Karal, 2000).

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumların sözcü arayışı içerisine girmeleri cemiyetleşme ve teşkilatlanma çalışmalarına neden olmuştur. Ülke içerisindeki bir azınlık topluluğunun bu şekilde teşkilatlanması ise diğer azınlıkları da harekete geçirmiştir. Bu süreçte Osmanlı Devleti Megali İdea ile ayakta kalabilmeye gayret gösterirken sadece Rum azınlıkları değil, ülkede harekete geçen tüm azınlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Megali İdea ile Rumlar sadece bağımsız Yunanistan'ı kurmak değil, aynı zamanda Türk ve Müslüman halkın yok olmasını da hedefleyerek Türklere birçok kayıplar yaşattıkları bilinmektedir. Soykırıma uğrayan ve yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda bırakılan Türkler, Megali İdea'sını gerçekleştirmek isteyen Rumlar tarafından birçok hak mahrumiyetine maruz bırakılmıştır. Bu süreçte Anadolu topraklarında dağınık halde yaşayan Rum topluluklarının bir araya gelerek bağımsız Yunanistan'ın kurulmasında rol oynamaları istenmiştir. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan birçok Rum ise bağımsız devletin hayaliyle göç etmeye ya da varlıklarını artırmaya çalışmışlardır. Bu durumun sonucunda ise birçok Türk yurdundan göç etmek zorunda bırakılmıştır (Sarı & Can, 2018).

Girit adasının Osmanlı Devleti'nden alınması, Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi adına önemli bir adım olarak görülmekte idi. Bundan dolayı Rumlar Girit adasının fethine büyük önem vermişlerdir. Bu kapsamda bölgede yaşayan

gayrimüslimlerin ayaklanmasıyla Girit adasında hareketlilik başlamıştır. 1821 yılında başlayan bu ilk hareketlilik, Mora yarımadasında başlayan isyanlarla beraber birçok katliama sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu yıllarda otoritesinin ve askeri gücünün zayıflığı, bu isyanlara karşı duramamasına neden olmuştur. Girit adasının Yunanlar tarafından ele geçirilmesiyle Megali İdea'ya yaklaşılmış, Osmanlı Devleti'nin toprakları bölünmeye başlanmış ve adadaki Müslümanların bir kısmı öldürülmüş (Ünsal, 2009). bir kısmı ise sürülmüştür (Örenç, 2011).

3.4 Yunanistan Megali İdea'sının Doğu Akdeniz'e Yönelik İlgisi

Yunanistan Megali İdea'sının Doğu Akdeniz'e olan ilgisine geçmeden önce Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminden bahsetmek faydalı olacaktır. Doğu Akdeniz'i çevreleyen ülkeler Türkiye, Mısır, İsrail, Suriye ve Lübnan'dır. Dünya üzerinde yapılan birçok ticarete ulaşım yolu olarak kullanılan Doğu Akdeniz, bugüne kadar birçok ülkenin sahip olmak istediği bir yer olmuştur. Bu kapsamda Yunanistan'ın da Doğu Akdeniz'i coğrafi konumu ve yer altı zenginlikleri sebebiyle arzu etmesi ve Megali İdea kapsamına alması etkili olmuştur. Doğu Akdeniz'in Avrupa, Asya ve Afrika gibi üç büyük kıtaya ortak uzaklıkta olması, Doğu Akdeniz'in her türlü iletişim ve ticarete kesişim noktası olmasına neden olmuştur. Bu kapsamda Orta Asya ve Orta Doğu'dan özellikle Avrupa'ya taşınan çeşitli enerji kaynaklarının ulaşımı da Doğu Akdeniz üzerinden sağlanmaktadır. Jeopolitik ve coğrafi konumu sayesinde dünya ticaretinin üçte birinin aktif olarak yapıldığı bu deniz, Megali İdea'da hedeflenerek Yunanistan sınırlarına dâhil edilmek istenen yegâne deniz durumundadır. İçerisinde bulunan boğazlar ve kanallar bu denizin ticaret hacmini artırmakta ve yer yer kolaylaştırmaktadır. Doğu Akdeniz'in güneyinde Süveyş kanalı, batısında ise Cebelitarık boğazı bulunmaktadır. Birçok denizle bağlantılı olan ve çeşitli kara yollarına ulaşımı sağlayan Doğu Akdeniz, ulaşım çeşitliliği konusunda da dünya da ilk sırada gelen denizlerdendir (Berberakis, 2020).

Bu bağlamda Doğu Akdeniz, bir ticaret merkezi konumunda olduğundan, geçmişten bugüne kadar her dönemde ülkelerin gözdesi olmuştur. Bu deniz, ülkeler arası soğuk savaşın sonlanmasıyla birlikte, uluslararası platformlarda daha da çok gündeme gelir olmuştur. Doğu Akdeniz, bir ticaret merkezi ve yol olarak kullanılmasından öte, aynı zamanda kıyılarında bulunan ülkelerin zengin kaynaklara sahip olması, Doğu Akdeniz'i daha da değerli hale getirmektedir. Bu bölgede zaman

içerisinde yapılan birçok araştırma verilerine göre Doğu Akdeniz, dünya da bulunan doğalgaz ve petrol rezervlerinin neredeyse yarısına sahip olduğu belirtilmiştir (Hava, 2020).

Literatür incelendiğinde, birçok kaynaktan Doğu Akdeniz için verimli hilal tabiri kullanıldığı görülmüştür. Burada yapılan ticaretin yanında, son dönemlerde yapılan araştırmalarla keşfedilmiş yer altı zenginlik kaynakları, Doğu Akdeniz'in değerine değer katmıştır. Günümüzde en çok ihtiyaç duyulan enerji rezervlerinin bu bölgede yüksek miktarda bulunması, günümüzde ve gelecekte Doğu Akdeniz'in değerini koruyarak artıracığını göstermektedir. Mısır ve İsrail'de yapılan araştırmalar sonucunda, bu enerji rezervlerinin sayısal olarak da ortaya konması, dünya devletlerinin bu bölgeye daha yoğun bir ilgi duymasına neden olmuştur. Bölgede sayısal olarak açıklanan verilere göre, yaklaşık 122 trilyon rezerv bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı da Doğu Akdeniz'de payı olan veya olmayan tüm ülkeler, buradan faydalanabilmek için çaba gösterir duruma gelmiştir. Doğu Akdeniz'in konum ve kaynak zenginliklerinin yanında, Kıbrıs Adası'nı da içerisinde barındırması, onu stratejik açıdan da önemli hale getirmiştir. Doğu Akdeniz'in içerisinde bulunan bu adanın askeri üs, uçak gemisi ve denizlerde gözetleme kulesi olarak kullanılabilmesi gibi birçok işlevi bulunmaktadır (Braudel, 2015).

Yunanistan Megali İdea'sının ulaşmak istediği hedeflerinden bir tanesi de dağılmış halde yaşayan tüm Rumların bağımsız büyük Yunanistan olarak bir araya gelmeleri ve aynı ülküyü taşımalarıdır. Bu kapsamda, Kıbrıs'da bulunan Rumların da Megali İdea çevresinde örgütlenmesi, bu minvalde hareket etmeleri Megali İdea'nın önemli bir parçasını oluşturur. Diğer deyişle, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'e olan ilgisinin sebepleri arasında zengin kaynaklar ve coğrafi özelliklerinin yanı sıra tüm Rumların Megali İdea etrafında toplanmasını sağlamak da bulunmaktadır. Bu sebeplerde Rumlar ile Türkler arasında bu ideolojiden kaynaklı yaşanan siyasi krizler, zaman içerisinde Doğu Akdeniz'de daha da sık gözlemlenmiştir. Özellikle tarihte birçok kez karşı karşıya gelen Türkler ve Rumlar, Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs Adası sebebiyle bir kez daha karşı karşıya gelmişlerdir (Kökyay, 2021).

Kıbrıs Adası'nın Rumlara ve Türklere ait olması, birçok sorunu beraberinde getirmiş ve bu sürtüşmelerden dolayı adanın garantörleri olan Yunanistan ve Türkiye birçok kez uluslararası arenalarda gündem olmuştur. Yunanistan Megali İdea'sının hedefleri içerisinde bulunan Türk ve Müslüman topluluklarının yok edilmesi

düşüncesi, bu topraklarda yıllardır birlikte yaşayan Türkler ve Rumları savaşır hale getirmiştir. Bunun üzerine son dönemlerde yapılan araştırmalarla bölgede keşfedilen zenginlik kaynakları, Kıbrıs'ı sadece Türkiye ve Yunanistan'ın egemenliğinden çıkarmış, birçok devletin söz sahibi olabildiği bir yer haline getirmiştir (Yaycı, 2019).

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile Türkiye arasında başlayan ilk krizlerin, GKRY'nin uluslararası şirketleri Kıbrıs'a çağırmasıyla başladığı görülmüştür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) de hakkı olan alanları, GKRY'nin tek başına karar alarak bazı şirketlere enerji aramaları yönünde izin vermesi, GKRY'ni Türkiye ile karşı karşıya getirmiştir. Bu sorunun ardından Türkiye, bölgede GKRY adına arama yapan bir gemiyi engellemeye çalışmıştır. KKTC'nin sınır haklarına tecavüz niteliği taşıyan bu eylemin sonucunda Türkiye, bu şirketlerin çalışmalarını durdurmuştur (Kökyay, 2021).

Ancak devam eden yıllarda tekrar GKRY'nin tek taraflı izin verdiği bir araştırmada, Rum ve Yunan kesimince Kıbrıs'da geniş bir enerji rezervi bulunduğu açıklaması yapılmasıyla Türkiye ve GKRY tekrar karşı karşıya gelmiştir. Burada görüldüğü üzere Yunanistan Megali İdea'sı Doğu Akdeniz'deki hedeflerini genişleterek, hedefini sürekli yükseltmektedir. Doğu Akdeniz'in jeopolitik özellikleri ve buradaki Rum nüfusunun fazlalığı, Megali İdea için bu bölgeyi cazip hale getirmektedir (Kökyay, 2021). Öte yandan Türkiye ve Yunanistan arasında sürekli sorun teşkil eden kıta sahanlığı durumu, Türkiye'nin Libya ile imzaladığı mutabakattan sonra tekrar gündem olmuştur. 2019 yılında imzalanan bu mutabakat Türkiye ve Libya'nın Doğu Akdeniz'de kıta sahanı ile ilgili önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda Türkiye 2020 yılı ile beraber Oruç Reis adlı gemisiyle araştırmalar yapmaya başlamıştır (Ateşoğlu Güney, 2019; Özekin, 2020).

Türkiye'nin araştırmalarını gerçekleştireceği bu kıta sahanlığında Yunanistan'ın da hak talep etmesi üzerine, iki taraf karşılıklı hak arayışında bulunmuştur. Her durumda, her iki ülke de kıta sahanlığı sorununu gündem etmekte ve hak ihlali yapıldığını düşünmektedir. Doğu Akdeniz'de yaşanan kıta sahanlığı sorunu ve Kıbrıs meseleleri günümüzde Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya getiren iki önemli güncel sebeplerdir. Yunanistan'ın Megali İdea'sı açısından çok büyük önem arz eden Kıbrıs Ada'sı ve Doğu Akdeniz, Rum birliğinin sağlanması ve Yunanistan'ın dünya çapında güçlü ekonomilerden olması bağlamında ayrı bir önem atfetmektedir. Bu durumların

yanı sıra Türkiye ve Yunanistan Ege denizinde bulunan bazı adalar için de anlaşmazlıklar yaşamaktadır. (D. Yıldız, 2008).

Bu kapsamda Yunanistan Megali İdea'sı çerçevesinde karşı karşıya gelen tek devlet Osmanlı Devleti değildi. Ancak bununla beraber, en çok ortaklığı bulunan bu iki devlet ve millet en fazla anlaşmazlık yaşayan taraflar olmuşlardır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Rum ve Yunanların birleşmesi, Kıbrıs Adası'nın stratejik konumu ve Doğu Akdeniz'in zengin kaynakları sebepleriyle Yunanistan, Megali İdea kapsamında Doğu Akdeniz'e inmek ve buradaki varlığını kalıcı hale getirmek istemektedir. Özellikle Yunanistan, Megali İdea hedefleri içinde bulunan Rum birliğinin kurulması fikriyle, Kıbrıs'ta yaşayan Rumları bu idea'nın bir parçası olarak kabul etmiştir. Doğu Akdeniz ile ilgili Yunanistan'ın gerçekleştirdiği girişimler kısa vadede Türkiye için sorunlar oluşturmasa da uzun vadede sorun oluşturabilecek girişimler olduğu ön görülmektedir. Yunanistan hükümetinin geçmiş ve yakın zamanda yapmış olduğu anlaşmalardan yola çıkılarak, Megali İdea kapsamında yeni bir hazırlığın içinde olduğu söylenebilir. Zira Yunanistan'ın günümüz politika ve hamleleri incelendiğinde, ilk günden bugüne dek sıcak tuttıkları Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi kapsamında birçok anlaşma yaparak, savunmalarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Günümüz ekonomik koşulları incelendiğinde oldukça borçlu bir devlet olan Yunanistan'ın, geçmişte de olduğu gibi batılı ülkelerden aldığı destek ile Megali İdea'sını gerçekleştirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır (E. Yılmaz, 2018).

Tüm bulgu, veri ve tespitler bir araya getirildiğinde Doğu Akdeniz ve Megali İdea'nın ayrı düşünülemeyen iki başlık halini aldığı söylenebilir. İlk gündeme geldiğinde Yunan birliği ve Türk-Müslümanların yok olmasını hedefleyen Megali idea'nın (Sarı & Can, 2018) günümüzde amaçlarını genişleterek, yeni hedefleri bünyesine kattığı görülmüştür. Doğu Akdeniz hem kıtaları birbirine bağlayan konumuyla hem içinde Rumların barındığı Kıbrıs Adası'yla, hem de günümüzde ve gelecekte vaat ettiği enerji kaynaklarıyla, Megali İdea'nın ilgi odağı haline gelmiştir. Bu bağlamda, günümüz koşullarında Yunanistan dış politikası incelendiğinde de Yunanistan'ın temel olarak Megali İdea çerçevesinde hareket ettiği; ancak, başlangıçtaki jeopolitik hedeflerinde günümüze uygun yeni düzeltme ve güncellemeler gerçekleştirerek, yeni bir Megali İdea modeli oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Bu durumsa kendini en çok genelde Doğu Akdeniz havzasında; özelde ise, Kıbrıs Adasında göstermektedir. Bu bağlamda gerek Yunanistan gerekse Güney

Kıbrıs Rum Yönetimi'nce bölgede yapılan ikili anlaşmaların ve Doğu Akdeniz Forumu, Doğu Akdeniz Projesi gibi çoklu ekonomik-politik girişimlerin, esasta Yunanistan'ın Megali İdea'sını destekler nitelikte olmaya devam ettiği de görülmektedir (Hava, 2020).

Yunanistan Türkiye'den daha az kıyı uzunluğuna sahip olmasına rağmen Türkiye'yi sadece Anadolu kıyılarında kabul etmektedir. Türkiye'nin Akdeniz'e olan kıyı uzunluğunun fazlalığı, Yunanistan'ı Megali İdea bağlamında tehdit ettiği düşünülen durumlardan biridir. Yunanistan'ın bu tehdit algısıyla, geçmiştekine benzer şekilde, bugün de Batılı ülkelerin yardımıyla Türkiye'ye karşı hak ihlalleri gerçekleştirmeye devam ettiği görülmektedir. Kıbrıs Adası'nda yer alan GKRY'nin, Avrupa Birliği'ne (AB) olan üyeliğini, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığını artırmak yolunda değerlendiren Yunanistan, bu statüden sağladığı avantajlar, kolaylıklar ve ayrıcalıklar ile Megali İdea hedefine adım adım yaklaştığı söylenebilir (Günar, 2020).

Özellikle savunma alanında yaptığı atılımlar ile gündeme gelen Yunanistan, Doğu Akdeniz'de karşılaşacağı Türkiye gücüne karşı tedbir almayı hedeflemektedir. Yunanistan Megali İdea'sının Doğu Akdeniz üzerindeki ilk adımının, Yunanistan ve GKRY arasındaki tüm deniz sahasının tek sahibi olmayı düşündüğü görülmektedir. Yunanistan'ın Megali İdea ideolojisini gerçekleştirme çabalarının hemen hemen her adımında karşısına Türkiye çıktığı gözlemlenmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de geniş kıyısının olması, Osmanlı Devleti'nin miraslarını barındırması ve Türk toplumuna ev sahipliği yapması, Yunanistan Megali İdea'sının hedefe ulaşmasında güçlük oluşturduğunu göstermektedir (Pirinççi, 2021a).

Türkiye'nin 2019 yılında Libya ile imzaladığı antlaşma, Yunanistan Megali İdea'sının Doğu Akdeniz'de gerçekleşmesine engel teşkil etmektedir. Bu kapsamda Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de sahip olmak istediği geniş kıta sahanlığı, bu antlaşmayla birlikte ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca yine bu antlaşmayla Kıbrıs üzerine kurulan deniz yetki alanı Yunanistan için sınırlandırılmıştır. Türkiye ve Libya arasında yapılan bu muhtıra, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'den arzu ettiği ölçüde faydalanmasını sınırlandırmış, Türkiye ve Libya için ise yetki alanları oluşturmuştur. Bu antlaşma sonunda Doğu Akdeniz'deki Megali İdea hedefinde şimdilik oyun dışı kalan Yunanistan, Libya büyükelçisini Yunanistan'da istemeyip, siyasi tavrını sert bir üslup ile göstermiştir. Yunanistan, Libya'nın içerisinde bulunduğu iç karışıklığı

destekler nitelikte adımlar atarak, Türkiye ve Libya arasındaki antlaşmayı protesto etmiş ve siyasi çizgisini belirtmiştir (E. A. Yılmaz, 2020).

3.4.1 Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Megali İdea'yı gerçekleştirme girişimleri

Yunanistan Megali İdea'sı çerçevesinde Doğu Akdeniz'in önemini ardından yine Yunanistan'ın bu konuda attığı adımlar, somut girişimler incelediğinde, Megali İdea sebebiyle sık sık karşı karşıya gelen Türkiye ve Yunanistan'ın, bu minvalde attıkları adımlar, her iki ülkeyi de yakından ilgilendirmektedir. Bu doğrultuda özellikle Yunanistan'ın son yıllarda Doğu Akdeniz'e yönelik plan ve hamleleri ile bu konuda birçok devletle girdiği antlaşmalar ve hak talepleri, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını zedeler niteliktedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin savunma ve stratejisi, onun Doğu Akdeniz'de kazanan ya da kaybeden taraf olacağını belirleyebilir (Pirinççi, 2021a).

Türkiye ve Yunanistan arasında günümüzde de görüşmeler devam ettiği bilinmektedir. Her iki ülke de başka ülkelerle antlaşmalarını yenilerken, kendi aralarında da istişarelerde bulunmaktadır. Ancak pek çok konuda karşı karşıya gelen bu iki ülke, hak taleplerinde çoğu kez uzlaşmamakta ve yeni antlaşmalara ihtiyaç duymaktadır. Türkiye ve Yunanistan'ın yakın zamanda yine istişarelerde bulunması da gündem olmuştur. Ancak Yunanistan hükümetinin aradan çok uzun zaman geçmeden Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile savunma antlaşmalarını süresiz hale getirmesi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de baskın güç olmasını engellemeye yönelik olduğu öngörülmektedir. Yunanistan sadece ABD ile değil özellikle Doğu Akdeniz'e kıyaslı olan ülkelerle sürdürdüğü politika ve Megali İdea'sından vazgeçmemesi de göz önüne alındığında, Doğu Akdeniz'e yönelik bazı planlarının olduğu söylenebilir. Yunanistan özellikle Akdeniz'de kıta sahası olan ülkelerle kurduğu politika sayesinde, Megali İdea'sı ile Doğu Akdeniz'i kendi kıta sahasına katmayı hedeflemektedir. Yunanistan'ın savunmaya olan harcamalarında oldukça cömert davranması ve bu konuda büyük ilerleme kaydetmesi, diğer ülkeler ve özellikle Türkiye tarafından düşünülmesi ve tedbir alınması gereken bir hal aldığı söylenebilir (Sönmezoğlu, 2000).

Dünya üzerindeki ülkelerin genel borçlanma durumlarına bakıldığında Yunanistan yapılan son araştırmalara göre dünyada en çok borcu olan üç ülke arasında

olduğu görülmüştür. Borçlanma durumunun yüksek olmasına rağmen savunma harcamalarından feragat etmeyen Yunanistan'ın, Türkiye için olası bir risk oluşturduğu söylenebilir. Bu risk özellikle Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığında yoğunlaşmaktadır. Yunanistan'ın bu minvalde attığı en göze çarpan adımı ise şüphesiz GKRY'nin AB'ye olan üyeliğinin gerçekleşmesindeki rolü olmuştur. Bu üyelik sayede Yunanistan AB'nin bazı avantajlarını kullanarak Doğu Akdeniz'de daha çok söz sahibi olmak için adımlar attığı görülmüştür. Yunanistan'ın kurduğu tüm ittifaklar ve savunma harcamalarının sebebi Megali İdea kaynaklı, Türkiye olarak görülmektedir. Bu idea'nın önünde en büyük engel olarak Türkiye'yi gören Yunanistan, attığı adımlarda bu durumu göz önünde tuttuğu ve bu minvalde hareket ettiği görülmektedir. Yunanistan'ın özellikle 2020 yılında Doğu Akdeniz üzerinde Türkiye ile yaşadığı anlaşmazlıkların ardından, Türkiye ile başka platformlarda da rekabet kurmaya başladığı tespit edilmiştir (Acer, 2020).

Doğu Akdeniz'de üstünlüğü yakalamaya çalışırken Türkiye ve birçok ülkeyle karşı karşıya gelen Yunanistan, özellikle Megali İdea'sını gerçekleştirmek için birçok kez Türkiye ile çıkmaza girmiştir. Yunanistan'ın diplomatik ve askeri alanlarda yaptığı birçok anlaşma ve girişimin nedenin, Megali İdea çerçevesinde olup, Türkiye kaynaklı olduğu görülmektedir. Sadece bu ittifak ve anlaşmaların yeterli olmayacağını düşünen Yunanistan hükümetinin, başka birçok alanda da yeterliliklerini artırmaya ve özellikle Türkiye'ye karşı güç kazanmaya çalıştığı görülmüştür. Yunanistan, Türkiye ve Megali İdea birlikte düşünüldüğünde Türkiye ve Yunanistan'ın sürekli karşı karşıya gelmelerinde, Yunanistan'ın yürüttüğü Megali İdea ideolojisi karşımıza çıkmaktadır. Megali İdea'da amaçlanan büyük bağımsız Yunanistan'ın önünde coğrafi olarak en büyük engel Türkiye görünmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı Türkiye, Yunanistan tarafından yok edilmesi ya da Anadolu'ya hapsedilmesi gereken bir güç olarak değerlendirilmektedir. Megali İdea'nın, Yunanistan kurulmadan ortaya çıkmış köklü bir düşünce olduğu, yukarıdaki bölümlerde aktarılmış olup, günümüzde hala Rumlar ve Yunanistan tarafından kabul gören bir idea olduğu ve Yunanistan tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan amaçlar manzumesinden oluştuğunu belirtebiliriz. Yunanistan'ın Megali İdea bağlamında, geçmişten günümüze değin gerçekleştirmeye çalıştığı Büyük Yunan Devleti'nin başkenti ise, günümüzde modern Türkiye'nin mega-kenti İstanbul olarak gösterilmektedir (Pazarcı, 1988).

İstanbul'un Megali İdea'daki önemli konumundan yola çıkıldığında, Türkiye'nin Yunanistan için ne denli büyük engel teşkil ettiğini ortaya koymak zor olmayacaktır. Bilindiği üzere Megali İdea'nın ilk ortaya çıkış felsefesi ve en önemli misyonu tüm Rum halklarını bir arada toplamak ve nihai hedef İstanbul merkezli büyük Yunanistan'ı kurmaktır. Diğer deyişle Megali İdea düşüncesi, 1790'lı yıllarda gündeme gelse de temelleri İstanbul fethine kadar gitmektedir. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesi ve Bizans imparatorluğunun çökmesi Rumlar için büyük kayıplar oluşturmuştur. Rumlar bu dönemden sonra Osmanlı Devleti topraklarında azınlık olarak yaşamlarına devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin çöküşünün başlamasıyla Rumlar arasında özgürlük düşüncesi artmış ve eski köklü devletlerini tekrar kurma hedefleri oluşmuş ve bunu gerçekleştirmek için Megali İdea ideolojilerini oluşturmuşlardır. Megali İdea'yı ciddi, samimi ve çok aktif kullanan Rumlar ilk olarak bağımsızlıklarını kazanıp, ülkelerini kurmuş ve ardından davalarına olan inanç ve azimle topraklarını genişletmişlerdir. Her aşamada Megali İdea'larını gerçekleştirmek için adımlar atmış ve ilk günkü samimiyetlerini kaybetmeden geçmişten günümüze kadar düşüncelerini taşımışlardır. Bu uğurda Megali İdea'larını gerçekleştirmek isteyen Rumlar ve Yunanistan devleti, birçok sorun ve devletle de karşı karşıya gelmişlerdir. Bu bağlamda Megali İdea çerçevesinde Türkiye ile çoğu zaman karşı karşıya gelen Yunanistan, iki önemli hamle yapmış ancak bu hamleler Türkler tarafından durdurulmuştur (Yalçın, 2017).

Yunanistan'ın Megali İdea'sının önündeki engeller ve Türkiye'nin Yunanistan'ı her hamlesinde durdurması, Rumların ve Yunanistan devletinin Türkiye'yi Megali İdea'larının önünde en büyük engel olarak görmelerine sebep olmuştur. Bu engellemelerden biri kurtuluş savaşı yıllarından Yunanların Türkiye'de aldıkları mağlubiyettir. Türk halkı varıyla yoğunla bu savaşa katılmış ve ülkesini Yunan işgalinden kurtarmıştır. İkinci Türk başarısı ve Yunan Megali İdea'sının gerçekleşmesine engel olan olay ise Kıbrıs'ın Türkler ve Rumlar olmak üzere iki tarafa ayrılmasıyla olmuştur. Bu olay, Yunanistan'ın Kıbrıs Adası'nda gerçekleştirmek istediği Enosis'in Türkiye tarafından engellenmesidir. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı aldığı bu mağlubiyetlerinin ardından Megali İdea düşüncesinin gerçekleştirilmesi çok zor bir hal almıştır. Bununla beraber, Yunanistan'ın attığı adımlar ve söylemleri göstermektedir ki, Yunanlar ve Rumlar günümüzde dahi Megali İdea'ları etrafında durmakta ve bu idea'yı gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Son dönemlerde Megali

İdea hedeflerinden uluslararası platformlarda söz etmeyen Yunanistan, bu idea'sı için arka planda tüm fırsatı değerlendirmekte ve bu idea'nın gerçekleştirilmesi için stratejik adımlar attığı görülmektedir. Bu bağlamda Yunanistan, Türkiye ile arasında olumlu bir ittifak oluşturmaya çalışırken aynı zamanda tehditlere karşı savunmasını da güçlendirmeye çalıştığı izlenmektedir (Pamir, 2017).

Birçok adada uluslararası anlaşmaların hilafına silahlanma başlatan Yunanistan, Megali İdea için hazırlık yaparken, ülkesini Türkiye'ye karşı korumaya çalıştığını iddia etmiştir. Bununla beraber Yunanistan, Türkiye ile ılımlı bir politika izlerken, uluslararası kuruluşlardan da ayrıcalıklar elde etmeyi başarmaktadır. Bu bağlamda, hava ve deniz sınırlarını artıran Yunanistan, Megali İdea'sının gerçekleşmesi için uygun konjonktür hazırlamaktadır. 2000'li yılların başlangıcında Megali İdea'nın önemli bir ayağı olan Kıbrıs için AB ile anlaşmalar yapılmıştır. 2004 yılındaysa GKRY, AB'ye katılmıştır. Önemli ayrıcalıklar tanıyan AB üyeliği sayesinde Yunanistan, Türkiye'ye karşı önemli bir hamle gerçekleştirmiştir. Yunanistan'ın bu hamlesi Megali İdea düşüncesinin gerçekleştirmesi bağlamında da ciddi bir hamle olarak değerlendirilebilir (Tamçelik, 2009).

Süreçler irdelendiğinde Megali İdea'nın büyük hedefleri değişmese de zaman içinde attıkları adımların farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu bağlamda Yunanistan'ın Megali İdea'sını gerçekleştirmek için çaba verdiği yeni sahası günümüzde Doğu Akdeniz olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda Yunanistan'ın Megali İdea çerçevesinde Doğu Akdeniz'de etkin çaba verdiği görülmektedir. Megali İdea ve maksimalist hedefleriyle Yunanistan, Doğu Akdeniz'de en fazla paya sahip olabilmek adına tüm imkânlarını seferber etmektedir. 2020 yılında yaşadığı krizlerle Yunanistan her ne kadar sahalardan ayrı gibi gözüksede savunma alımlarına hız kesmeden devam ettiği görülmektedir (Jurnal.İst, 2019).

Ayrıca, Yunanistan'ın Fransa ve ABD ile yaptığı anlaşmalar incelendiğinde, herhangi bir saldırı durumunda Yunanistan'ın çıkar elde eden tarafta olmasının hedeflendiği görülmektedir. Son olarak ise Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını gerçekleştirmek için birden çok ülkeyi kendi tarafında olmaya ikna eden Yunanistan'ın, Türkiye'yi yalnız bırakma stratejisi yürüttüğü anlaşılmaktadır. Zaman zaman Türkiye ile karşı karşıya gelmemek için olumlu tepkiler veren Yunanistan'ın, Megali İdea'ya bağlılığı düşünüldüğünde, Türkiye üzerinde birçok planı bulunması sebebiyle, Türkiye'nin gücünü ve sınırlarını öğrenmek istediği anlaşılmaktadır.

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Megali İdea'yı gerçekleştirme girişimleri özellikle dönemimizde Doğu Akdeniz'in etkililiğinin anlaşılmasıyla daha da artmıştır. Öncelik olarak Doğu Akdeniz'de daha çok kıyı ve deniz sahası uzunluğunu arttırmayı planlayan Yunanistan'ın, geçen zaman içerisinde İdea'sını gerçekleştirmek için somut adımlar attığı ve özellikle Kıbrıs üzerinden ilerleyerek tek taraflı hak taleplerinde bulunduğu görülmüştür. Diğer yandan, buradaki ülkelerle gerçekleştirdiği diplomatik anlaşmalarla bölgedeki varlığını sağlam temellere oturtmaya gayret etmiştir. Akdeniz'in verimliliği ve konumundan faydalanarak Megali İdea'sını gerçekleştirmek isteyen Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz'de aktif olabilmek adına tüm güçleriyle hedefe odaklandığı görülmektedir (Yaycı, 2012).

Doğu Akdeniz'de bulunan diğer birçok kıyı devletlerinin de Doğu Akdeniz kıyı sahalarında haklarının olması, Yunanistan'ı farklı çözüm arayışlarına sürüklemiştir. Türkiye ile bu bağlamda birçok kez karşıya gelen Yunanistan, Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi yalnız bırakabilecek ittifaklarını artırmıştır. Ancak Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası'nda Türkiye ve Yunanistan'ın ortak bulunması aynı zamanda bu iki devleti ortak çıkarlara yönelmesini de mecbur kılmıştır. Tüm bu bulgu, veri ve analizler, Doğu Akdeniz'in zenginliklerine sahip olacak her ülkenin, dünya genelinde önemli bir konuma sahip olacağını da göstermektedir (Aksoy Ercümen, 2016).

Sonuç olarak, Yunanistan'ın bağımsız bir devlet kurma İdea'sı ile başlayan Megali İdea, günümüzde birçok hedefi barındıran bir düşünce durumuna evrilmiştir. Tüm bu anlaşma ve çatışmalara rağmen Yunanistan yenilgiye uğrasa dahi, yakın sürede Megali İdea'sından vazgeçmeyeceği düşünülmektedir. Deniz sularında Türkiye'den gelecek her tehdide karşı mevcudiyetini koruma altına alan Yunanistan, aynı zamanda çeşitli yollarla da deniz sahasını genişletmeye çalıştığı görülmektedir.

3.4.1.1 Yunan ve Rum ikilisinin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik tek taraflı talepleri

Araştırmanın bu bölümünde, Yunanistan için Doğu Akdeniz'in önemliliğinin ardından Yunan ve Rum ikilisinin Doğu Akdeniz deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik tek taraflı talepleri ele alınacaktır. Doğu Akdeniz konum ve maden zenginliği yönünden birçok ülke gibi Megali İdea'sını gerçekleştirmek isteyen Yunan ve Rumlar içinde çekici bir hale gelmiştir. Bu nedenlerden dolayı bölgedeki hareketlilik de

izlendiğinde Rum ve Yunanlar buradaki deniz haklarını artırmak üzere hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Doğu Akdeniz’de ilk olarak maden çalışmaları başlatılmış, İsrail’li yetkililer tarafından 2010 yılında bu denizlerde doğalgaz bulunmuştur. İsrail’li yetkililer araştırmalarını kendi Münhasır Ekonomik Bölgesi’nde (MEB) hidrokarbon yatakları bulmasıyla başlatmıştır. İsrail tarafından yapılmış olan bu araştırmalar sonucunda Doğu Akdeniz’de keşfedilen madenler, Doğu Akdeniz’e kıyısı olan tüm devletlerin odak noktasını bu bölgeye çekmiş ve ülkeler bu bağlamda tek tek araştırmalarına başlamışlardır. 2010 yılında keşfedilen ve Leviathan adı verilen doğalgaz sahası, Doğu Akdeniz’de bulunan maden yatakları içinde isim alan ilk bölgelerinden olmuştur. Tüm bu gelişmelerin ardından GKRY ve Yunanistan, Doğu Akdeniz’deki araştırmalarını başlatmıştır (E. A. Yılmaz, 2020).

Yunan ve Rum tarafının Doğu Akdeniz’e yöneliminin artması ile buradaki deniz sahalarını da artırmak istemeleri paralel olmuştur. Ülkeler Doğu Akdeniz’de sahip olunacak daha fazla deniz alanıyla daha çok araştırma yapılabilir ve aynı zamanda maden işletim ve kullanım alanını da bu doğrultuda genişletilebilir. İsrail tarafından bulunan leviathan bölgesinin Kıbrıs’a olan yakınlığı ve burada keşfedilen enerjinin yüksek olması, Kıbrıs’ın MEB’inde de araştırmaların başlaması için büyük ümit oluşturmuştur. İsrail’in gerçekleştirdiği bu araştırmaların sonrasında bulunan enerji kaynakları, Kıbrıs Rum kesimini de harekete geçirmiştir.

Harekete geçen Kıbrıs Rum kesimi, tüm adanın yetkilisi olmadığı halde yanlış ve aldattıcı bir şekilde uluslararası şirketler ile iletişime geçerek, kendisini adanın tek yetkilisi gibi göstermiş ve adanın deniz sahasını bölerek, arama yapılması için bu şirketlere ruhsat vermiştir. Diğer deyişle, geçersiz olan bu evraklar ile deniz sahasını bölen GKRY’nin, adanın kuzeyinde yer alan, de factonun haklarını gasp ettiği söylenebilir. Bu aşamadan sonra Türkiye, arama ruhsatının hükümsüzlüğünü belirterek, hak gaspına uğrayan KKTC’nin deniz sahası adına güvenlik önlemleri almaya başlamıştır. Bu girişim ile Hidrokarbon rezervleri bakımından zengin olan Doğu Akdeniz deniz sahası, birçok devlete ev sahipliği yaptığından, Akdeniz kıyılarında güvenliğin artırılmasına sebep olmuştur. Kıbrıs Adası’nda gerçekleşen her olayın, garantörleri olan Türkiye ve Yunanistan’ı doğrudan etkilemesi, bu bölgenin güvenliğinin sağlanmasında iki ülkeye de sorumluluk yüklemektedir (A. M. Yıldız, 2016).

Kıbrıs Adası birçok yönden iki devletinde güvenlik sahalarını oluşturmaktadır. Adada bulunan iki millet askeri, siyasi ve toplumsal yönden karşılıklı güven anlaşmalarıyla birlikte yaşamlarını devam ettirmekte iken, bu güven GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki araştırmalarını geniş tutmalarına da olanak sağlamıştı. Bölgede Türkiye için ilk olarak güvenlik sorunu, Rum tarafının Kıbrıs Adası etrafını maden aramak için bölmesiyle başladığı görülmektedir. Yunan ve Rumların burada başlattıkları arama çalışmaları ile elde edecekleri enerji kaynaklarının, adanın güney kesimi tarafından tek taraflı kullanılmasının planlanması, Türkiye ve KKTC'nde güvensizlik oluşturmuştur.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e olan güvenlik önlemlerini artırması öncelikle bölgenin kıta sahanlığı problemine dayanmaktadır. Bu bağlamda 2011 yılında Türkiye tarafından yapılan bir açıklama ile Rum tarafının tek taraflı Doğu Akdeniz'i sınırlandırma girişimlerine tepki gösterilmiştir. Adada Rumlar ile birlikte yaşayan Türk halkının da bu konuda söz alma, karar verme hakkının bulunduğu Türk dışişleri bakanlığı tarafından Yunan ve Rum kesimine hitaben belirtilmiştir. Türkiye'den gelen bu açıklamalar sonucunda, Yunanistan ve Rumlar'dan, Türkiye'nin uluslararası deniz hukuku anlaşmasına uygun davranması yönünde bir talep oluşmuştur (Yıldız, 2016).

İlerleyen süreçte GKRY ve KKTC, denizlerdeki araştırmalarına karşılıklı olarak devam etme kararı almışlardır. Türkiye, GKRY'nin aramalarını bir yandan güvenlik sorunu olarak kabul etmiş ve bu bağlamda Kıbrıs Adası'nda yaşayan Türklerin ekonomik haklarının ve deniz güvenliğinin korunması yönünde tedbirler almıştır. 2011 ve sonraki yıllarda Türkiye tarafından yapılan açıklamalarda, Türkiye-AB ile ilişkilerinin durabileceğini açıklamıştır. GKRY'nin AB'ye üye olması ve dönem içerisinde de AB'ye başkanlık yaparken birliği kendi lehine kullanması, Türkiye açısından AB'nin güvenilirliğini sarmış ve bu şekilde tepki vermesine sebep olmuştur. Bu dönemde Türkiye, sıklıkla yaptığı açıklamalarda Yunanistan ve GKRY tarafından hak gaspına uğradığını ve bunu kabul edilebilecek düzeyde olmadığını belirtmiştir (Furuncu, 2020).

Türkiye bu dönemde Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs'ın güvenlik sorunları üzerine de eğilmiş ve bu konularda diğer devletlerle de ilişkiler kurmuştur. Yunan ve Rumların tek taraflı olarak Doğu Akdeniz'de gösterdikleri bu hukuksuz faaliyetlere karşı Türkiye, güvenlik sorununu kamuoyuna duyurmuş ve uluslararası topluma bu sorunu aktarmaya çalışmıştır. Türkiye bu dönemde yaptığı açıklamalar ile Kıbrıs Adası'nın iki devlete ve millete ait olduğunu ve deniz kıyılarında bulunan enerjinin de iki devlete

ait olmasını gerektiğini birçok kez belirtmiştir. Türkiye bu doğrultuda GKRY tarafından Doğu Akdeniz’de yapılan enerji arama ve sondaj çalışmalarının durdurmasını istemiştir. Bu kapsamda KKTC’nin güvenliğinin korunması ve artırılması ile ilgili çalışmalar, Yunan ve Rumların tek taraflı sondaj çalışmalarından sonra yoğunlaştığı görülmüştür. Türkiye bu çabalarında sondaj ve arama çalışmalarının özellikle iki taraflı olması gerektiğine sürekli bir şekilde vurgu yaparak, hakkaniyetin önemini de hatırlatmıştır (Miş, 2011).

Türkiye’nin bu minvaldeki hareketleri devam ederek, Yunanistan ve GKRY’ne yönelik yaptığı bu açıklamalar ile iki devletin karşılıklı olarak haklarına saygılı olunması yönünde çağrılarını devam etmiştir. Ancak, Ada ve çevresinde bulunan kaynakların, Rumlar tarafından elde edilmesi ve kullanılması adada yaşayan Türkler, KKTC için maddi-manevi kayıp içeren bir durum oluşturmuştur. KKTC’ni ekonomik olarak gerileten bu enerji kullanımını, Türkiye birçok platformda dile getirerek, Yunan ve Rumlara çağrıda bulunmaya devam etmiştir. Türkiye’nin, Kıbrıs Adası için önemli bir devlet olduğu bilinmektedir. 1974’te adaya düzenlenen harekât ve buraya yerleştirilen halk Türkiye’nin bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye’nin KKTC’ni, adayı ve Türkleri savunması tabii bir durum olarak karşılanmaktadır. Zira Türkiye Kıbrıs Adası için kurucu devlet pozisyonundadır. Türkiye’nin bu konuda GKRY’ne ve Yunanistan’a karşı açık şekilde tavrını belirtmesi, birçok zaman ve birçok farklı yerde görülmüştür (Kaliber, 2005).

Kıbrıs Adası’ndaki halkın ada ve çevresinden elde edilen kaynaklardan eşit şekilde faydalanması, Doğu Akdeniz’in adil olarak sınırlarının belirlenmesiyle mümkün olacağı görülmektedir. Türkiye’nin bu konudaki açıklamaları birçok kez uluslararası kamuoyunda ses getirmiştir. Türkiye deniz sahasının sınırlarının belirlenmesi ve Kıbrıs Adası’nda Türklerin varlığının göz ardı edilmemesini ciddi, seviyeli ve resmi bir şekilde sıklıkla açıklamaktadır. Bu konuda Yunan ve Rumların yapmış olduğu tek taraflı aramalarda, Türklerin katılımının önem arz ettiği görülmektedir. Türkiye barışa, iş ortaklığına, ticarete ve sürekliliğe önem verdiğini gösteren bu tavrıyla, Yunan ve Rum tarafına açıklamalar yaparak, konuyu sıklıkla gündeme getirmektedir (Kaliber, 2005).

Türkiye yer yer söylemlerini yumuşatsa da aynı minvalde ve konular üzerinde kararlılığını ve düşüncelerini her fırsatta gündeme getirdiği birçok kez görülmüştür. Türkiye’nin bu kararlı tutumu, konu üzerindeki hassasiyetini gösterir niteliktedir.

Mümkün olan her platformda konuyu gündemde tutarak kararlılığını sürdürdüğü izlenmiştir. Ancak Yunan tarafı bu konuyu AB’de dile getirmiş, Türkiye’nin kullandığı dili sert ve tehdit edici bulduğunu açıklamıştır. Türkiye’nin tek taraflı arama çalışmalarına onay vermemesi ve Yunanistan’ın Türkiye’nin kullandığı dili sert bulması iki devletin de ilişkilerini çıkmaza taşımaktadır (Yıldırım Mat vd., 2021).

AB üyesi olan Rumlar, Türkiye’nin tavrının tehditkâr olduğunu belirterek, bu tavrın devamı halinde Türkiye’nin AB üyelik süreçlerini kaldıracağını duyurmuş ve Türkiye’ye karşı AB’deki siyasi gücünü kullanacağını açıkça ifade etmiştir. Bu gelişmelerin ardından gazetelerde çıkan habere göre Türk gemilerinin, Yunan arama gemilerini takip ettiği belirtilmiştir. Bu haberler Türkiye basınına da yansımıştır. Başka bir habere göre ise Türkiye’ye ait uçakların Yunan hava sahasında görüldüğü iddiası olmuştur (Cumhuriyet, 2022).

Bu haberlerin gerçeklik paylarının olduğuysa Türkiye’nin yaptığı açıklamalarla netlik kazanmıştır. Türkiye’nin, bölgede yaptığı kontrol çalışmalarıyla bölgede güvenleştirmeye çalışmaları yürüttüğü izlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye tarafından yapılan açıklamalar ile konu gündemde kalmıştır. Bölgede yer alan Mısır’ın hükümet değiştirmesi ise Türkiye’nin bölgeye inişini kolaylaştırdığı söylenebilir. Türkiye’nin attığı adımlar ve gerçekleştirdiği hedeflerle bölgede etkin güç olmayı hedeflediği görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin kullandığı savaş gereçleri ve net tavırlarıyla Rum ve Yunan tarafında Megali İdea’nın gerçekleşmesi noktasında tedirginlik oluşturduğu görülmektedir. Diğer yandan Türkiye, tutarlı ve net tavırlarıyla bölgedeki ülkeleri de yanında tutmayı hedeflemektedir (Yıldırım Mat vd., 2021).

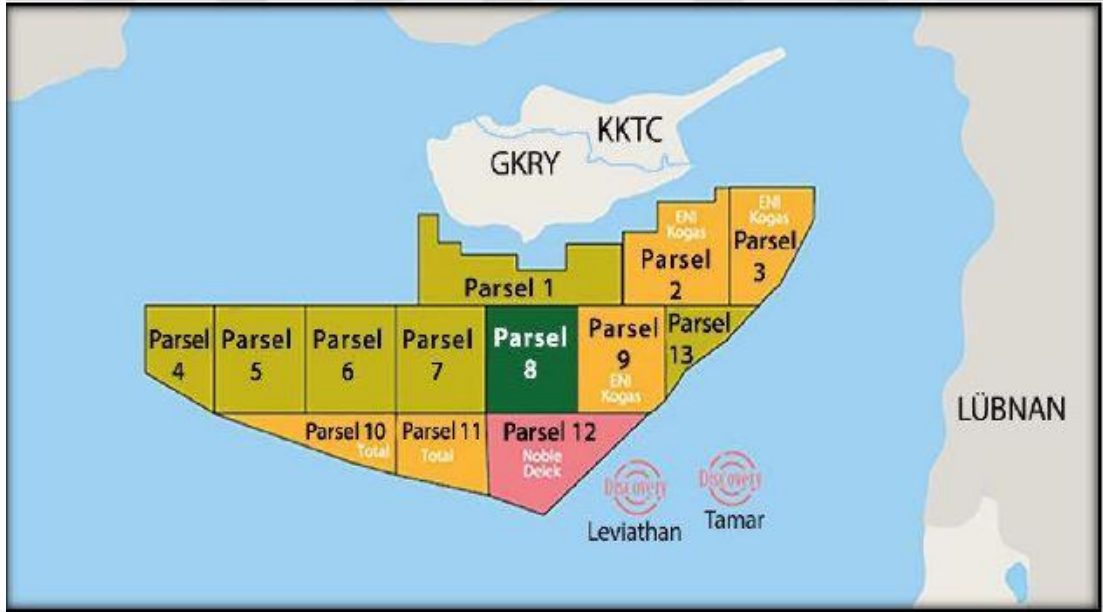
Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye, Yunanların ve GKRY’nin Doğu Akdeniz’de tek taraflı araştırmalarını devam ettirmesi durumunda, deniz donanma güçlerini kullanmak zorunda kalacağını ifade etmiştir. Türkiye’nin konu hakkındaki bu net tavrı karşısında tedirgin olan Yunanistan, güvenlik önlemlerini artırmıştır. Türkiye tarafından bu tür açıklamaların sıklıkla yapılması bölgenin güvenleştirmesine örnek oluşturmuştur. Öte yandan Türkiye Rumlara karşı, KKTC ile MEB anlaşması imzalayacağını duyurmuş ve bu adımdan sonra Türkiye’de sahada arama çalışmalarını başlatmıştır (Çetin, 2020).

Türkiye Petrolleri Arama Ortaklığı (TPAO)’nın Doğu Akdeniz Kıbrıs sahillerinde resmen Türkiye ve KKTC adına arama başlatması, Türkiye ve KKTC açısından yapılan girişimlerin en önemli sonuçlarından olmuştur. Özellikle sismik

araştırma gemilerine Türkiye'nin de katılması, Rum ve Yunan tarafı ile yaşadığı haksızlık açısından Türkiye'yi rahatlatmıştır. Türkiye'nin yaptığı açıklamalarda GKRY'nin adanın tamamına sahip olmadığı, buradan elde edilecek kaynakların tamamının kullanılmasında hak sahibi olmadığı yinelenerek belirtilmiş, en son ihtimalde, gerekirse güç kullanarak da olsa, tek taraflı arama çalışmalarının durdurulacağı yönünde hatırlatmalar Türkiye tarafından yenilenmiştir (Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, 2021).

Gazeteci yazar Birand'ın bu yıllarda kaleme aldığı yazısında Türkiye'nin bölgede güç gösterisinde bulunduğunu aktarılmıştır. Yine yabancı bir yazarda yazısında Türkiye'nin bölgenin egemen gücü olduğuna işaret etmektedir. Türk bakanların yaptıkları konuşmalar ve araştırmalarda bu söylem hiç değişmemiş ve tek taraflı arama eleştirilmiştir. Yapılan açıklamaların birinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hep var olduğunu ve kimsenin kaynaklarına değil, garantörü olduğu KKTC'nin kaynaklarına koruyuculuk üstlendiğini açıkça dile getirdiği görülmüştür. Türkiye ve KKTC ile yapılan MEB anlaşması sonunda Türkiye, KKTC'nin egemenlik alanlarında çalışmalara başlamıştır (Hürriyet, 2011).

Türkiye, Rumların ve Yunanların Doğu Akdeniz'de tek taraflı yapmış oldukları arama faaliyetlerini, gerçekleştirdiği hamle ve söylemlerle durdurabilmiş ve Doğu Akdeniz'i güvenleştirmiştir. Ayrıca Türkiye'nin, KKTC'ne bu konuda güven arz ederek hem kendine hem de Türkiye'ye karşı güvenmesi noktasında sağlam bir ilişki tesis ettiği gözlemlenmektedir. Doğu Akdeniz'in önemi sebebiyle bölgede hızlı gelişen durumların etkisi ve bu durumlara yer yer gereken hızlı müdahalenin öneminin anlaşılması ve aciliyetin farkına varılması, Türkiye'nin KKTC ile yaptığı görüşmelerde dile getirildiği bilinmektedir. Yunanistan ve GKRY karşısında Türkiye'nin, KKTC ile etkili iletişim il ittifak olması Doğu Akdeniz'de askeri ve ekonomik güvenlik dengesinin şimdilik korunduğunu göstermektedir (Yıldız, 2016). GKRY'nin Doğu Akdeniz'de KKTC ve Türkiye aleyhinde gerçekleştirdiği tek taraflı aramalarının görsel olarak incelenmesi, sorunsalın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz bölgesindeki gerçekleşen tek taraflı doğalgaz ve petrol arama parselleri görsel 2.1'de gösterilmektedir.

Görsel 2.1: GKRY'nin Tek Taraflı İlan Ettiği Petrol ve Doğalgaz Arama Parselleri

Kaynak: Karagöl, E. T. & Özdemir, B. Z. (2017). Türkiye'nin enerji ticaret merkezi olmasında Doğu Akdeniz'in rolü. SETA, https://setav.org/assets/uploads/2017/09/DOGU_AKDENIZ.pdf

3.4.1.2 Yunan ve Rum ikilisinin Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası'na yönelik tek taraflı talepleri

Megali İdea'nın Doğu Akdeniz'deki bir diğer amacını da Kıbrıs Adası'nın tamamına sahip olabilme düşüncesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda da önemli hamlelerde bulunan Yunanistan, Kıbrıs girişimlerinde de iki defa Türkler tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu yenilgilerden biri Kurtuluş Savaşı sürecinde, diğeri ise 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sürecinde yaşanmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtının Türkler lehine sonuçlanması, Yunanistan'ın Enosis projesinin gerçekleşmesini engellemiştir. Bu süreçten sonra gerek Rumlar gerekse de Yunanistan, Kıbrıs'ın tamamen ele geçirilmesi bağlamında tek taraflı girişimlerde bulunmuştur. Uygulanan tek taraflı girişimlerde Kıbrıs'taki Türk varlığının yok sayıldığı görülmektedir. Yunanistan Kıbrıs'ı bir yandan Megali İdea çerçevesinde isterken, diğeri yandan da bölgedeki enerji yataklarının önemliliği açısından istediği anlaşılmaktadır. 2000'li yıllara gelindiğinde Rum ve Yunan ittifakının, Kıbrıs Adası için AB üzerinden politika yürütmeye başladığı görülmüştür. Bu bağlamda 2004'te Batılı ülkelerin de desteğiyle Güney Kıbrıs Rum Kesimi AB üyesi olmuştur. Bazı AB ülkeleri bu katılımı doğru bulmamış olsa da sürecin Güney Kıbrıs'ın lehine geliştiği izlenmiştir. Üyelik gelişmesiyle ekonomik olarak da güçlenen Rum kesimi, Kıbrıs Adası hakkında

Yunanistan'la beraber AB üzerinden tek taraflı siyasi girişimler gerçekleştirmiştir. Bununla beraber Batı tarafının Rum-Yunan çıkarlarıyla uyuşması, Batı'nın, Yunan tarafında yer aldığını kanıtlamıştır (F. Kaya, 2018).

Rum ve Yunan grubunun tek taraflı girişimlerinin temelinde Doğu Akdeniz kıyılarının önemli bir bölümün ele geçirilmesi bulunmaktadır. Zira Yunanistan adalarının Doğu Akdeniz'e bakan kıyıları 200 kilometrenin altındadır. Türkiye'nin ise Doğu Akdeniz'e olan kıyı uzunluğu 1800 kilometrenin üzerindedir. Yunanistan'ın ve dolayısıyla çıkarları uyuşan Batı'nın hedefi ise Türkiye'yi Anadolu kıyılarında sıkıştırmak olduğu anlaşılmaktadır. Yunanistan, yüz ölçümü 10 kilometrekare olan Meis adası için 40.000 kilometrekare gibi hukuka aykırı bir kıta sahanlığını da talep etmektedir. Yunan ve GKRY, AB üyesi olmakla beraber 1974 yılında başarılı olamadıkları Enosisi bir kere daha, bu defa da deniz yetki alanları üzerinden gerçekleştirmek istedikleri gözlemlenmektedir. Sonuç olarak Yunanistan'ın Megali İdea ideolojisinde kendi toprakları ile Kıbrıs adası arasında kesintisiz bir deniz yetki alanı arzu edilmektedir. Ancak bu arzunun karşısında kendi güvenliğini ve haklarını korumak için direniş gösteren Türkiye tarafı bulunmaktadır. Megali İdea düşüncesinin bu aşamasındaki hedefinde en önemli tarafın yine Türk tarafı olduğu bir kere daha görülmektedir (Ünay, 2021).

Kıbrıs bir yandan jeopolitik bir öneme sahipken diğer yandan da enerji yatakları açısından önem arz etmektedir. Ancak, Türkiye için bu bölgede yaşayan Türk varlığı ve bölgedeki haklarının savunulması, tarihsel hafızanın canlı tutulması adına da önem taşımaktadır. Türkiye, KKTC ve Suriye hattı, Doğu Akdeniz bölgesinin doğusunu oluşturmaktadır. Bu hat içerisinde Kıbrıs'ın kuzeyindeki kıyıları ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanları bulunmaktadır. Kıbrıs bölgesi için sadece Türk ve Rum tarafıyla yapılan anlaşmalar mevcut olmayıp, Türkiye ve KKTC arasında da anlaşmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda 2011 yılında Türkiye ile KKTC arasında kıta sahanlığı anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, kıyı uzunlukları Türkiye'nin lehine olacak şekilde düzenlenmiştir. KKTC'de orantılılık ilkesi gereği böyle bir sınırlandırmayı kabul etmiştir. Anlaşmanın yapılmasındaki asıl amaç, GKRY'yi Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki tek taraflı faaliyetlerinden vazgeçirmek ve önleyicilik sağlamak olmuştur (Aksar, 2015).

Kıbrıs Adası'na yönelik ilk tek taraflı işlem, aslında Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere tarafından yapılmıştır. Zira İngiltere, savaş sonunda tek taraflı bir

kararla adayı kendine bağlamıştır. Türkiye, o günkü konjonktür gereği, adadaki İngiliz varlığını Lozan'la birlikte tanımıştır. Süreç içinde Yunanistan'da tek taraflı olarak adanın tamamına sahip olabilmek için Birleşmiş Milletlere başvurmuştur. Ancak bu talep sonucunda Enosis lehinde karar çıkmamıştır. Bu doğrultuda, Türk ve Yunan taraflarının karşılıklı talepleri dinlenilmeye başlanmıştır. Türkiye ile Yunanistan 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te anlaşmaya varmışlar, Londra'da İngiltere'nin ve Kıbrıs'taki iki toplum liderlerinin onayını almışlardır. Bu şekilde ortaya çıkan Zürih ve Londra Anlaşmaları bağımsızlık, iki toplumun ortaklığı, toplumsal alanda otonomi ve çözümün Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından etkin garantisi ilkelerine dayandırılmıştır. Ayrıca adadaki her iki toplum arasında ortak temellere dayanarak 1960 yılında anlaşmalar düzenlenmiştir (Kökyay, 2021).

Kıbrıs bölgesindeki zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesi, Rum kesimi ve Yunan kesiminin taleplerinin artmasına neden olmuştur. Bununla beraber Kıbrıs çevresindeki zengin yataklar başka devletlerin de bu bölgeye ilgi göstermesine neden olmuştur. Rum ve Yunan tarafının tek taraflı arama girişimlerinde Kıbrıs ve Doğu Akdeniz taraflarındaki zenginliklerin etkili olduğu görülmüştür. Bu durum günümüzde de ilgili bölgede güvenlik sorunlarının yaşanmasına neden olmaktadır. Bir önceki başlıkta da ifade edildiği üzere Akdeniz kıyısındaki devletlerin, münhasır ekonomik bölgelerinin tespit edilmesi sorunlarının üzerine, GKRY'nin tek taraflı girişimlerin eklenmesi, Kıbrıs sorununun daha da derinleşmesine neden olmuştur. Sorunların derinleşmesinde GKRY'nin kendisini Kıbrıs'ın tek temsilcisi görmesi etkili olmaktadır. Zira GKRY, AB'nin desteği ile tek taraflı MEB (Münhasır Ekonomik Bölge) ilan etmiştir. Bu süreçte, ilgili ekonomik bölge 13 sektöre bölünmüş ve GKRY tarafından Amerikan, İtalyan ve Fransız petrol şirketleriyle anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalarda ise Türk tarafının fikri ve onayı alınmayıp, Türk tarafının yok sayıldığı görülmüştür (Barun, 2021)

Yunan ve Rum tarafı, Kıbrıs'a yönelik bir diğer tek taraflı hamleyi ise karasu sınırlarında gerçekleştirdiği görülmüştür. Türkiye 1980 yılında kendi iç sorunlarıyla ilgilenirken, bu durumu değerlendiren Yunan ve Rum tarafı, hukuka aykırı şekilde bir kez daha tek taraflı olarak karasularını Kıbrıs dolaylarında 12 mile kadar çıkarmıştır. Ancak bu girişim Türkiye'nin net tavrıyla geri çekilmiştir. Yunan ve GKRY bu girişiminde başarısız olsa da GKRY'i özellikle uluslararası platformlarda Kıbrıs'ın tamamını temsil etme tutumunu devam ettirmiştir. Bu bağlamda GKRY, İsrail, Lübnan

ve Mısır ülkeleriyle tek taraflı olarak (KKTC'nin fikri ve onayı alınmadan) MEB imzalamıştır. GKRY'nin bu geçersiz münhasır ekonomik bölgelerin varlığını, uluslararası kamuoyuna kabullendirmek için (Amerikan, Fransız ve İtalyan menşeli) uluslararası şirketlere gaz arama ihaleleri vermesi, Türkiye'yi uluslararası kamuoyu ile karşı karşıya getirmeyi planladığını göstermektedir. GKRY'nin bu tutumu, Türkiye'nin Kıbrıs'taki haklarının alenen gasp edilmesine bir örnek teşkil etmektedir. Zira GKRY, KKTC ile eşit yetki ve hakka sahip pozisyonda bulunmaktadır. GKRY'nin sergilediği bu tutum, uluslararası hukukun tanınmaması anlamına gelmektedir. İki ittifakın iletişim ve ilişkisi incelendiğinde, Türkiye'nin ve KKTC'nin, GKRY'nin hak ve hukukuna saygı göstererek, tavrını eşitlikte yana aldığını ve GKRY'den de aynı saygıyı beklediği görülmektedir. Bu doğrultuda KKTC, GKRY ile tüm haklar açısından eşit olduğundan, adaya dair uluslararası anlaşmalarda her iki tarafında görüşlerinin alınması gerekli olduğu görülmektedir (Balık, 2018).

Türkiye, Rum tarafının Kıbrıs kapsamında yaptığı tek taraflı girişimlere 2007 yılında hem denizden hem de havadan atışlı tatbikatlarla karşılık vermiştir. Bu durumları yabancı ajanslardan gizleme gayretinde bulunan Rum Kesimi, Türk tarafının onayını almadan MEB üzerinden yaptığı ve hukuki geçerliliği olmayan bu anlaşmalar ile bölgenin aranma ve taranmasında kendilerini yetkili olarak göstermişlerdir. Dolayısıyla da enerji araması yapan ülkelere, ilgili bölgede kendilerinin tek sorumlu olduğunu belirterek doğruyu gizlemiş, Türkiye'nin tatbikatlarını da Batı ülkelerine güvenerek görmezden gelmişlerdir (Kısacık & Helvacıköylü, 2020).

Gelinen noktada, Türkiye'nin bu tür tek taraflı girişimlere karşı bekle ve gör gibi bir politika izlememesinin yerinde olduğu görülmektedir. Türkiye bu doğrultuda KKTC ile New York'ta 21 Eylül 2011'de Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması imzalamış ve KKTC tarafından TPAO'ya Ada çevresinde petrol arama ruhsatı verilmiştir. Bu bağlamda, Piri Reis gemisi yedi ruhsat bölgesinden birisi olan G bölgesinde sismik çalışmalara başlamıştır. Bu noktada Kıbrıs sorununun bir kara sınırı sorunu iken diğer yandan da deniz alanlarına taşınan bir enerji sorunu olduğu görülmektedir. GKRY'nin bulunması muhtemel enerji yataklarından Türk kesiminin de faydalanabileceği yönünde açıklamalar yapılsa da konu Yunan ve Rum ideolojisi olan Megali İdea kapsamında bir kez daha düşünüldüğünde, Türkiye'nin bu durumu hem politik hem de askeri olarak takip etmesinde fayda görülmektedir (İnat vd., 2020).

4. GÜVENLİK KAVRAMI

4.1 Güvenliğin Jeopolitik Boyutu

Güvenlik kavramı, Latince'deki "securitas" kelimesinden türemiş, endişelerden uzak olabilmek ve sükûnet içerisinde bulma anlamı taşımaktadır. Güvenlik, insanların doğdukları andan itibaren bireysel ve toplumsal evrelerde kullandığı bir kavram olarak, yaşamsal zorunlulukları ve endişelerin bütünlüğünü ifade etmektedir. Güvenlik olgusu; varlığın korunmasında ve sürdürülmesinde içsel ve dışsal tehditlere veya algı ve tahminlere işaret etmektedir. Varlığın korunması ve sürdürülmesi amacı, güvenlik gereksinimlerini ortaya çıkarmaktadır. Güvenlik olgusu; zaman içerisinde bireyden topluma, ulusa ve uluslararası boyuta taşınmaktadır; zira güvenlikle amaç arasındaki doğrusal ilişki, amaca bağlı olarak iç ve dış tehditleri de artırmaktadır. Devletlerin gelişmişlik düzeyi arttıkça, edinimlerini kaybetme kaygısı, güvenlik endişelerini de artırmaktadır (Kesgin, 2015). Geçmişten ders almayan milletlerin, bugünlerini ve geleceklerini tehditler karşısında güvenli hale getirmeleri mümkün görülmemektedir. Bu sebeple hangi coğrafyada olursa olsun, güven içerisinde yaşamının temel koşulu, geçmiş tarihini iyi bilmekten geçmektedir (Ak, 2021).

Güvenlik algısı, Buzan'a (1983) göre siyasallaşmış bir kavramdır. Devletin güvenlik stratejisinin şekillenmesinde, politik gücün ulusa yönelik tehdit algılamaları etkilidir. Bu bağlamda, askeri güç ulusun güvenliğine, dolayısıyla devletin güvenliğine eşdeğerdir. Ulusal güvenlik algısında askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal güvenlik algıları da önemlidir. Bu bağlamda, güvenlik anlayışı, jeopolitikle ilişkilendirilebilir. Jeopolitik, politikanın güvenlik işlevlerini yerine getirebilmesinde gereken yol ve yöntemleri belirlemektedir. Askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal güvenlik tarzları, politikanın uzantıları olarak jeopolitik ile ilişkilendirilmektedir (Kesgin, 2015).

Jeopolitik, ulusal değerlerin coğrafyada yaşayan insanların lehine işleyecek şekilde kullanılmasıdır. Siyasi coğrafyanın korunmasında zorunlu bir unsur olan jeopolitik, beşerî değerler ile aktif hale getirilerek, politikanın gelişiminde

coğrafyaya bağı verileri sunmaktadır (Budak, 2006). Jeopolitikte değişim ve süreklilik önemlidir. Jeopolitik ortamlar değiştikçe, yeni jeopolitik görüşler ve teoriler oluşturmaktadır. Bu sebeple jeopolitik, dinamizme sahip, zamana, mekâna ve kuvvete bağı gelişen, ülkelerin varlıklarını devam ettirebilmesi ve yaşadığı coğrafyayı savunabilmesi için gereken bir faktördür. Jeopolitik bu yönüyle güvenlikle doğrudan ilişkilidir. Güvenliğin jeopolitik boyutunda, ülkelerin sınır komşularıyla ilişkileri ve coğrafi koşulları belirleyicidir. Coğrafyanın ülkeler açısından değerini ise yeraltı ve yerüstü zenginlikleri oluşturmaktadır. Bu bakımdan, bu kaynaklar ülkenin gelişmişlik seviyesini ve imkânlarını artırmaktadır. Devletlerin dış siyasetlerini coğrafi koşulları etkilerken, coğrafi özellikler de devletlerin savunma politikalarını şekillendirmektedir. Bu açıdan yayılmacı politikalar izleyen devletlerin dış siyaseti yaşadığı coğrafyayla da ilişkili olmaktadır (Kesgin, 2015).

Tuathail ve arkadaşlarına (2003) göre, devletler geleceklerini coğrafi ve tarihsel temellere dayandırılan jeopolitik bakış açılarıyla sağlamlaştırabilir. Jeopolitik, ulusal hedefleri gerçekleştirmede ulusal güvenliğin sağlanması açısından yöneticilerin bakış açısına destek sağlamaktadır. Jeopolitik; ülkedeki yeryüzü şekilleri, doğal zenginlikler, kültürel değerler, siyasi ve ekonomik yapının diğer ülkelerle ilişkisini etkilemektedir. Bu açıdan jeopolitik, devletin güvenliğiyle de ilişkili bir olgu olmaktadır. Ayrıca jeopolitik, devlet yönetiminde geleceğe dair görüş ve felsefeler üreten bir düşünce sistemidir. Jeopolitik, politika belirlemek amacıyla ulusun, uluslararası toplumların veya bölgelerin değişen ve değişmeyen unsurlarını gözeterak, güç merkezlerini inceleyen ve değerlendiren bir bilim dalıdır. Jeopolitik bu anlamda, coğrafi konumla birlikte, sosyal, politik, ekonomik, askeri ve kültürel değerlerin bir bütün olarak ele alındığı güvenlik boyutuyla değerlendirilmesi gereken bir olgudur (Kesgin, 2015).

Türkiye, Avrupa, Kafkasya ve Orta Doğu ile sınırları olan jeostratejik konumu sebebiyle, dünya siyasetinde nüfusu ve ekonomik gücüyle bir etkinlik sahası oluşturmakta, uluslararası gelişmeler ve bölgesel siyasi dengelerdeki değişimlere karşı da hassas durumda bulunmaktadır. Anadolu yarımadası, Avrupa, Afrika ve Asya arasındaki bağlantıların kesişim noktasında bulunması sebebiyle stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Etrafının denizlerle çevrili olması ve dağlık arazileri sebebiyle, savunma açısından geçilmesi zor doğal sınırlara sahiptir. Ancak, coğrafyasının doğusu ve güneyi devamlı kaçakçıların ve mültecilerin geçiş yolunda bulunması bakımından

hareketlilik halindedir. Ayrıca, boğazlar stratejik bakımdan Türkiye'nin uluslararası bir güç olmasını sağlarken, güvenlik açısından da hava saldırılarına açıktır. Boğazlar, ülkenin geçmişinden bu yana küresel güç dengesinde önemli bir unsur olmuştur, ancak Boğazlara hâkimiyet mücadeleleri de yıllarca devam etmiştir (Kesgin, 2015).

Türkiye'nin dış güvenliğinde, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetlerden algıladığı tehdit, onu batıya yöneliminde güçlendirmiştir. NATO'ya 1952'de üye olmasıyla birlikte, Türkiye Batı ile günümüze kadar sürecek güçlü bir güvenlik siyasaları ilişkileri başlatmıştır. Güvenlik açısından diğer bir unsur ise, İstanbul ve İzmir limanları gibi önemli iki limanın kullanımında tehdit oluşturabilecek konumdaki Ege Adaları'dır. Kıbrıs Adası da Doğu Akdeniz'deki deniz güvenliği açısından önem teşkil etmektedir. Türkiye'nin açık denizlere ulaşımında, Ege ve Kıbrıs'ın bu açıdan önemi büyüktür. Bu nedenle, Kıbrıs Adası'nın Yunanistan ile birleşmesi, Türkiye'nin açık denizlere bağlantısını kesilebilmektedir. Bu bakımdan, 1950'li yıllardan günümüze kadar Türkiye'nin güvenlik politikalarında Mavi Vatan denilen bu bölgelerin büyük etkisi olmuştur (Ak, 2021).

Ülkelerin güvensizlik hissetmesindeki başlıca unsurlar, sınır komşularının sayısı ve nitelikleridir. Türkiye'nin dış politikasında, istikrarsız bölgelerden olan Ortadoğu ile sınır olması, devamlı güvensizlik hissetmesine sebep olmuştur. Arap-İsrail savaşları, Lübnan iç savaşı, Filistin sorunu, Süveyş Krizi, İran-İrak Savaşı, İran devrimi, Körfez Savaşı ve Irak'ın işgali ile Arap Baharı gibi gerginlikler, tamamen Türkiye'nin yakın güvenlik bölgesinde oluşmuştur. Bu sebeple, NATO sayesinde istikrarsız olan bu bölgede Türkiye önemli bir güvenlik bağlantısı haline gelmiştir. Türkiye bu dönem içerisinde, dünyada özellikle ABD'nin ilgisini çekerek, yeni çatışma alanlarına askeri erişim kolaylığı sağlaması sebebiyle, Soğuk Savaş sonrasındaki stratejik konumunu güçlendirmiştir. Ayrıca 2000 yılından sonra başlayan Suriye savaşı ve göç krizinde de Türkiye'nin stratejik önemi bir kez daha anlaşılmıştır (Aydın & Ereker, 2014).

Türkiye, kendine yer edinmeye çalıştığı dünya jeopolitik düzeninde, milli güvenliğini, ulus devlet özelliğini kaybetmemek için böl ve yönet politikalarına karşı dikkatli olarak, jeopolitiğini teknoloji ve uzay bilimleriyle desteklemesinde fayda görülmektedir. Ayrıca, Türk Dünyası'nın merkezi olduğu olgusunu daha da güçlendirebilir. Bu kapsamda, Doğu Avrupa'ya komşu bir devlet olarak, önemli bir coğrafi konumda olmasından da yararlanabilir. Türkiye, coğrafi konumunu, beşerî

kaynaklarını ve Avrasya'ya olan ekonomik yakınlığını, geleceğin küresel gücü olma yönünde AB'ye karşı da değerlendirebilir. Sonuç olarak Türkiye, coğrafi olarak bir köprü, kültür bakımından bir merkez, ekonomik açıdan bir geçiş, stratejik ve jeopolitik açıdan bir kanat bölgesi olduğundan, fırsatları herkesten önce okumalı ve gerekeni sağlamalıdır (Şimşek, 2014).

Jeopolitik, dünya siyasetinin ve dış politikanın anlaşılmasında başvurulan bir analiz biçimidir. Jeopolitik söylemler üreten mekanizmalar, toplumsal ve kültürel dayanakları olan ideolojilerce araçsallaştırılan yapılardır (Yeşiltaş vd., 2015). Bu bağlamda jeopolitik, Türkiye'nin dış politika davranışlarını açıklamada belirleyici unsurlardan biri olarak, Türkiye'nin güvenliğiyle ilişkilendirilebilir. Türkiye'deki jeopolitik tahayyüller, dayandıkları siyasi ontolojilere göre farklılık göstermektedir. Kemalist jeopolitik modelin temel nesnesini ulus, coğrafi tahayyülünü ise ulus-devlet oluştururken; Türkçü-Milliyetçi jeopolitik modelin temel nesnesini ırk, coğrafi tahayyülünü ise sınırlar ötesi etnik jeopolitik bütünlük; İslamcı-Muhafazakâr jeopolitik modelin temel nesnesini medeniyet, coğrafi tahayyülünü ise ümmetin coğrafi bütünlüğü algısı oluşturmaktadır. Bu kapsamda, coğrafi tahayyüllerin ve jeopolitik modelin gerçekleşmesinde ulusal güvenliğin sağlanması öncelik taşımaktadır. Toprak bütünlüğü, Osmanlı döneminden Cumhuriyete kadar Türkiye'nin dış politikasının ve jeopolitik algısının temelini oluşturmuştur. NATO'ya üyelik ve Sovyet karşıtı duruş, Türkiye'de batılılığın göstergesi kabul edilmiş ve batı kanadında bulunmak, jeopolitik belirleyiciliğin merkezini oluşturmuştur. Türkiye, güvenlik endişelerini gidermenin yolu olarak, batının politikalarına ve kurumlarına katılma ve batılı bir devlet olma yolunu seçmiştir (Çakırca, 2018).

Jeopolitik, devletlerin küresel güç sistemi karşısında kendi konumlarını biçimlendirmesini sağlar. Jeopolitik konum, karar alıcılara sınırların ötesinde uygulayabilecekleri politik verileri sunar. Bu sayede, küreselleşmeyle birlikte devletler stratejik hedeflerini de jeopolitik düzeyde değerlendirebilir. Dolayısıyla, devletlerin, dış politikaları coğrafyadan kaynaklı farklılıklardan etkilenmektedir. Ülkenin dünya üzerindeki konumu, onun dış politika ortamında jeopolitik değerini de belirlemektedir (Özsavaş Atay, 2016).

Bu bağlamda, jeopolitiğin güvenlikle ilişkisini belirleyen unsurlardan biri de ülkenin jeopolitik konumudur. Tarih boyunca devletler, kendi sınırlarını diğer devletlerin saldırılarına ve tehditlerine uzak tutmak amacıyla güvenlik anlayışlarını

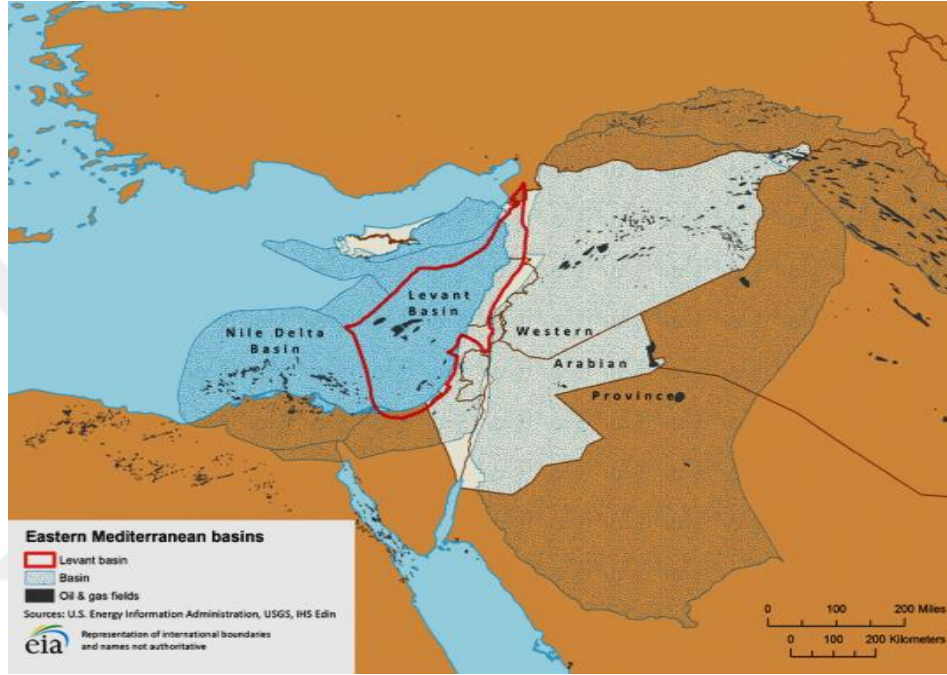
geliştirmiştir. Günümüzde güvenlik sadece askeri anlamda değil yasal, siyasi, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik unsurların da olduğu bir çerçevede tanımlanmaktadır. Güvenlik algısındaki bu değişimin en önemli nedeni, tehditlerin tek boyutlu olmaktan çıkarak, asimetrik ve çok boyutlu hale dönüşmesidir. Dünyadaki yeraltı ve yerüstü kaynaklarını kullanmak, paylaşmak ve kontrol etmek başlıca güvenlik sorunlarından birisi haline gelmiştir. Bu kapsamda, enerji güvenliği, ulusal güvenlik ve ekonomik güvenlik birbiriyle bütüncül şekilde gelişmektedir. Bu sebeple, enerji kaynakları olan ülkelerle, bu enerji kaynaklarına ulaşımı kontrol eden ülkeler, jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip olmaktadır. Bu kapsamda, coğrafi konum, sınırlar, coğrafi bütünlük ve saha genişliği jeopolitiğin değişmeyen unsurlarındandır. Sosyal, ekonomik, politik, askeri, kültürel değerler ise jeopolitiğin değişen unsurlarıdır. Tüm bu unsurlar bütüncül şekilde jeopolitiğin sınırlarını oluşturmaktadır (Şanlı, 2012).

4.2 Doğu Akdeniz Güvenliği

Doğu Akdeniz bölgesi, Ümit Burnu'ndan başlayarak Avrupa ile Uzakdoğu'yu kısaltan Süveyş Kanalı'na uzanan, stratejik bir ada olan Kıbrıs adasına ve Ortadoğu ülkelerine sahil olan, ticari bir kavşak noktası ve jeostratejik öneme sahip bir bölgedir. Ayrıca, jeopolitik açıdan da dünyanın merkezi sayılan bu deniz, ulaşımında da önemli bir kesişme noktasıdır. Doğu Akdeniz'deki kontrol ve güvenlik bu bakımdan küresel güç merkezlerinin devamlı gündeminde yer almaktadır. Doğu Akdeniz; Karadeniz, Anadolu yarımadası, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Arabistan Yarımadası arasındaki merkezi bir bölgedir. Bu sebeple burayı çeviren toprak parçalarıyla denizler jeostratejik öneme sahip görünmektedir. Dünyadaki sanayileşme ve modernleşme süreci enerji güvenliğini önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Enerji güvenliği, değişen iç ve dış siyasi ve ekonomik bağlamla etkileşim halindedir. Doğu Akdeniz, iklim değişikliklerinin belirgin yaşandığı, savunmasız, sıcak noktalardandır. Bölgedeki su yönetimi ve ısınma; insan sağlığını, bitki ve deniz çeşitliliğini, tarımı, kuraklığı ve sosyo-ekonomik verimliliği etkilemektedir (Kim, Seo & Chen, 2019).

İklim değişikliği açısından yüksek oranda yenilenebilir rüzgâr ve güneş enerjisiye sahip ancak fosil yakıtta da bağımlı olan Türkiye ve Yunanistan, bu açıdan enerji jeopolitiğinde eşdeğer olmakla beraber, Kıbrıs Adası'ndaki potansiyel enerji kaynakları sebebiyle buradaki ihracat yolları konusunda da çatışmaktadır. Kıbrıs

Adası'ndaki doğalgaz kaynaklarının, ortak iş birliğiyle Türkiye'den barış boru hattı rotasıyla AB pazarına ulaştırılması, bölgesel barışın tesis edilmesi için fırsat olarak görülmektedir. Bu bağlamda da Doğu Akdeniz havzalarında (Levant havzası da dâhil), Yunanistan ve Türkiye arasındaki çatışmanın temeli bu sebeplere dayanmaktadır. Doğu Akdeniz güvenliği açısından Türkiye, Levant bölgesi (Mısır, Ürdün, İsrail, Suriye ve Lübnan) ile Avrupa bölgesel kompleksinin arasında yalıtkan bir ara bölgedir (Buzan & Waeber, 2003).

Görsel 3.1: Doğu Akdeniz Havzaları ve Levant Bölgesi

Kaynak: EIA. (2019, Haziran 20). Energy Resources of Levant. eia.gov: https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/eastern-mediterranean.pdf

Doğu Akdeniz, bu güvenlik komplekslerinin dinamikleri ile birlikte, farklı küresel (iklim değişikliği, ABD ve Rusya jeopolitik rekabeti, göç), devletlerarası (Türkiye ve Yunanistan arası çatışma) ve yerel (kuraklık ve enerji keşfi) meselelerle de önem kazanan bir bölgedir. Türkiye, son yıllarda bu bölgeden kaynaklanan güvenlik sorunlarını soğurmak ve yalıtkan olmak gibi zorlu bir role bürünmüştür. Bu amaçla bölgenin enerji merkezi olmak gibi iddialı hedeflerle bölgedeki siyasi ve iktisadi etkisini arttırmaya çalışmıştır (Özdemir, 2017).

Doğu Akdeniz; Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinin birbirine bağlandığı bir coğrafyada olması sebebiyle tarih boyunca ticaretin merkezi olmuştur.

Afrika'dan Nil nehriyle gelen maden ve tarım ürünleri, Halep, Kahire ve Asya'dan gelen kervan malları İpek yolu, Baharat yolu gibi rotalarla bu bölgeden dünya pazarına sunulmaktadır. Bu bakımdan Doğu Akdeniz, doğu ile batının, kuzey ile güneyin birleşerek etkileşime geçtiği önemli bir coğrafyadır. Bu sebeple de, dünyayı kontrol etmek isteyen tüm güç merkezleri bu bölgeyi hedef almış, tarihteki ilk kara ve deniz savaşları yine bu bölgede gerçekleşmiştir. Tarihi süreçte Afrika ve Amerika'dan gelen altın ve gümüş, Akdeniz coğrafyasında takas edilerek onu ticari bir merkez haline getirmiştir. 20. Yüzyılda petrolün ve yeni enerji kaynaklarının da bu bölgeden taşınmasıyla birlikte, enerjinin de merkezi olmuştur. Bölge, ticaretin ve enerjinin kavşağı olmasının yanında, semavi dinlerin de dünyaya yayıldığı bir alandır. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz tarihin her döneminde politik öneme sahip bir deniz bölgesi olmuştur. Tarihte İskender, Roma, Osmanlı gibi Avrasya'ya hâkim olan medeniyetler, Doğu Akdeniz'e de hâkim olmuş ve dünya ticaretini yönetmiştir. Günümüzde de ülkeler, dünya ticareti ve enerji kaynaklarını yönetebilmek için yine bu bölgeye hâkim olmaya çalışmaktadır. Doğu Akdeniz petrol ve doğalgaz boru hatlarının güvenliğinin sağlanması açısından bu güzergâhlarda etkin bir kara hâkimiyeti sağlayabilen ülke, dünya enerji hâkimiyetini de elinde bulundurmuş olacaktır. Bu bakımdan deniz taşımacılığı ve deniz ticareti bölgede önem kazanmaktadır (Kedikli & Çalağan, 2017).

Akdeniz, dünyanın merkezinde bulunan deniz gücünün mutlak hâkimiyetini sağlayabilecek bir iç deniz ve Cebelitarık, Süveyş Kanalı, Türk Boğazları, Bab-ül Mendep Boğazlarıyla stratejik bir geçiş noktasıdır (Mahan, 1918). Bu bölgedeki askeri gücün sağlanabilmesi de ekonomik gücün devamlılığıyla gerçekleşebilir. Bu bakımdan, bölgedeki deniz hâkimiyetinin sağlanmasında ekonomik gücün sağlanması öncelikli husustur. Bu sebeple, dünyanın en büyük deniz gücüne sahip Amerika, Basra Körfezi'nde ve Doğu Akdeniz'de filolarını konuşlandırmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Sovyet Rusya da aynı şekilde bölgede varlığını göstermiştir. İngiltere halen Kıbrıs Adası'nda deniz üssünü bulundurmaktadır. Bunun dışında bu bölge için hava gücünün, kara ve deniz gücüne destek oluşturması gerektiği anlaşılmaktadır. Deniz, hava ve askeri gücün birlikteliği, ülkelerin daha fazla hareket serbestisine ve ulaşamayacağı noktalara etki etme üstünlüğüne sahip olmasına sebep olmaktadır (Ak, 2021).

Gelişen teknoloji sayesinde savaş uçakları artık havada yakıt ikmali yapabilmekte, Awacs tipi erken uyarı uçakları ve insansız hava araçları Doğu

Akdeniz'den kalkan uçakların askeri operasyon yapabilmelerine ve istihbarat bilgisi toplayabilmesine imkân sağlamaktadır. Özellikle Amerika tarafından denize konuşlandırılmış kısa, orta ve uzun menzilli hava savunma sistemleri, Doğu Akdeniz'de hava savunma sistemlerinin gelişmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz savunma ve saldırı olanakları bağlamında, ülkelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Devletler artık jeopolitik stratejilerini belirlerken kendilerine rakip gördüğü ülkelerin tek süper güç olup dünyayı yönetebilme ihtimaline karşı, zamana göre değişen jeopolitika anlayışları geliştirmektedir (Kesgin, 2015).

Küreselleşme süreci siyasi, toplumsal ve ekonomik tüm alanlara sirayet etmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan savaş, ekonomik kriz, çatışma, salgın hastalık vb. hadiseler, kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alabilmektedir. Bu sebeple uluslararası güvenlik de çok hızlı bir şekilde değişip dönüşmektedir. Bu bağlamda, küreselleşme, güvenlik kavramının genişlemesine ve derinleşmesine sebep olmuştur. Küreselleşme sonucu önemi artan alanlar ve bu alanlara olan yönelimler dünya sistemini de şekillendirmektedir. Devletler artık ekonominin başat belirleyicisi güvenlik kavramını da içselleştirerek, ekonomilerini besleyen kaynakları muhafaza etmeye çalışmaktadır. Küreselleşme sürecinde güvenliğin temel anahtarı olan tehdit kavramı çeşitlenerek çok boyutlu bir yapıya ulaşmıştır. Kendi çıkarları doğrultusunda bir bölgede hâkimiyet kurmak isteyen ve bölgeden faydalanmak isteyen devletler, aynı bölgeye yönelen başka bir devleti güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte zengin enerji kaynaklarına sahip bölgeler, küresel güçlerin rekabet alanı haline gelmiştir (Ercan & Kılınç, 2020).

Devletler enerji ithalinde uzun vadeli, çevreyle uyumlu altyapıyı ve yerel kaynaklar gibi farklı parametrelerin üzerine enerji güvenliklerini kurgulamaktadır. Bu enerji kaynaklarının korunmasında ve küresel piyasaya dâhil edilmesinde, transit geçiş noktalarının güvenliğinin sağlanması, yeni rezervlerin keşfedilmesi ve yeni güvenlik alanlarıyla enerji güvenliği arasındaki ilişkinin doğru kurulabilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, enerji kaynaklarının varlığının olduğu bölgelerde aktif politikalar yürüterek hâkimiyet kurabilmek küresel güç olma noktasında belirleyici olmaktadır (Akyüz vd., 2018; Hatipoğlu, 2019).

Küreselleşme ile beraber değişen güvenlik algısı ve ekonomik değerlerin artan önemi neticesinde, enerji kaynaklarına erişim, sürdürülebilirlik ve ilgili bölgenin güvenliği daha fazla önem kazanmıştır. Bu kapsamda hem jeopolitik konumu hem de

sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle yeni süreçte önemi daha da artan Doğu Akdeniz, küresel ve bölgesel güçlerin rekabet alanı haline gelmiştir. Doğu Akdeniz dinamik yapısı, petrolü, enerji kaynakları ve jeostratejik konumu sebebiyle küresel güçler açısından sıcak bir bölge olarak kabul edilmektedir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca süren ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) rekabeti, Arap ve İsrail uyuşmazlığı ve Kıbrıs sorunu bölgeyi daha da dinamik hale getirmiştir (Kedikli & Çalağan, 2017; Ozan, 2020).

Küresel aktörler, enerji güvenliği açısından Doğu Akdeniz bölgesine yönelik bazı politikalar geliştirek, G-7, AB, Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO) çatısında bu konularda gündem oluşturmaktadır (G. Şahin, 2019). Küreselleşme süreci, enerji güvenliği konusunu, Doğu Akdeniz politikalarının temel motivasyonu haline getirmektedir. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'deki etnik yapının çeşitliliği ve Arap Baharı gibi dinamik süreçler, organize suçlar, terör ve yasa dışı faaliyetler, çok sayıda aktörün bölgedeki çıkarlarının çatışması, bölgede kriz ve savaşlara yol açabilecek bir güvenlik sorunu ortaya çıkarmaktadır (Koray, 2020).

Doğu Akdeniz'deki enerji rezervleri transit nitelikte olup, NATO'nun choke-point (düğüm noktası) olarak adlandırdığı Cebelitarık Boğazı, Türk Boğazları, Sicilya Kanalı ve Süveyş Kanalı gibi jeostratejik su yollarından nakil olma zorunluluğuna sahiptir (Keser & Ak, 2018). Bölgenin güvenliğini sağlamaya ve kontrol altında tutmaya yönelik ülkeler Kafkasya petrollerini taşıyan Süveyş Kanalı üzerinden yoğun gemi trafiğine sebep olmaktadır. Ayrıca, Kıbrıs Adası da bölgedeki diğer bir jeostratejik değerdir (Tuna, 2020).

Bu kapsamda, bölgedeki yeni keşif aramaları, mevcut boru hatları, bölgenin jeostratejik önemi ve transit geçiş niteliğine sahip olması, Doğu Akdeniz'de farklı senaryoların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu sebeple küresel güç merkezleri, bölgedeki kaynaklardan en üst düzeyde yararlanmak amacıyla güvenlik çemberlerini daraltmaktadır. Bu durum, küresel ölçekte yaşanabilecek yeni bir krize yol açabilecektir (Kedikli & Çalağan, 2017). Bölgedeki enerji tüketicisi İsrail, potansiyel bir ihracatçı olabileceği gibi, Güney Kıbrıs ise ekonomik kaygılar ve beklentilerle enerji kirasına yönelik orta vadeli stratejik planlar yürütebilmektedir. Ürdün ve Mısır enerji güvenliği için bölgede yeni keşif ve beklentilere girişmiş, Yunanistan ise AB pazarındaki geçiş ülke rolünü kullanarak, ekonomik kazanımlar elde etmeye ve uluslararası görünürlüğünü yükseltmeye çalışmaktadır (Prontera & Ruszel, 2017).

GKRY'nin bölgedeki KKTC ile Türkiye'yi saf dışı bırakma gayretleri ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları (Mısır, Lübnan ve İsrail) yapması, diplomatik krizlere yol açmaktadır (Kedikli & Çalağan, 2017). GKRY, MEB dışında enerji şirketlerine bölgede arama ve sondaj faaliyetleri gerçekleştirmesi amacıyla gereken yetkileri vererek, küresel enerji piyasalarının bölgeye eğilimini kuvvetlendirmiştir. Bu kapsamda, enerji şirketlerinin bölgeye eğilimleri, küresel güçlerin dışında bölgedeki aktörlerin çeşitlenmesine ve sorunların çok daha karmaşık bir hal almasına yol açmış bulunmaktadır (Kavaz, 2020).

Doğu Akdeniz'deki çok aktörlü devlet politikalarının arka planında farklı tarihsel süreçler bulunmaktadır. Rusya'nın temel politikası, sıcak denizlere inmek iken, enerjinin değişen üretim ve tüketim yapısı, uzak ülkelerin de bölgeye eğilim göstermesine neden olmaktadır (Akkoyun, 2020). Türkiye, bölgede uluslararası hukuka uygun kararlı ve planlı politikalar yürütmeye çalışırken, 2006 yılında faaliyet gösteren Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı bölgenin önemini artırmıştır. Bunlar dışında Doğu Akdeniz bölgesinin, Ortadoğu'ya hızlı şekilde müdahale edebilme fırsatı tanınması, Rusya'yı engelleme istekleri ve Kuzey Afrika'yı kontrol etme açısından bölge küresel bir rekabet alanına dönüşmüştür. Ayrıca Tek Kuşak-Tek Yol Projesi ile bölgedeki rekabete katılan Çin, daha karmaşık ve gerilimli bir ortamın oluşmasına sebep olmuştur (Öztopal & Yiğittepe, 2020). Bu bağlamda bölge, 7000 km²'lik etki alanına sahip olan çözümü zor bir düğüm noktasıdır (Koray, 2020).

Doğu Akdeniz'deki güvenliğin askeri, kültürel, ekonomik ve politik şekilde çeşitlenmesi, dış politikada yürütülen adımlara geniş bir sebep ve sonuç ilişkisi sunmaktadır. Bu kapsamda, bölgedeki çıkarlar güvenlik alanıyla içselleştirilmektedir. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin bölgesel çıkarlarına karşı yapılan saldırılar, Arap Baharının sonrasında yaşanan istikrarsızlıklar, Avrupa Birliği'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirme arzusu, bölgeyi küresel bir çatışma alanına ve bölgedeki sorunları küresel bir krize dönüştürmektedir (Acar vd., 2021).

Tükenebilir hidrokarbon kaynaklarının Doğu Akdeniz bölgesinde bulunması, devletlerin sürdürülebilir enerjiye yönelmesi, enerji ihtiyacının artması, fosil kaynak bakımından zengin ülkelere yakınlığı, Doğu Akdeniz adalarından Kıbrıs'ı coğrafi açıdan önemli bir stratejik eksen haline getirmektedir. Doğu Akdeniz coğrafyasında 19. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu tek başına hâkimiyetini korumuştur. Anadolu toprakları tarih boyunca Akdeniz'e kıyısı olan medeniyetlere ev sahipliği

yapmıştır. Bu sebeple, bölge inanç ve kültürel çeşitliliğe de sahiptir. Bu durum bölgenin kültürel önemini de artırmaktadır. Deniz ticaretinin ve tarihi rotaların bel kemiği, Kızıldeniz ve Basra Körfezinin kapısı olan Doğu Akdeniz, dünyanın petrol rezervlerinin büyük bölümüne sahiptir. Ayrıca ticari ve ulaşım bakımından Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının arasındaki köprüdür. Stratejik olarak Çanakkale, Cebelitarık ve Süveyş boğazları ve Doğu Akdeniz'in kontrolünü sağlayan Kıbrıs Adası ile önemli bir stratejik konuma sahiptir. Ayrıca, son yıllarda Doğu Akdeniz Leviathan Havzası ve Nil Deltası'nda yapılan keşiflerde yüksek oranda petrol, doğalgaz ve sıvı gaz olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Doğu Akdeniz, jeopolitik güvenlik açısından önemli bir bölgedir (Barun, 2020).

4.2.1 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak, ilgi ve menfaatleri

Türkiye, dünyadaki güç odakları Amerika, Rusya, Avrupa ve Ortadoğu'nun birleşim noktasında olması bakımından, varlığını koruma, güvenliğini sağlama, gelişme ve etkinliğini arttırmada, önemli ticaret yollarının ve enerji merkezlerinin kontrolünü sağlayan Doğu Akdeniz'e hâkimiyet kurarak önemli politik avantajlar kazanabilir. Öte yandan Doğu Akdeniz, limanları sayesinde uluslararası ticaretin büyük çoğunluğunu gerçekleştirmektedir. Türkiye de Doğu Akdeniz'deki limanları sayesinde, dünyada ithal edilen petrolün, dış ticaretin ve enerjinin büyük çoğunluğu üzerinde faaliyet gösterebilmektedir. Bu bakımdan Doğu Akdeniz'in jeopolitik güvenliği, ekonomik ve politik açıdan Türkiye için büyük önem taşımaktadır (Şanlı, 2012).

Doğu Akdeniz, siyasi, ticari ve askeri bakımdan kazanılması zor bir havza niteliğindedir. Bölge aynı zamanda stratejik ve tarihi bir öneme sahiptir. Doğu Akdeniz, batının doğuya açılan köprüsü ve kapısıdır. Bölgede tarih boyunca birçok etnik, siyasi, dini, kültürel dostluklar ve çatışmalar yaşanmıştır. Bu kapsamda, Ortadoğu'nun anahtarı, kutsal toprakların derin suları, hidrokarbonun beşiği ve ticaretin zinciri olarak tanımlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nden günümüze Akdeniz sularında Türkiye devamlı söz sahibi olmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı, bu süreçte mücadelelerden bir tanesidir. Türkiye 2019 yılına kadar, KKTC ile 2011 yılında imzaladığı kıta sahanlığı anlaşması dışında hiçbir ülkeyle anlaşma imzalamamıştır. Ayrıca Türkiye, KKTC'nin haklarını elinden alma girişiminde bulunmadığı gibi Kıbrıs Adası'nın bölgeden elde edeceği ekonomik çıkarları da korumuştur. Türkiye,

2004 yılında imzalanan GKRY ve Mısır arasındaki sınırlandırma anlaşmasını tanımayarak, deniz yetki alanlarının ihlal edilmesi noktasında BM'ye nota vermiştir. Kıbrıs sorunu için ortak çözüm yollarına gidilmesi ve hukuki haklara dayalı sınırlandırma anlaşmasının olmasını talep etmektedir. Ancak Türkiye'nin tüm çabalarına rağmen GKRY, araştırmalarına devam etmiş, 2007 yılında adanın güneyindeki bölgeyi 13 parçaya ayırarak, uluslararası enerji şirketlerine araştırma ve çıkarma işlemleri için ruhsat vermiştir. Tek taraflı, hukuki olmayan, Türkiye'nin MEB sınırları ve KKTC kara suları ile çakışan bu bölünmeye karşılık, Türkiye kendi sınırlarıyla çakışan bölgelerde şirketlere ruhsat vermemiştir (Barun, 2021).

Türkiye, Avrasya'nın ortasında birçok küresel ve bölgesel sorunun içinde yaşayan bir ülkedir. Bu bakımdan, Avrasya'nın Doğu Akdeniz'in de bulunan Kıbrıs Adası, Türkiye için jeostratejik ve jeopolitik olarak vazgeçilmezdir. Kıbrıs Adası, Türkiye'yi bölgede güçlü bir aktör haline getirirken, adada yer alan hidrokarbon zenginlikleri de adayı bölge için önemli bir konuma getirmiştir. Rumların Enosis hayalleri, Türk antipatiliği ve kaynaklardan tek başlarına yararlanmak istemeleri Türkiye ile GKRY arasında gerginliklere yol açmıştır. 1923'ten beri Kıbrıs Türklerini adadan soykırım dâhil her türlü terörle tasfiye etmeye ve adayı Yunanistan'a ilhak etmeye (Enosis) çalışan Kıbrıs Rumları, diğer devletlerden de dolaylı veya doğrudan destek aldığı bilinmektedir. Bu sebeple Rumlar, denizin dibinde yer alan zenginlikler hakkında daha fazla araştırma yapma imkânına, hızlı, bilinçli ve proaktif hareket tarzları üretebilme kapasitesine sahip olmuştur (Ak, 2021).

Yunanistan'ın ABD ve AB haricinde, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan diğer ülkelerle de gerçekleştirdiği siyasi ve politik yakınlaşmalar incelendiğinde, Megali İdea'nın günümüzde de devam ettiğini, Rum ve Yunan grubunun bu idea'dan vazgeçemedikleri söylenebilir. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'de Rum ve Yunan girişimlerinin Türkiye için tehdit niteliğinde olduğu ve bu doğrultuda Türkiye'nin ilgili havzaya yönelik oluşturacağı politikalarda, bu hassas dengeyi gözetmesi gerektiği değerlendirilmektedir (Sönmezoğlu, 2000). İlgili bölgede yaşanan çekişmelerin gösterildiği, Doğu Akdeniz'de bulunan kaynaklar aşağıda Görsel 3.2'de gösterilmektedir.

Görsel 3.2: Doğu Akdeniz'deki Kaynaklar

Kaynak: (Karaçin, 2012 akt. Kedikli & Çalağan, 2017, s. 131).

Türkiye, Kıbrıs Adası'nda bürokratik ve siyasi yollardan çözüm arayışlarına girerek caydırıcı bir unsur olarak askeri gücünü Doğu Akdeniz'de hissettirmeye çalışmaktadır. Bölgede Türk gemileriyle arama işlemleri yürüterek, hak iddia ettiği Doğu Akdeniz'de deniz ve hava kuvvetleriyle rutin güvenlik önlemleri almaktadır. 2019 yılında Doğu Akdeniz Tatbikatıyla güç gösterisi amacıyla büyük ölçekli askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir (BBC News Türkçe, 2019a).

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine (BMDHS) göre, bölgede tek taraflı veya kıyasına paralel devletlerin MEB ilan etme hakkı bulunmaktadır (Kalelioğlu, 2016). Bu sebeple Türkiye, Libya ile arasında MEB anlaşması imzalamıştır. Ancak Libya'daki iç savaş ve siyasi boşluk, diğer ülkelerin bu anlaşmayı görmezden gelmelerine neden olmuştur. Bundan ötürü, Türkiye Libya'ya askeri ve insani yardımda bulunmuştur. Öte yandan Türkiye, Kıbrıs'ta İnsansız Hava Araçları (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) kullanmak amacıyla üst kurmuş ve Doğu Akdeniz güvenliğini sağlamaya çalışmıştır (Kesgin, 2015).

Doğu Akdeniz hidrokarbonun ve enerji arz güvenliğinin merkezidir. İran, Rusya, Irak ve Azerbaycan hidrokarbon rezervleri, yapılan anlaşmaların sonucunda Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesiyle, önemli bir liman ve ulaşım ağı olan Ceyhan limanını, uluslararası enerjinin merkezi haline getirmiştir. Kıbrıs Adası, siyasi ve askeri olarak bölgesel anlamda önemli bir adadır. İngiltere'nin hâlâ adada askeri üsleri bulunmakta olup, adanın garantör güçlerinden sayılmaktadır. Ayrıca Türkiye'de adada garantör ülkelerdendir. Adadaki Rumların garantörlüğü ise Yunanistan tarafından gerçekleştirilmektedir. Adada İngilizlerin kurduğu polis teşkilatına Türklerin de katılmasıyla Türk ve Rum sorunu ortaya çıkmıştır (Çal, 2008).

Türkiye, Yunanistan'ın Enosis düşüncesi ve adadaki hak talepleri sonrasında, Kıbrıslı Türklerin demokratik ve insani haklarının koruyuculuğunu uluslararası kamuoyunda sürdürmüştür. Ayrıca Ethniki Organosis Kiprion Agoniston (EOKA) örgütüne karşı Kıbrıslı Türklere silah ve mühimmat yardımıyla bulunmuştur. Yunanistan'ın adanın hâkimiyetini tek başına ele geçirmek için BM'ye yaptığı self determinasyon talebi, İngiltere ve Türkiye'den tek seferde kurtulma amacı taşımaktadır. Ancak çıkan sonuçta, Türkiye'nin talebi olan adanın ayrı ayrı yönetilmesi kabul edilerek, her iki ülkenin de adada nüfus sayılarına göre asker bulundurma kararı verilmiştir (Tamçelik, 2012).

Lozan'da, Kıbrıs adasının yetkileri sınırlandırılmış, bağımsız bir devlet olarak kurulması kararlaştırılmıştır. 1960'lı yıllarda EOKA terör örgütünün saldırıları sonucu, Türk donanması adaya asker çıkarmaya çalışmıştır. Ancak, Amerika Türkiye'ye kesin uyarı (ülmatom) vererek karardan dönmesini istemiştir. Türkiye ve ABD karşıtlığı ilk defa bu süreçte başlamıştır. 1967 yılında gerçekleşen Yunanistan darbe olayı sonrasında aşırı milliyetçiler Enosis düşüncesini ve Helen uygarlığının inşasını devam ettirmek için eylemler yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda, Türk ordusu yetersizliğini gidermek için orduda modernizasyon, ağır silahlar, deniz araçları çalışmalarına başlamıştır. 1974 yılında Türkiye'nin EOKA karşısında dünyadaki diplomatik çözümlerini sonuçsuz kalınca, Türkiye adaya ilk askeri çıkartma girişimini gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda adadaki Türklerin yaşama hakkı tekrar kazanılmıştır. Türkiye uluslararası küresel sistemde bu askerî harekât sonrası daha fazla önemsenmiştir (Ak, 2021; Yücel, 2021).

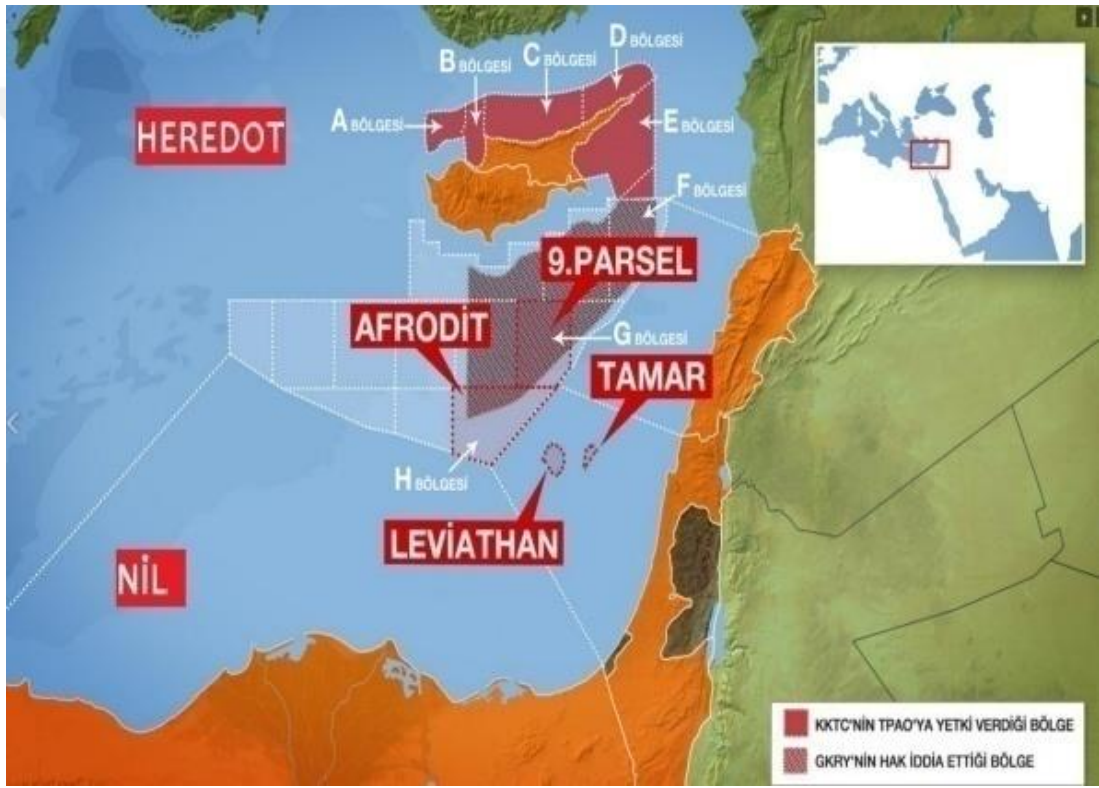
Yunanistan günümüze kadar bu askerî harekâta karşı çıkmış, NATO'ya rest çekerek Türk harekâtını engellemediği için askeri birliklerinden ayrılmıştır. Devamındaysa Amerika, Türkiye'ye karşı yaptırımında bulunmuştur (Ak, 2021). Silah ambargosunun genişletilmesi, afyon dikiminin yasaklanması gibi birtakım kısıtlamalar getirmiştir. Bu kısıtlamalar sonrası Türkiye savunma sanayisindeki anlaşmaları bozarak yerli savunma sanayi yatırımları yapmıştır. Türkiye'nin gerçekleştirmiş olduğu bu harekât ve yaptırımlar sonrasında, Türkiye uluslararası güçler tarafından diplomatik, siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerde de sınırlandırılarak kısıtlanmıştır (Bayer, 2013).

Ekonomik ve askeri anlamda önemli bir stratejik üs olan Kıbrıs, bölge devletler üzerinde tehdit oluşturmak açısından Türkiye'nin güvenliğini sağlamaktadır. Adadaki hidrokarbon rezervleri, KKTC ve Türkiye'nin ortak yürüttüğü politikalar, Doğu Akdeniz üzerindeki haklarını ve rezerv arama imkânlarını genişletmiştir. Ayrıca enerjinin taşınması ve güvenliği konusunda, KKTC'nin varlığı Türkiye için destek olmuştur. KKTC'nin varlığı ve sağladığı stratejik konum, Doğu Akdeniz bölgesinde Türk askeri birliklerince yürütülen operasyonlara da katkı sağlamaktadır. KKTC'nin uluslararası arenada tanınmayıp, GKRY'nin tanınması ve örgütlere üye yapılması, ekonomik ve siyasi olarak haksız bir rekabet ortamı oluşturmaktadır (Barun, 2021).

Doğu Akdeniz'de beklenti ve çıkarları olan AB, ABD, İngiltere gibi küresel güçler, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz konusunda tüm destekleriyle GKRY'nin yanında yer almıştır. Bunun amacı, deniz dibindeki muhtemel hidrokarbon rezervlerini, Rum ve Yunan ikilisinin lehine çözerek Kıbrıs Türklerine karşı kullanmaktır. Bu kapsamda, Kıbrıs Türkleri kendilerine karşı uygulanan kışkırtma, çift taraflı ve provakatif siyasalardan etkilenmeyerek, gerek Rum-Yunan ikilisinin, gerekse diğer üçüncü tarafların planlarına itibar etmediği görülmüştür (Ak, 2021).

Türkiye Doğu Akdeniz'de tehditkâr adımlara karşı ekonomik ve güvenlik açısından çeşitli önlemler almaktadır. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de tek taraflı MEB ilanı ve bölge ülkeleriyle anlaşmaları, Türkiye'nin havza üzerindeki politikalarını barışçıl şekilde çözmeye çalışması, Annan Planı ve BM'nin çözüm sürecinde bulunduğu bilinmektedir. Ancak, güç odaklarının Kıbrıs adasında barışçıl bir çözüm arayışından ziyade, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de küçük bir sahaya hapsetme stratejisi geliştirdikleri görülmektedir. 2011 yılında KKTC ile Türkiye arasında kıta sahanlığı

anlaşması imzalanması, TPAO şirketine bölgede hidrokarbon arama ve çalışma ruhsatı verilmesi, Türkiye'nin deniz, hava kuvvetleri ve sondaj gemileriyle caydırıcı bir unsur niteliğinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 2019 yılında Türkiye'nin adada yaptığı askeri tatbikat da gövde gösterisi niteliğindedir. Bununla beraber Libya devletine askeri ve ekonomik yardımlarda da bulunması, bölgedeki etkinliğine işarettir. Ancak AB Brüksel toplantısında, Türkiye ile Libya arasında gerçekleştirilen mutabakatın hukuki olmadığı, GKRY'nin adanın tek temsilcisi olduğu ve anlaşmanın tanınmayacağı yönünde kararlar alınmıştır (Güner, 2020).

Görsel 3.3: Doğu Akdeniz'de Enerji Paylaşımı

Kaynak: (Ögütçü, 2015 akt. Kedikli & Çalağan, 2017, s. 127)

Türkiye, ulusal deniz ilgi, hak ve çıkarları bağlamında Doğu Akdeniz'deki kara suları, kıta sahanlığı ve MEB konularında, tarafı olmamasına rağmen, bazı çekincelerle genel olarak prensipte kabul ettiği 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'ne dayanarak savunma gerçekleştirmektedir. Ayrıca, Doğu Akdeniz'de yürüttüğü ikili ve çoklu bölgesel/küresel politikalarda akılcı ve barışçıl bir diplomasi yürütmeye çalışarak, Doğu Akdeniz'de Mısır ile birlikte en fazla

kıyı şeridinde sahip olan ülke konumunda olduğunu da sürekli vurgulamakta ve gündemde tutmaktadır. Çevre denizlerinde 460 bin km²'nin üzerinde, Doğu Akdeniz'de ise 145 bin km² üzerinde kıta sahanlığı/MEB deniz yetki alanı ile Türkiye, Mavi Vatan olarak bilinen ulusal deniz sahalarını ve buralardaki hak ve menfaatlerini sürdürülebilir biçimde güvenlikleştirmek amacıyla siyasi-askeri, ekonomik-politik açıdan tüm çalışmaları sürdürdüğü görülmektedir. Yunanistan ile Türkiye arasında adalar üzerinde yürütülen kıta sahanlığı tartışmalarında Türkiye, adaların Türk topraklarının uzantısı olduğu, bu sebeple geri adım atılmayacağı yönünde girişimlerde bulunmuştur. Bu adalar, Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı tartışmalarında da gündem olmuş, Yunanistan, Mısır ve GKRY ile deniz yetki alanlarını sınırlandırılmaya ilişkin çalışmalar yürütmüştür (Dalar, 2019).

Bölgede en fazla hidrokarbon rezervine sahip İsrail'in politikalarının da Türkiye aleyhinde olduğu izlenmektedir. Bu bağlamda, İsrail ile GKRY arasında 2010 yılında karşılıklı MEB ilan edilmiş, ancak Türkiye, Kıbrıs Adası'ndaki Türklerin haklarının gözetilmediğini bildirmiş ve anlaşmayı tanımadığını belirterek nota vermiştir. Bunun üzerine 2019 yılından itibaren Türkiye etkin şekilde Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama çalışmalarına başlamış ve güvenlik bağlamında deniz donanmasıyla bölgede tedbirler almıştır (Yaycı, 2019).

İsrail ile yaşanan Mavi Marmara, Davos ve Filistin meselelerinde yaşanan siyasi krizler, Mısır ve Suriye'nin siyasi durumu, Doğu Akdeniz'in politik bir mecra olması ve Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki siyasi politikalarında karşısına çıkmaktadır. Türkiye, terör unsurları ve siyasi otorite boşluklarında askeri bir mekanizma olarak devamlı teyakkuz durumunda bulunmaktadır. Güçlü silahlı kuvvet mekanizması, bölgede tehdit olarak caydırıcı niteliktedir. Bu bağlamda, Türkiye Doğu Akdeniz'deki siyasi ve hukuki çıkmazlara karşı askeri anlamda güvenliğini sağlamaktadır. Suriye operasyonları, Kıbrıs ve Libya topraklarında İHA birlikleri konuşlandırarak bölgede güvenlik açısından kazanımlar elde etmiştir. Türkiye etkin askeri gücünü, teknik donanımını ve sahadaki kazanımlarını anlaşmalara dökmektedir (BBC News Türkçe, 2019b).

Türkiye, AB Komisyonu ile yürüttüğü müzakerelerde, Yunanistan ile ikili ilişkiler kurmaya çalışarak bölgede oluşabilecek askeri gerginliği engellemeye çalıştığı görülmektedir. Yunanistan ve Türkiye arasındaki Megali İdea ve ona karşı

oluşturulan Mavi Vatan ideallerinin, Doğu Akdeniz bölgesinde etkin politikaların ve sıcak saatlerin oluşmasına sebep olduğu görülmektedir (Barun, 2021).

Türkiye, deniz alanlarının paylaşımında Kıbrıs Adası'nın güney açıklarındaki doğalgaz keşiflerine talip olmuş, ancak ihrac yollarında EastMed etrafında kurulan İsrail, Mısır ve Yunanistan arasındaki üçlü ittifakı, Türkiye'nin jeostratejik enerji politikasının başarıya ulaşmasını tehdit etmektedir. EastMed projesiyle birlikte doğalgazın, denizin altından geçen boru hatlarıyla Akdeniz'den Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşınması planlanmaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre, kıta sahanlığında kalan devletlerin denizaltında kablolar ve boru hatlarının döşenmesine yetki vermesi gerekmekte, Türkiye ise politikası gereği bu izne müsaade etmemektedir. Ayrıca Rus gazının fiyatı da bu projeye desteği azaltmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin, boru hatları ve enerji geçiş ülkesi olmasından dolayı, Orta Doğu gaz ve petrolünün Avrupa'ya taşınmasında önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir (Peker vd., 2019).

Son dönemlerde, Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarında Türkiye ve Yunanistan arasındaki giderek artan gerginlik, her iki tarafın maksimalist hedefleri doğrultusunda, vazgeçilmeden devam ettiğini göstermektedir. Üyelikleri sebebiyle, AB'den koşulsuz destek alan Yunanistan ve GKRY'nin karşısında Türkiye, ileriden savunma denilebilecek farklı deniz yetki alanlarını kapsayan Mavi Vatan doktrini uygulayıp, askeri tatbikatlarla ve deniz kuvvetleriyle zorlayıcı bir güç diplomasisi gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'de yaşanan güvenlik probleminin temel sebebi, çok uluslu iş birlikleri ve anlaşmaların oluşmamasından kaynaklandığı görülmektedir (Ak, 2021)

Türkiye ve Yunanistan enerji politikalarında, çevresel, liberal piyasa yaklaşımını kaynakları kullanma yöntemiyle Türkiye rotası üzerinden Avrupa'ya enerjiyi ulaştırma konusunda uzlaşmamış, enerji jeopolitiğinde rekabete girmişlerdir. Enerji jeopolitik yaklaşımında AB'nin de etkisi bulunmaktadır. Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) bildirgesine göre, 2050 yılında iklim-nötr olma hedefi ortaya konulmuş, ancak Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi dışlayan bir jeopolitik yaklaşım sürdürülmüştür. Ayrıca çevresel açıdan sorunlu ve yüksek maliyetli Eastmed projesine AB'nin destek vermesi, bölgesel barışı ve sürdürülebilir enerjinin dönüşümünü zedelemektedir (İşeri, 2021).

Türkiye, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü tek taraflı faaliyetler karşısında, KKTC ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yaparak 2011 yılında TPAO'ya petrol ve doğalgaz arama ruhsat izni vermiştir. Türkiye günümüzde derin sondaj gemileriyle hidrokarbon rezervlerini arama faaliyetlerini kendi imkânlarıyla sürdürmektedir. Ancak Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin, rakipleri tarafından enerji pazarlarına açılmasında saf dışı bırakılmak istendiği de görülmektedir. Bu kapsamda, enerjide dışa bağımlılık oranını azaltmak ve bölgesel enerji merkezi olmak isteyen Türkiye, Doğu Akdeniz'i hedef belirleyerek, kendi kıta sahanlığında izinsiz yapılan sondajları ve sismik araştırmaları savaş gemileriyle engellemektedir. Bu bakımdan, Doğu Akdeniz kaynaklarının Türkiye üzerinden pazarlanması önem taşımaktadır (İnat vd., 2020).

Görsel 3.4: Türkiye ile Libya Arasındaki Kıta Sahaneliği ve MEB Anlaşması

Kaynak: (Acer, 2020)

Türkiye'nin 2019 yılında Libya ile yaptığı deniz yetki alanları sınırlandırma mutabakatı, EastMed projesini etkisiz kılmış, Doğu Akdeniz stratejisinde önemli bir adım olmuştur. Bu sayede, Yunanistan ve GKRY'nin Megali İdea doğrultusunda Doğu Akdeniz'deki tek güç olma politikasının önü kesilmiştir. Bu durum aynı zamanda Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de saf dışı bırakılmak isteyen diğer siyasi ve ekonomik oluşumlar karşısında da etkili bir hamle olmuştur (Erciyes, 2019; Özekin,

2020; Ateşoğlu Güney, 2020). Türkiye Doğu Akdeniz’de bu hamleleri sonrasında dışa bağımlılığını azaltmaya, bölge jeopolitiğinden yararlanmaya başlamıştır. Türkiye, TANAP (Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı) ve TAP (Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı) gibi projeleriyle Avrupa’ya enerjiyi nakil edebilecek altyapıya sahip olduğu görölmektedir (Özekin, 2020).

Azerbaycan’ın Hazar Denizi’ndeki doğalgaz alanlarının öncelikle Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaşımının sağlanmasını amaçlayan boru hatları, Kıbrıs meselesi, Enosis ve Megali İdea gibi etnik ve yayılcı politikalar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki krizi artırmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında kurulduktan sonra, 1974 yılında fiilen ikiye ayrılmış, ancak Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon ve fosil yakıtların kaynaklarının keşfi sonrasında devletlerin politikaları sebebiyle belirsiz bir statüye bürünmüştür. Rum Yönetimi adaya tamamen hâkim olmak istemekte, buna yönelik anlaşmalar ve deniz alanında sondaj ihaleleri yapmakta, tek taraflı ve hızlı hareketlerle enerji bölüşümünü sağlamaya gayret göstermektedir. Ancak askeri yeterliliği Türkiye kadar etkili olmayan Yunanistan, uluslararası alandan destek almaya çalışmış ve bu kapsamda, AB’deki üyelik çalışmalarıyla, Fransa ve İsrail ile askeri antlaşmalar gerçekleştirmiştir. Türkiye ise Doğu Akdeniz’de yürüttüğu politikalarda, askeri ve stratejik olarak bölgesel güç olduğunu kendi imkânlarıyla göstererek, Yunanistan ve GKRY ikilisine karşı duruşunu korumuştur (Avcı, 2021).

Türk halkının Yunanistan ile ilişkilerinin, 1830 yılında Yunanistan’ın Osmanlı’ya karşı verdiği bağımsızlık savaşıyla başladığını, üst kısımlarda yer alan “3.2 Yunanistan Megali İdea’sının doğuşu” başlığında detaylıca değinilmiştir. Devamında, Batı Trakya Türk Cumhuriyeti’nin ilanı, Balkan Harbi, Sevr anlaşması, Yunanistan’ın Megali İdea’yı gerçekleştirmeye yönelik Batı Anadolu’yu işgal etmesi, Kurtuluş Savaşı, Lozan Barış Görüşmeleri ile hakları korunan Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rum azınlıkları, 1924 nüfus mübadelesi, Kıbrıs Meselesi ve Onikiada Türkleri sorunlarıyla devam etmiştir. Onikiada’daki Türklerin kültürel ve diğer haklarının korunmasına yönelik 1976, 1987, 1996 yıllarında yaşanan krizler, Yunanistan’a devredilen adalar, adacıklar ve kayalıklar Yunanistan’ın Megali İdea fikrinin temeline dayanmaktadır (Alıcı, 2021; Yayı, 2020).

Kıbrıs Adası’nın, Avrupa ve Karadeniz’den gelen ulaşımları Süveyş Kanalıyla Hint Okyanusuna ulaştırabilecek bir geçit olması adanın önemini artırılmaktadır.

Bununla beraber, hidrokarbon rezervleri olan Ortadoğu'ya ve Hazar Bölgesine yakınlığı, NATO'nun güney kanadı olması, Türkiye limanlarının ve enerji nakil hatlarının çıkış noktasında bulunması ve Anadolu'dan Basra Körfezine kadar geniş kontrollü stratejik konumu sebebiyle, Doğu Akdeniz'de adanın önemi devamlı korunmaktadır. Türkiye, Kerkük-Yumurtalık ve Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hatları ile İskenderun körfezine açılarak Doğu Akdeniz'deki enerjide jeostratejik bir rol oynamaktadır (Barun, 2021).

Kıbrıs Adası'nın bu çok yönlü stratejik avantajları, Türkiye ile AB ilişkilerini, Rusya ile ABD dengesini ve Ortadoğu siyasetini etkilemektedir. Devletlerin iç suları, karasuları, bitişik bölgeleri, kıta sahanlıkları, MEB ve üzerindeki hava sahanlıkları "Mavi Vatan" kavramıyla tanımlanmaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de en fazla Mavi Vatanı sahip ülkelerdendir. Bu sebeple, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatleri, özverili, akılcı ve tutarlı siyasalarla korunması önem arz etmektedir. Doğu Akdeniz, Türkiye için önemli bir coğrafya olmasının yanında, Türkiye'nin MEB'i ile birlikte deniz ülkesinin bir parçasıdır. Bu bölgenin, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan deniz kapısı olduğu söylenebilir (Ak, 2021).

5. YUNANİSTAN MEGALİ İDEA JEOPOLİTİĞİNİN TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ

5.1 Megali İdea’nın Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Askeri-Politik Güvenliğine Etkileri

Yunanistan’ın yayılcı jeopolitiği ve Grek-Rum emperyalizminin katalizörü olan Megali İdea’nın, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki ekonomik ve politik güvenliğine yönelik tehdit barındırdığı görülmektedir. Yunanistan’ın günümüzde de Türkiye’ye karşı duyduğu önyargı, güvensizlik ve şüphelerinin temeli Megali İdea ideolojisine dayanmaktadır. Megali İdea’nın Doğu Akdeniz’deki hedef coğrafyası olan Kıbrıs Adası, 1974’te adalı Rumların Megali İdea’nın yayılcı yapısı ve doktrini ile birlikte hareket etmesiyle, adanın tümü Yunanistan’a ilhak (Enosis) edilmiştir. Kıbrıs Adası’nda uluslararası antlaşmalarla garantör ülke olan Türkiye, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile adanın kuzeyini Yunanistan’dan kurtararak, Kıbrıs Türklerini vatanlarına kavuşturmuştur. Yunanistan Megali İdea’sının hedeflediği çoğu coğrafyanın Türk egemenliği altında olmasından hareketle, Doğu Akdeniz’de Türkiye ve KKTC’nin hak ve menfaatlerinin korunması yolunda Kıbrıs Adası jeostratejik olarak vazgeçilmez bir coğrafya olarak görülmektedir (Ak, 2021).

Küçük deniz ticaret kolonileri dışında, tarihin hiçbir döneminde Kıbrıs Adası, Yunanistan’ın kontrolüne geçmemiştir. Ancak bu ada, Büyük Ülkü anlamında olan Megali İdea sebebiyle Yunanistan’ın en mühim hedeflerinin arasına girmiştir. Bu kapsamda Türkiye ve Kıbrıs, Megali İdea’nın üzerine Enosis’in eklenmesiyle büyük bedeller ödemiştir. Bu ideolojilerin günümüzde dış siyasete yansımaları incelendiğinde, Levant Havzası’ndaki yeni hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle bölgedeki güvenlik sorununun tekrar alevlendiği görülebilmektedir (Kalelioğlu, 2018).

Bu bağlamda Yunan ve Rum ittifakının, Megali İdea ideolojisi ile attıkları her adımda Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki askeri ve politik güvenliğinin tehdit ettiği görülmektedir. Doğu Akdeniz’deki Megali İdea ittifakı, Eastmed projesi ile ham madde ve enerjiye ihtiyacı olan Türkiye’yi devre dışı bırakmak istemektedir. Bu

sayede Megali İdea'nın Doğu Akdeniz'de aktifleşmesi mümkün olabilecektir. Yayılmacı Megali İdea düşüncesine destek olan Eastmed projesine; ABD, İngiltere ve İsrail'in de destek sağlaması, Megali İdea düşüncesine dolaylı yoldan zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda Eastmed Enerji boru hatları başarılabilirse, enerjinin İsrail, GKRY ve Yunanistan üzerinden AB'ye dağıtılması düşünülmektedir. GKRY ve Yunanistan'ın, bölgedeki bu tarihi gelişme ve fırsatlardan tek taraflı yararlanmak istediği, Megali İdea kapsamında da Türkiye'nin bölgeden faydalanmasını engellemek istediği anlaşılmaktadır. Rum ve Yunanların bu hedefinin gerçekleşmesiyle Türkiye'nin ekonomik, askeri, politik ve daha birçok alanda zorluklar yaşayacağı ön görülmektedir. Tüm bu gelişmelerden de anlaşıldığı üzere, Megali İdea'nın temel hedefinde yine Türkiye bulunmaktadır. Rum ve Yunan tarafının bu hedeflerinin gerçekleşmesi için ise diğer devletlerin yardımlarına ihtiyaç duydukları görülmektedir (Kalelioğlu, 2018).

2019 yılında imzalanan Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasa Tasarısı ile Kıbrıs'ın anahtar stratejik ortak olarak MEB alanında enerji çıkartmasında bulunabileceği kabul edilmiştir (Yaycı, 2020). Ancak ABD'nin Rum yönetimine ve Yunanistan'a askeri destek vermesi, Rum yönetimini askeri savunmada güçlendirmekle beraber, Doğu Akdeniz'deki Türkiye'nin askeri güvenliğini de riskli duruma düşürmüş, tehditlere açık hale getirmiştir (Keser & Keser, 2020; Kısacık & Helvacıoğlu, 2020). Yunanistan, İsrail'in Doğu Akdeniz'de keşfetmiş olduğu yeni enerji kaynaklarını değerlendirmek suretiyle; 1974'te Türkiye karşısında yaşadığı Kıbrıs mağlubiyetini, kara suları sorunlarını ve kıta sahanlığı sorunlarını telafi edebilmek adına, güçlü devletler ile iş birliği yapmayı hedeflediği görülmektedir. Bu doğrultuda Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz'de Megali İdea'sının önünde engel teşkil eden Türkiye'yi politik ve askeri anlamda sıkıştırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu stratejilerinin temelinde ise bu çalışmanın konusu olan Yunanistan'ın Megali İdea'sının dış politikada vücut bulmuş hamleleri bulunmaktadır. Bu idea kapsamında Yunanistan, Türkiye'nin iç sorunlarını ve terör olaylarını da değerlendirmek suretiyle, uluslararası basında Türkiye aleyhinde demeçler vermekte ve tahrik edici hamlelerde bulunmaktadır (İnternethaber, 2023).

Yunanistan, Ege'deki on sekiz adayı ve bir kayalığı da işgal etmekle beraber Türkiye aleyhinde bu işgallerini de sürdürmektedir (Sözcü, 2020). Bunun yanı sıra Yunanistan Doğu Akdeniz doğalgaz keşiflerinde, Türkiye ve İsrail arasındaki gerilimlerden yararlanma politikası yürüttüğü görülmüştür. Bu kapsamda Yunanistan

bölgedeki devletlerarası rekabet ve çıkar çatışmalarında Megali İdea'yı gerçekleştirmek amacıyla Türkiye'yi her fırsatta askeri ve politik anlamda köşeye sıkıştırarak politikalar üretip, uyguladığı gözlemlenmiştir (Savrun, 2018). Megali İdea'yı askeri güçle de başarmak isteyen Yunanistan, Yunan subayların denetimindeki Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO) ve EOKA-B'yi kurarak Rum yönetimini kontrol altına almıştır. Bu durum ise Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Krizi ile mücadele etmesine sebep olmuştur (Aksu & Çolak, 2019).

Barış ve hakkaniyetten yana adım attığı izlenmiş olan Türkiye'nin, öncelikle Kıbrıs'taki bu krizi aşabilmek için uluslararası güçlerden destek istediği gözlemlenmiştir. Ancak umduğu desteği göremeyen Türkiye, Garanti anlaşması gereğince (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1959). 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Adası'na asker çıkartmıştır. Bu gerçekleşen harekât sonrasında Yunanistan cuntası sona erdirilerek ateşkes imzalanmıştır. Ateşkesten sonra Türkiye, İngiltere ve Yunanistan, 25 Temmuz 1974'te Cenevre görüşmelerine başlamış ve bu görüşmelerin sonunda; adadaki Türk ve Rum yönetimi arasında güvenlik bölgesi oluşturulması, Rumların Türk köylerini artık işgal etmemesi, esirlerin karşılıklı serbest bırakılması ve karma köylerin BM Barış Gücü'yle güvenliğinin sağlanması kararı alınmıştır. Ancak Rum yönetimi Megali İdea'nın tamamlayıcılarından biri olan Enosis projesi sebebiyle, bu koşullarda dahi anlaşmaya sıcak bakmamış ve Türk köylerine saldırmaya devam etmiştir. Devam eden bu katliamlar karşısında Türkiye, 14 Ağustos 1974'te Kıbrıs'a ikinci kez askerî harekâta bulunmuş, Türklerin Doğu Akdeniz'deki askeri güvenliği kapsamında mücadelesine devam etmiştir. Gerçekleştirilen ikinci askerî harekât sonrasında BM Genel Kurulu Kıbrıs Rum ve Türk halklarının eşitliğini özellikle vurgulamak durumunda kalmıştır. Devamında 13 Şubat 1975 tarihinde KTFD ilan edilerek, Rum ve Türk tarafları arasında nüfus değişimi anlaşması yapılmıştır (Coşkun, 2020). Her iki toplum arasında federal bir çözüme gitmek için görüşmelere devam edilmiş, 1977 ve 1979 yıllarında toplantılar yapılmış ve Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar bu süreç devam ettirilmiştir (Güler, 2004).

Doğu Akdeniz bölgesinde yeni enerji keşifleriyle beraber Kıbrıs sorunu yeni bir boyut kazanarak, bölge politikalarında yeni şekillenmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda enerji kaynaklarının varlığı, Doğu Akdeniz'de enerjini bölüşümü ve pazarlara dağılımı sorununu gündeme taşımıştır. Yeni enerji kaynaklarının bulunmasıyla Doğu Akdeniz bölgesinde kıta sahanlığı ve Mühürsür Ekonomik Bölge

sorunsalı ortaya çıkararak, bölgede askeri bir hareketliliğe sebep olmuştur. Megali İdea ideolojisini tekrar alevlendiren bu durum, 1973 yılında Ege Denizi odaklı Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz yetki alanları uyuşmazlıklarına, sonrasında ise 2000 yıllarında Doğu Akdeniz güvenliği sorununa sebep olmuştur. Doğu Akdeniz'deki tüm kıyıdaş ülkeler, kıta sahanlığı rejimi bulunmayan ülkelerle yaptığı anlaşmaları ön plana çıkarmıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri ve politik güvenliği açısından, GKRY'nin 2003 yılında MEB ilanında bulunması, 2007 yılında Mısır ve Lübnan ile MEB anlaşması yapması ve 2010 yılında İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalaması tehdit oluşturmuştur (Yaycı, 2020).

Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'deki stratejik konumu ve zenginlikleri sebebiyle Yunan Megali İdea'sı açısından vazgeçilmez bir hedef coğrafya pozisyonundadır. Bu sebeple, Kıbrıs Adası'nda onlarca yıldır süren uluslararası hukuk uyuşmazlıklarının temelinde, Yunan yayılmacılığı (irredentizm) ve Yunan Megali İdea'sının yer aldığı görülmektedir. 1923'ten sonra adaya yönelik Yunan ve Rum hamlelerinin artmasındaki başlıca unsur yine Megali İdea ismiyle kendinden bahsettiren ideoloji olduğu görülmüştür. Yunanistan'ı Bizans'ın en parlak dönemine geri getirme arzusu içeren ve Megali İdea olarak bilinen bu jeopolitik yayılma ideolojisinin hedeflerinde; Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs'ın tamamen Rumların kontrolüne geçmesi de olduğu görülmektedir. Kıbrıs'ın Yunanistan tarafından ilhak edilmesi, diğer deyişle Enosis düşüncesi, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz bölgesindeki etkinliğini artırmak suretiyle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde hareket alanını kısıtlayacağı ve Türkiye'nin jeostratejik üstünlüğünü azaltacağı ön görülmektedir. Kıbrıs Adası'nın kontrolünü tamamıyla ele geçirmek isteyen Yunanistan, Megali İdea düşüncesinin yanı sıra, Doğu Akdeniz'deki enerji ticaretinin güvenliğinde de söz sahibi olmak istediği anlaşılmaktadır. Bu durum Ceyhan ve İskenderun körfezlerinden kalkan gemilerle batıya aktarılan petrolün denetiminin de Yunanistan'ın hâkimiyetine geçmesine sebep olacaktır. Bu bakımdan Yunanistan ve Rum yönetimi, Türkiye'yi ortak bir tehdit olarak algılayıp, savunma stratejileri birlikte tasarlamakta ve uygulamaktadırlar (Ak, 2021).

Rum ve Yunan ortak savunma doktrini doğrultusunda, Rum ve Yunan yönetiminin silahlanma girişimine başvurduğu izlenmiştir. Bu kapsamda, askeri iş birliği anlaşmaları da yapılmıştır (M. O. Öztürk, 1999). Bu doktrinin, Yunanistan'ın Megali İdea ülküsü çerçevesinde Kıbrıs politikasındaki bir iç siyaset enstrümanı ve

Yunan dış siyasetinin gerekçesi olduğu görülmüştür. Bu doktrin kapsamında Kıbrıs'a, Yunanistan'dan paralı askerler getirilmekte ve beş yıllık görev süresi sonunda Rum polis örgütünde görevlendirilmektedir. Rum askeri gücü bu doğrultuda Yunanistan tarafından takviye edilmektedir. Ayrıca, Rum kesimi diğer ülkelerden de silah ve mühimmat alışverişi yaparak ordusunu güçlendirdiği gözlemlenmiştir. Yunanistan'ın bu savunma stratejisini Rumlar üzerinden gerçekleştirmesi, Türkiye ile ilişkilerini olumsuz etkilemekte ve Türkiye'nin askeri ve siyasi güvenliği açısından uzun vadede tehdit oluşturmaktadır (Ak, 2021; M. O. Öztürk, 1999).

Tüm bu gelişmeler incelendiğinde Yunanistan Megali İdea'sının Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de askeri ve politik güvenliğine tehdit oluşturduğu anlaşılmaktadır. 1923'ten bu yana, Yunanistan tarafından desteklenen Rumların, Kıbrıslı Türkler ile barış, iş birliği ve kardeşlik içerisinde yaşamayı arzu etme yolunu tercih etmedikleri görülmektedir. Kıbrıs Rumlarının nihai hedefinde, önceden olduğu gibi bugün de Yunanistan ile birleşmek arzusu olduğu bilinmektedir. Kıbrıs Rum terörist organizasyonu EOKA, adada Türklere karşı baskı, şiddet gibi yollarla, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı, diğer deyişle ENOSİS'i ön plana çıkarmıştır. Rum Enosis sistemine karşı yurtlarında kalabilmek ve en önemlisi hayatta kalabilmek için Kıbrıs Türkleri, Türk Mukavemet Teşkilatı'nı (TMT) kurarak ve Türkiye'den de askeri ve insani yardım alarak kendilerini koruyabilmiştir. Yunanistan Megali İdea'sına göre; adada Rumlar dışındaki tüm topluluklar yok edilmelidir. Bu durum gerekirse terör, baskı, caydırma, kaçırma, şiddet ve gerekiyorsa soykırım şeklinde de olabilir. Tüm bu düşünce ve gelişmeler ışığında sorunsal incelendiğinde, Yunanistan ile Türkiye'nin Megali İdea'dan kaynaklanan siyasalar sebebiyle, geçmişte ve günümüzde dost olmadığı görülmektedir (Ak, 2021; Keser, 2006).

2004 yılında AB üyesi olan GKRY'nin, üyelik statüsünü kullanarak KKTC'ni uluslararası boyutta yok saydığını, Türkiye'yi işgalci pozisyonuna düşürmesi, Türkiye'nin siyasi güvenliği politikasında önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca AB'deki üyeliğini Doğu Akdeniz'de kendi lehine kullanan Yunanistan ve GKRY, Türkiye'nin AB üyelik sürecini durdurma noktasına getirebilmiştir. Bu durum, Türkiye'nin AB'nin uyguladığı tüm politikaları da sorgulanması gereken bir duruma getirmiştir (Tamçelik, 2009).

Görüldüğü üzere Yunanistan ve GKRY'nin AB üyesi olmasıyla bu oluşumu kendi lehine yönlendirebilmesi, AB'nin Türkiye ile gerçekleşen tüm ilişkilerinin

sorgulanmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda AB'nin Türkiye'deki mülteci sorunuyla yakından ilgilenmesi, Megali İdea kapsamında değerlendirilmesi gereken bir konudur. Zira AB, Türkiye'nin çoğu hakkını gözetmeyip Yunanistan ve GKRY tarafında olmayı tercih ederken, Türkiye'nin mülteci sorununda (Aktaş, 2018) mülteciler ve sınır yönetimi konularında Türkiye'ye 1,2 milyar Avro'dan fazla yardım programı düzenlemesi dikkat çeken bir durumdur. Türkiye'nin Megali İdea bağlamında mülteci sorununa karşı da tedbirli olması önem arz etmektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022).

5.2 Megali İdea'nın Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Ekonomik-Politik Güvenliğine Etkileri

Yunan yayılmacı siyasasının ideolojik alt yapısını oluşturan Megali İdea, İstanbul'u başkent kabul ederek; Ege, Kıbrıs, Trabzon ve çevresini kapsayan büyük Yunan devletini kurmayı hedefleyen bir öğretilerdir. Enosis ise, Yunan milliyetçiliğinin ve yayılmacılığının uzantısı durumundadır. Osmanlı Devleti'nin zayıfladığı dönemlerde Megali İdea fikri güçlenerek, Kıbrıs Adası'nda Enosis faaliyetlerinin hızlanmasına yol açmıştır. Enosis ve Megali İdea fikirlerinin Rum ve Yunan toplumunca ve din adamlarınca desteklenerek yaygınlaşması, adadaki Türklerin ve Rumların arasında gittikçe açılan bir mesafeye ve adeta büyüyen bir düşmanlığa dönüşmüştür (Özmen, 2018).

1959 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildiğinde, Zürih'te Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan anlaşmalarda, Yunanistan'ın Megali İdea'sından vazgeçtiği kabul edilmiştir. Ancak adada İngiltere egemenliği hüküm sürdüğünden anlaşma hukuki sonuçlar doğurmamıştır. İngiltere, bu anlaşmanın hayata geçirilmesi için Zürih antlaşmasına ilave ek koşul olarak; Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın olmasını da talep etmiş ve 16 Ağustos 1960 yılında Lefkoşa Antlaşmaları ile adada İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortak olduğu bir devlet yapısını korumaya yönelik Garanti anlaşmasını imzalamıştır. Böylece Megali İdea düşüncesi kısmen engellenmiş ve Kıbrıs Adası'nın Garanti Anlaşmasına göre, garantör devletler olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin birlikte hareket etmesine karar verilmiştir. Ancak Enosis tezini gerçekleştirmek isteyen Rum kesimi, bu iki toplumlu anayasal düzeni yetersiz bulmuş, Lefkoşa anlaşmalarını da geçersiz kabul etmiş ve adadaki Türklere dönük saldırılarına devam etmiştir. Bu durum adanın

statüsünü sarsmış ve Megali İdea düşüncesini tekrar canlandırmıştır. Gelişen olaylar karşısında Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'ne Kıbrıs'taki Türk halkına gerçekleştirilen saldırıların durdurulması talebini iletmış, bunun üzerine BM tarafından Kıbrıs adasında tedbirler alınması kararlaştırılmıştır. İlerleyen dönemlerde Enosis'i gerçekleştirmek için Türk toplumunu tekrar yok etmeye çalışan Rumlar, Türkiye'nin müdahalesiyle karşılaşınca, Kıbrıs konusunda kendi içinde fikirsel kırılmalar yaşamıştır (Aksu & Çolak, 2019).

Doğu Akdeniz'de sıklıkla tek taraflı talep ve girişimlerde bulunan GKRY'nin Lübnan ile arasında yaptığı MEB sınırlandırma anlaşması, Türkiye'nin girişimleriyle Lübnan iç hukukunda onay bulmamıştır. Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere 2007 yılında Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarının bulunmasıyla GKRY, 13 parsellik petrol arama-ruhsat sahası ilan ederek, bu alanları uluslararası enerji şirketleri için ihaleye çıkarmıştır. GKRY'nin ilan ettiği bu parsellerin bir kısmı Türkiye ve KKTC'nin kıta sahanlığına ait bulunmaktadır. GKRY, KKTC ve Türkiye'nin de ortağı olduğu, ancak tek başına ihaleye çıkardığı bu enerjinin paylaşımında, Kıbrıs sorununu gündeme getirmiş, Türkiye'nin ekonomik ve politik güvenliğini tehdit etmiştir. Doğu Akdeniz'de yaşanan bu ekonomik ve politik güvenlik sorunu, bölgede yeni ittifakların kurulmasıyla daha karmaşık bir çıkmaza girmiştir. 2010 yılında Türkiye ile İsrail arasında yaşanan Mavi Marmara gerilimini siyasi açıdan değerlendiren Yunanistan ve GKRY, İsrail ile ilişkilerini geliştirerek üçlü ittifak oluşturmuş ve GKRY'deki askeri üs ve hava sahalarını İsrail'e açmıştır. Bu bağlamda, Türkiye Doğu Akdeniz'de askeri, ekonomik ve politik güvenliği anlamında Megali İdea'dan olumsuz etkilendiği gözlemlenmektedir (Yaycı, 2020).

GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında sağlanan bu üçlü ittifaka ABD'nin desteği de eklenmiştir. Doğu Akdeniz enerji kaynakları konusunda 2018 yılında Mısır, İsrail, Yunanistan, İtalya, Filistin, Ürdün ve GKRY'nin birlikte iş birliği yaptığı Doğu Akdeniz Gaz Forumunda, ortak vizyonlar, amaçlar ve Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı (East-Med) projesi belirlenmiştir. Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ise Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerden olduğu halde bu foruma kabul edilmemiş, dışlanmış ve yalnız bırakılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de kendisini dini kültür anlamında yakın hissettiği ülkelere de ekonomik ve politik güvenliği açısından tehdit edildiği görülmektedir. Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının pazarlara ulaşımında, Türkiye'yi ekonomik olarak saf dışı bırakan East-

Med projesi, doğalgazın boru hatlarıyla Akdeniz'den Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşınmasını öngörmektedir. Bu kapsamda Yunanistan, dış devletlerden aldığı destek ile Megali İdea düşüncesini gerçekleştirme hedefinde ilerlediği görülmektedir. Sonuç olarak İsrail'den çıkan gazın GKRY üzerinden Yunanistan'a ulaştırılması projesinin, Türkiye'yi ekonomik ve politik açıdan köşeye sıkıştıracağı söylenebilir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2019; İnat vd., 2020).

GKRY'nin, ittifakı Yunanistan'dan destek alarak gerçekleştirdiği hamlelerle Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi ekarte etmek istediği ön görülmektedir. Rum Yönetimi bu kapsamda, Kıbrıs Adası'na asker konuşlandırmak suretiyle, İsrail ve diğer devletlerle de askeri anlaşmalar imzalayıp Fransa ve Rusya'ya askeri üslerini açmaktadır. Yunanistan ve GKRY'nin Megali İdea kapsamında gerçekleştirdiği bu eylemler, Kıbrıs meselesi üzerinden dışa bağımlı olan Türkiye'yi ekonomik anlamda olumsuz etkilemektedir. Bunların yanı sıra GKRY, AB'ye üye olarak, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yürüttüğü Megali İdea politikasının her adımında Yunanistan'ı desteklediği görülmektedir. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının varlığı, Türkiye'nin Kıbrıs sorununa ek olarak, ekonomik güvenliğinin yanı sıra enerji güvenliği jeopolitiği sorununu da katmış ve bölgeyi karmaşık bir sorunlar düğümü haline getirmiştir (Yaycı, 2020).

Rum yönetiminin Doğu Akdeniz'de tek taraflı MEB ilan etmesi ve bölge devletleri ile anlaşmalar imzalaması, Türkiye'nin kıta sahanlığında izinsiz yaptığı sondajlar ve sismik araştırmalar, KKTC'nin ve dolayısıyla Türkiye'nin hak ve menfaatlerini zedeler durumdadır. Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen bu tek taraflı sondaj faaliyetleri, bölgede politik çatışmaya ve istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu durumu oluşturan temel sebepler incelendiğinde Yunanistan Megali İdea'sı dikkat çekmektedir. Türkiye, GKRY'nin tek taraflı eylemleri sebebiyle bölgedeki ekonomik gücünü kaybetmemek adına, askeri gücünü de kullanmak durumunda kaldığı görülmüştür. Türkiye, GKRY'nin eylemlerine karşı, KKTC ile New York'ta kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yaparak, 2011 yılında TPAO'ya petrol ve doğalgaz arama ruhsatı vermiştir. Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarını kendi sondaj ve sismik araştırma gemileriyle çıkarabilecek durumda olan Türkiye, herhangi bir devletten destek almadan, kendi ekonomik imkânlarıyla bu faaliyetleri yürütmektedir (Furuncu, 2020).

Türkiye, Doğu Akdeniz’de KKTC ve kendi haklarını korumak amacıyla diplomatik, askeri, siyasi ve teknik imkânlarını kullanmış ve kıta sahanlığını tehdit eden hamleleri engellemiştir. Sondaj ve sismik araştırma gemileriyle birlikte donanmasına TCG ANADOLU amfibi hücum gemisi eklemeleri de yapan Türkiye, Doğu Akdeniz’de etkin bir güç pozisyonundadır (Ateşoğlu Güney, 2020). Türkiye Doğu Akdeniz’deki bu hamleleriyle enerji politikasında dışa bağımlılığını azaltmış, bölgenin jeopolitiğinden yararlanmaya başlamıştır. TAP (Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı) ve TANAP (Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı) boru hattı projeleriyle de enerjiyi Avrupa’ya nakledecek altyapıyı gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, Türkiye’nin elindeki imkânları stratejik ve ihtiyatlı kullanmasıyla, ilaveten bölgede diğer söz sahibi ülkeler ile ilişkilerini güçlendirerek, Doğu Akdeniz’deki ekonomik ve siyasi güvenliğini sağlayabileceği ön görülmektedir (Özekin, 2020).

Nitekim Yunanistan ve Rum ittifakının Megali İdea düşüncesi bağlamında, gelişmiş devletlerin desteğini alabildiği sürece, Doğu Akdeniz’deki tek taraflı ve yayılmacı politikalarını sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Yunanistan ve Rum ittifakının, hedefini hızla yükselterek daha yüksek avantajı sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu sebeple Doğu Akdeniz’de yaşanan krizlerin çözüm noktasında kolay olmayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda Türkiye yaşanan krizlerden avantaj elde edebilmek ve Doğu Akdeniz’deki ekonomik ve siyasi güvenliğini koruyabilmek için, sorunsal uluslararası aktörler ile ittifak olma yoluyla çözüme taşıyabilir. Güçlü ilişkiler kurabilmesi açısından Türkiye’nin bu kapsamda, askeri gücünü ve stratejik bölgesel güç olduğunu kanıtlaması ve iş birliğine yatkın politikalar üretmesi onu, Yunan ve GKRY ikilisine ve Megali İdea düşüncesine karşı daha dirençli kılabilir (Avcı, 2021).

Yunanistan Megali İdea ülküsü incelendiğinde, ideolojinin 11 hedefinin bulunduğu görülmüştür. Bunlar; Yunanistan’ın bağımsızlığı (1830), Girit’in ilhakı (1908), Batı Trakya ve Selanik’in ilhakı (1912), Ege Adaları’nın ilhakı (1913), On iki Ada’nın ilhakı (1947), Bozcaada ve Gökçe Ada, Batı Anadolu, Pontus Rum, Kıbrıs, İstanbul ve Arnavutluk’un Epir bölgesinin Yunanistan’a bağlanmasıdır. Görüldüğü üzere Megali İdea düşüncesinin başlıca politikası Türk halkı ve Türkiye üzerinde gerçekleşmiş ve gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Yunanistan’ın bu ideoloji uğruna, Türkiye’nin aleyhinde olan her hareketliliği desteklediği ve özellikle Türkiye’nin rakiplerini dost kabul ettiği gözlemlenmiştir (Kalelioğlu, 2015).

Yunanistan Megali İdea'sı nihai hedefini hiçbir zaman değiştirmemekle beraber farklı metotlar ile Türkiye'nin zayıf zamanlarını değerlendirmiş, Kıbrıs'ı ilhak etme girişiminin başarısızlığı sonrasında ise terör örgütlerini kullanır hale gelmiştir. Kıta sahanlığı terimi, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine göre, kara sularının bittiği noktadan deniz dibine 200m derinlikteki kıtanın tabii uzantısı olan, deniz dibi zenginliklerini işletme hakkına denilmektedir. Yunanistan bu bağlamda hukuku hiçe sayarak, kendi Megali İdea'sını kıstas olarak almış ve sınırlarını adalardan itibaren belirleyerek Türkiye'nin tabii uzantısı, deniz dibi yataklarında bulunan madenlere kadar ulaşmayı hedeflemiştir. Yunanistan 1964 yılında Ege'de petrol aramaya başladığında, Türkiye de kara sularını artırdığını ilan etmiştir. 12 Eylül İhtilali zamanında Türkiye'nin iç karışıklığını değerlendirmek isteyen Yunanistan, kara sularını hukuksuz biçimde tekrar artırmış ve Türkiye'nin haklarını gasp etmek suretiyle karasularının sınırlarını adalardan tek taraflı almıştır. Yunanistan'ın hukuksuzca, Türkiye aleyhine uyguladığı bu politikalarının temel sebebi incelendiğinde, geleneksel genişleme ve yayılcı emperyalist Megali İdea ideolojisi dikkat çekmektedir. Megali İdea ideolojisi, insani ve ulusüstü bir bakış açısıyla düşünüldüğünde, bu güvenlik sorunun aslında sadece Türkiye'nin değil, tüm insanca yaşamak isteyen medeniyetlerin bir güvenlik sorunu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Megali İdea ile tüm milletlerin mücadele etmesi gerektiği söylenebilir (Kalelioğlu, 2016).

Yunanistan Megali İdea bağlamında, Türkiye'yi doğrudan bir düşman ve tehdit olarak görmekle beraber, Türkiye'yi bu ideolojisi için aşılması gereken büyük bir engel olarak da görmektedir. Türk ve Yunan kısa tarihi incelendiğinde Yunanistan'ın Megali İdea düşüncesini gerçekleştirme girişimlerinde karşılaştığı iki önemli süreç olmuştur. Bunlardan biri, Kurtuluş Savaşı sonunda yaşadığı Küçük Asya Felaketi olarak geçen Yunan hezimetini, ikincisi ise Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs Adası'na düzenlediği barış harekâtıdır. Bu yaşananlar sonrasında Yunanistan askeri kapasitesini, Türkiye'nin gücünden algıladığı tehditler doğrultusunda geliştirmeye hız verdiği izlenmiştir (Kalelioğlu, 2016).

Tüm bu veriler ve olgular bir araya getirilip, gelişmeler incelendiğinde, GKRY'nin AB'ye üyeliği, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı algıladığı tehdidi siyasi açıdan dengelemiş olduğu ve maksimalist, diğer deyişle yayılcı-irredentist Megali İdea amacını gerçekleştirmek için zemin hazırladığını göstermektedir. Yunanistan,

Türkiye'ye 2 km uzaklıktaki Meis adasında kıta sahanlığı hakkı ilan ederek, maksimalist Megali İdea düşüncesini, deniz yetki alanları üzerinden, fiili olarak gerçekleştirme girişiminde bulunmuştur. Bu kapsamda Yunanistan'ın karşılaştığı tüm direnişlere rağmen Megali İdea düşüncesinde form değiştirip, yeni kazanımlarla hedefine ilerlediği görülmektedir. Sonraki hamlesi Doğu Akdeniz'de 1.800 km'den fazla kıyı uzunluğuna sahip olan Türkiye'yi, Anadolu'ya hapsetmek olduğu anlaşılan Megali İdea'yı, Türkiye 2019'da Libya ile imzaladığı muhtıra ile engellemiştir. Yunanistan ise bu sebeple Libya'daki darbeci rejimi desteklemiş, 2020 yılında Mısır ile deniz sınırı anlaşması yapmış (BBC News Türkçe, 2020a). Fransa'dan destek alarak Türkiye'yi yalnızlaştıracak yaptırım kararları uygulamış ve Türkiye'nin dışardaki rakipleriyle iş birliğine girmiştir. Ancak görülmektedir ki tüm girişimlerine rağmen, sadece hakkı olanı istediği anlaşılan Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de yürüttüğü kararlı politikalarından caydıramamıştır (Pirinççi, 2021a).

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de AB başta olmak üzere uluslararası birçok platformlarda Megali İdea bağlamında destek almaya ve Türkiye'yi yalnızlaştırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi açıdan gerginliğini artırarak, uluslararası platformlarda Türkiye'nin olumsuz bir imaj çizmesini sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Yunanistan'ın bu amaçlar doğrultusunda, askeri anlamda büyük bir hazırlık döneminde olduğu görülmekte, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kıta sahanlığında NAVTEX ilan etmekte, adalara tatbikatlar düzenlemekte, Güney Kıbrıs'ın Türk kıta sahanlığında deniz sondaj faaliyetlerinde bulunmakta ve devamlı Türkiye'nin tepkisini ve sabrını ölçecek hamlelerde bulunmaktadır (BBC News Türkçe, 2020b).

Türkiye ve Yunanistan ilişkileri incelendiğinde, Yunanistan'ın ekonomik ve askeri gücünün yetersizliğinden dolayı, başka bir devlet ile ittifak olmadan Türkiye ile restleşme girişiminde bulunmadığı görülmüştür. Bu kapsamda, Yunanistan'ın son dönemdeki ittifak girişimleri, Türkiye için orta ve uzun vadede, güvenlik açısından tehdit oluşturma potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir. Bu hususta Türkiye'nin, kendi güvenliği açısından Doğu Akdeniz'de Yunanistan'ın gerçekleştirdiği tüm hamleleri yakından takip etmesi önem arz etmektedir. Bu minvalde Yunanistan tarafından Doğu Akdeniz'de atılan en küçük adım, en küçük detay dahi Türkiye için önemli olabilecektir. Öte yandan Yunanistan ile ittifak içerisinde olan aktörler için, Yunanistan'ın hedefindeki Türkiye gibi 3000 yıllık köklü bir devlet bilincine sahip

Türk milleti ile karşı karşıya gelmenin avantaj sağlamayacağı düşünülmektedir. Zira Türk Milleti'nin tarih boyunca kurduğu devletlerde, hak ve özgürlüklere sürekli önem verildiği görülmektedir. Megali İdea ve bu tür yayılmacı ideolojilerin gün geldiğinde, kendi ittifakları içinde tehlike arz ettiğinin unutulmaması, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki ittifakları için de önem arz etmektedir (Uslu, 2019).

Ancak tarihsel gelişmeler irdelenip, sonuçlar analiz edildiğinde Yunanistan'ın gerçekleştirdiği girişimlerden yenilgi ile çıkması onun Megali İdea'sından vazgeçmediğini göstermiştir. Bu tükenmez enerjinin kaynağı ise, bu ideolojiden ortak avantaj sağlayan Batı'lı devletler olarak görünmektedir. Bu ideoloji Yunan devlet aklında, sonuçlar ne olursa olsun sıcak tutulmaya tarih boyunca devam etmiştir (Pirinççi, 2021b).

Megali İdea'nın hedef coğrafyalarından biri olan Kıbrıs Adası ve üzerinde barış içerisinde yaşayan Kıbrıs Türkleri'ne yönelik Rum-Yunan ikilisinden kaynaklanan risk ve tehditler bulunmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatleri üzerinde ise Yunan taleplerinden kaynaklanan risk ve tehditler mevcuttur. Yunanistan'ın Megali İdea ile Kıbrıs Rumlarını ikna edip, Türklere karşı olumsuz düşüncelerle bütünleşirmesi, 1923'ten günümüze Kıbrıs Adası'nda olgunlaşan Enosis (ilhak) fikrini oluşturmuş, bu da Doğu Akdeniz'deki Kıbrıs Adası sorunlarının temelini oluşturmuştur. Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının kıyıdaş devletlerarasında hakça paylaşımı meselesinde Rum-Yunan ittifakının sergilediği uzlaşmaz tavır, hasımlık içeren ve saldırgan uygulamalar ile desteklenince, tüm sorunlara Doğu Akdeniz sorunları da eklenmiştir. Bu durum, Türkiye ile KKTC'nin varlıklarını koruyabilmeleri adına Ege'den Akdeniz'e kadar Mavi Vatanlarında çok daha dikkatli, aktif ve güçlü olmaları gerektirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda Kıbrıslı Rumları kendisine bağlayan Yunanistan'ın Akdeniz'deki yayılmacı girişimleri, Türkiye ile KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatleri için ciddi risk ve tehditler oluşturmaktadır (Ak, 2021).

Yunanistan'ın, Türkiye gibi Asya, Afrika ve Avrupa arasındaki jeopolitik konumu, onu kültürler arasında bir buluşma noktası ve mücadele alanı konumuna getirmektedir. Bu sebeple, tarihte Batı ve Doğu uygarlıklarıyla İslam ve Hristiyan kültürleri bu coğrafyada kaynaşmıştır. Yunanistan'ın bu jeopolitik konumu, onun Doğu Akdeniz'deki deniz trafiğini ve enerji güvenliğini kontrol edebilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, Yunanistan, Avrupa'nın yumuşak karnı olarak AB'nin

Akdeniz'deki kalıcı güçlerinden biri sayılmaktadır. Kendilerini Doğu'nun Batı'daki feneri olarak atfeden Yunanlar, kültür ve tarihi çerçevede Avrupa kültür mirasının ve ruhunun da bir parçası kabul etmektedirler (H.Kaohmepinh, 2011). Bu sebeplerden Yunan kültürü, Avrupa'dan da destek görerek Doğu Akdeniz'de kesintiye uğramadan yayılmaya ve Doğu Akdeniz'i kendi sahasına dönüştürmeye çalışmaktadırlar (Hentsch, 2008).

Yunanistan'ın sahip olduğu kaynaklarda, askeri gücünde ve tarım konusunda hedefleri ölçüsünde yeterli imkânlarla sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Yunanistan'ın denize bağımlı olması ve ekonomisinin güçlü olmaması, onu Megali İdea ülküsüne daha da bağlamakta olduğunu göstermektedir. Bu durum karşısında Türkiye'nin Yunanistan'a karşı üstün yetenek ve imkânlarını değerlendirmesi muhtemeldir. Eksikliklerinin farkında olan Yunanistan, diğer güçlü ülkelerden destek alarak savunma ve hamlelerini geliştirmeye çalışan bir dış politika yürütmektedir. Bununla beraber Yunanistan, üçüncü dünya ülkeleri ve Arap ülkelerine liderlik yapabileceği beklentisiyle, Megali İdea ideolojisi için Kıbrıs ve Ege sorunlarında Arap ülkelerinin sermayelerinden destek bulabilmeyi hedeflemiş görünmektedir. Bu kapsamda, Yunanistan, yürüttüğü politikalar ile Ortadoğu merkezli terör örgütleri ve radikal gruplarla temas halinde kalmak suretiyle dış politikasını Türkiye üzerinden şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu politikalar Doğu Akdeniz'de ABD, İsrail, İngiltere ve Türkiye'nin aralarında iş birliği yapmasını zorunlu kılarak, güvenlik bağlamında da bölgesel saflaşmalara sebep olduğu görülmektedir (Kaminaris, 1999).

Yunanistan kültürel ve inanç sisteminde AB ile uyumlu olmasıyla beraber, Doğu Akdeniz politikalarında AB ile çıkar çatışmaları yaşamaktadır. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz bölgesinde AB'den farkı yürüttüğü temel politika Megali İdea'dır. Bu açıdan, önceliği Ege ve Kıbrıs Adası olarak belirlediği gözlemlenmiştir. Bu sebeple 1980 yıllarından itibaren İslam devletleri olan Libya, Suriye, Irak ve Filistin devletleri ile de askeri ve ekonomik düzlemde yakın ilişkiler kurarak, uluslararası arenada Türkiye'yi ekonomik, askeri ve siyasi boyutta yoksullaştırma politikası sürdürmüştür. Bu kapsamda, askeri gücünü ABD ve Rusya'dan aldığı silah ve araçlarla güçlendirmiş ve bu ülkelerle silah ticaretini derinleştirmiştir. Yunanistan tüm bölge ülkeleriyle ilişkilerini üst seviyede tutmak suretiyle, Megali İdea ideolojisine ağır ve sağlam adımlarla ilerleme metodu uyguladığı görülmektedir. Bölge dengeler açısından incelendiğinde, Yunanistan'ın dış politikası Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki

politikalarıyla uyuştugu görülmüştür (Üren, 2021, s.858). Bu sebeple, yakın geçmişte bölgede Rusya destekli Yunanistan, Suriye, İran ve Ermenistan bloğu oluşmuştur. Yunanistan elverişsiz toprakları sebebiyle devamlı dışarı göç vererek, bölgede Yunan diasporası oluşmasına sebep olmaktadır. Ancak, Yunanistan'ın buna rağmen etkin kamuoyu ve propagandalarla menfaatlerini korumayı başardığı görülmektedir (Atun, 2001).

Kıbrıs sorunu, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde adalar üzerinde başlattığı Megali İdea yayılmacı politikasının bir devamı niteliğindedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Megali İdea hedefine çok yaklaşan Yunanistan ve Rum ittifakı, Türklere karşı oluşan ön yargıdan ve adadaki Rumlar ile milli değer bağını hatırlatarak bu hedefi devamlı canlı tutmaktadırlar. Öte yandan İngiltere'nin Doğu Akdeniz politikalarıyla uyuşmayan Enosis düşüncesi, Türkiye'nin de desteğiyle engellenmiştir. 1983 yılında KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmesiyle, Yunanistan'ın uluslararası arenada bu ilanı kınayan faaliyetleri olmuştur. Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı sürecinde oniki adayı ve İngilizlerden Kıbrıs'ı talep etmiştir. Ancak sadece oniki ada Yunanistan'a verilmiştir (Yılmaz, 2014). Bu durum sonucunda Ege Denizi'nde hareket serbestisi daralan Türkiye'nin, Yunanistan ile arasında devam eden sorunlar giderek artmıştır (S. Yılmaz, 2014)

Doğu Akdeniz'deki kontrolünü Girit adası üzerinden gerçekleştiren Yunanistan, Doğu Akdeniz'de özel bir jeostratejik avantaj kazanmaktadır. Doğu Akdeniz'deki Kıbrıs Adası'nın varlığı ise, Megali İdea fikri çerçevesinde Yunanistan için milli bir strateji durumundadır. Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs Adası'nın güney kesiminin 2004 yılında AB'ne alınması sonucu AB'den resmi destek almaya başlayan Yunanistan, hedeflerini tamamlayamamış olsa dahi, tüm dünya ülkelerine Türkiye'yi adada işgalci pozisyonda tanıtmıştır. Bu durum Türkiye'nin siyasi güvenlik politikasında önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir. Yunanistan bu hamlesiyle Kıbrıs sorununu, AB'nin politikaları gündemine koymuştur. Yunanistan'ın AB üzerinden gerçekleştirdiği bu girişimler, Türkiye'yi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) dışında bırakmaktadır. AB'deki üyelikleri sayesinde Megali İdea bağlamında oluşturduğu gündem ile Kıbrıs Adası'ndaki Türk askerlerinin Yunanistan'ın güvenliğine bir tehdit olduğunu uluslararası arenada dile getirmektedir. Bu kapsamda, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve BM ilkelerine sadık kaldığını göstererek, Kıbrıs'taki Türk askerlerinin çıkartılmasını istemektedir. Bu

durum Yunanistan'ın, yarım kalan Enosis projesini AB üzerinden sürdürmeye çalıştığını göstermektedir. Kıbrıs'taki hassas yapı sebebiyle bu istekleri günümüzde yerine ulaşıyorsa da Yunanistan'ın günümüzde de Megali İdea kapsamında barışçıl düzeni sarsmaya devam ettiğini görülmektedir (Tamçelik, 2009).

Süreçler incelendiğinde Yunanistan, İstanbul'un fethiyle başlayan Megali İdea düşüncesinden vazgeçmeyerek, orta ve kısa vadede politikalarını devam ettirdiği görülmektedir. Bu kapsamda Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz'de dış politikasına ABD, AB ve Rusya'yı da dahil ederek bölgedeki kaos ortamından avantaj elde etmeye çalıştığı söylenebilir. Doğu Akdeniz'de Ortodoks temelli bir yapılanmayı gerçekleştirmek isteyen Yunanistan; Ermenistan, Suriye ve İran ile de ilişkilerini geliştirerek bu hattı tamamlamak istediği anlaşılmaktadır. Temelinde Megali İdea düşüncesi bulunduğu bilinen bu stratejilerde, Yunanistan ve GKRY'nin ortak savunma doktrini bulunmaktadır. Ancak Yunanistan'ın AB üyesi olmasına rağmen, Doğu Akdeniz'den kazanacağı avantajı, AB'nin çıkar çatışması yaşadığı güçlerle de paylaşabilecek çok yönlü ittifaklarda bulunması ve sadece AB'nin çıkarlarını gözetiyor gibi de görünmesi, Rum ve Yunan tarafında yer alan tüm ittifaklarca düşünülmesi gereken bir durum olduğu değerlendirilmektedir (O. M. Öztürk, 2003).

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de var olan jeopolitik konumunu ve bölgedeki gücünü sağlam temellere oturtmak amacıyla güçlü devletlerle kültürel, dini ve etnik odaklı siyasi iş birlikleri gerçekleştirirken, AB ile de ekonomik ilişkilerini geliştiren stratejik adımlar atmaktadır. Yeni enerji kaynaklarının keşfedilmesi, Türkiye ile Yunanistan arasında deniz yetki alanları tartışmasına sebep olmuştur. Bu sorunlar Doğu Akdeniz krizinin gündemine taşınmıştır. Yunanistan, Girit ve Rodos arasındaki hat üzerinden bir MEB anlaşmasına gitmek isterken, Türkiye ana karalar üzerinden sınırlandırmanın yapılmasını doğru bulmaktadır. Bu kapsamda, Yunanistan, iyi olmayan ekonomisini düzeltmek isterken diğer yandan uluslararası ortamda ve AB içinde önemini artırmak amacıyla Mısır ile görüşmeler gerçekleştirerek Meis Adası'nı baz alan bir anlaşmaya girişmek istemiş ancak Mısır, Türkiye ile olan ilişkilerinin bozulmaması adına anlaşmaya olumlu yaklaşmamıştır (Sandıklı vd., 2013).

Yunanistan, enerji kaynaklarına sahip olmak ve enerjinin ulaşım kontrolünü elinde tutmak için Doğu Akdeniz'de bir enerji koridoru çalışmaları yürütmektedir. Bu kapsamda, GKRY ile senkronize olarak politikalar uygulayan Yunanistan, 2013 yılında GKRY ve İsrail ile enerji ve çevre konusunda Mutabakat Zaptı imzalayarak,

Türkiye'yi bölgede saf dışı bırakacak hamleler gerçekleştirmiştir. Güney Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgesinde yer alan doğalgaz kaynaklarının keşfine tam destek veren Yunanistan, Türkiye'nin enerji dağıtımında öncü olmasına izin vermeyeceğini kamuoyunda da açıkça belirtmiştir. Bu çerçevede Yunanistan, Türkiye ile Kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesinde devamlı çatışır durumdadır. Öte yandan Yunanistan, son yıllarda yürüttüğü Ortadoğu politikalarında Arap ülkeleri ile ters düştüğü bilinmektedir. Yunanistan bu duruma alternatif çözüm olarak İsrail ile ilişkilerini geliştirmiş, İsrail'in Doğu Akdeniz'deki stratejik derinliğinden ve ekonomisinden faydalanmak yolunu tercih etmiştir. İsrail ise Yunanistan'ı, Batının bir bağlantısı olarak görerek, bu ilişkiye sıcak bakmıştır (Çal, 2008).

Ortadoğu coğrafyasındaki karışıklıklar sonrasında 2010 yılı itibariyle, bölgede enerji odaklı bir iş birliği oluşturan İsrail'in Yunanistan ve GKRY ortaklığı, Türkiye'nin enerji ve politik güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Bu ittifakın Yunanistan açısından temelinde Megali İdea düşüncesi bulunmakla beraber, enerjinin güvenli şekilde sürekli destek aldığı Avrupa pazarına ulaştırılması da planlanmıştır. Böylece Yunanistan, Avrupa için Doğu Akdeniz'de vazgeçilemez bir ülke haline gelirken, Megali İdea hedefine ulaşma noktasında da uluslararası Konjonktürden aldığı desteği sürekli hale getirebilecektir. Doğu Akdeniz bölgesinde Yunanistan ile GKRY yürüttüğü çalışmalar, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge alanları bağlamında, Türkiye kıta ülkesinin aleyhine genişletme amacı taşımaktadır. Uluslararası hukuka aykırı olan bu durumlar, Türkiye'nin haklarını ihlal etmektedir. Yunanistan ve GKRY ittifakının hukuksuz şekilde Doğu Akdeniz'de uyguladığı deniz yetki alanları sınırlandırmasını uluslararası toplumda kabul ettirmesi, Türkiye'nin çok büyük bir deniz alanını kaybetmesine sebep olacaktır. Bu bakımdan Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki ekonomik ve siyasi güvenliğini korumak için Megali İdea ile kararlı mücadelesine devam etmesi önem arz etmektedir (BİLGESAM, 2013).

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz sınırında Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adaları bulunmakta ve adalar Türkiye'nin kıta sahanlığında yer almaktadır. Yunanistan kıta sahanlığı sınırını Meis'i de dâhil ederek, bu bölgede hak iddia etmiş ve Yunan adalarıyla Anadolu arasından geçen ortay hat itibariyle kendine sınır belirlemek istemiştir. Yunanistan'ın bu öneriyi gerçekleşmesi Türkiye'yi Doğu Akdeniz'deki ortay hattın kuzey kısmına hapsedecektir. Bölgenin geriye kalan bölümü ise Mısır ile

Yunanistan arasındaki ortay hat ile paylaşılacaktır. Öte yandan Lübnan ile GKRY, 2007 tarihinde münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamış ve bu anlaşmada GKRY, Kıbrıs Türk tarafının görüşünü almadan tüm adanın temsilcisi gibi hareket etmiştir. Bu kapsamda, GKRY'nin tutumları Megali İdea düşüncesini yürüten Yunanistan'ın kontrolünde olmuş ve Kıbrıslı Türklere karşı dışlama politikası uygulanmıştır. GKRY'nin BMDHS'ye taraf olmasına rağmen karşılıklı anlaşma yolunu tercih etmeden, tek taraflı ilanda bulunması Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin ekonomik, enerji ve siyasi güvenliğini tehdit etmiştir (Yaycı, 2012).

Doğu Akdeniz bölgesinin güneyini kontrol eden Mısır'ın, GKRY ile münhasır ekonomik bölge sınırlandırma antlaşması imzalaması, GKRY'nin bölgede güçlenmesine sebep olmuştur. GKRY tarafında yer alan Mısır, 1982 BMDHS'ye göre anlaşmaya taraf olarak sorumluluklarını yerine getireceğini ve diğer devletlerin haklarına saygı göstereceğini de kabul etmiş olmasına rağmen, Türkiye ve KKTC'nin haklarına saygı göstermemiştir. Ancak Türkiye ile ilişkilerinin bozulmasını da istemeyen Mısır'ın anlaşmaya çok da istekli olmadığı görülmüştür. Bu gelişmenin ardından Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge itirazlarına rağmen, GKRY bu kez de Lübnan ile antlaşma girişimlerinde bulunmuştur. Bu hamlelerden sonra Türkiye, GKRY'nin adada tek başına temsil yetkisinin bulunmadığını bildirerek nota vermiştir. Türkiye'nin bu bağlamdaki duruşu Lübnan'ın antlaşmayı yürürlüğe koymasında engel oluşturmuştur. Bu başarısız girişiminden sonra GKRY, deniz alanları sınırlandırılmasında Suriye ile iletişime geçmiş ancak bu görüşmeler de Suriye'de devam eden iç karışıklık nedeniyle neticesiz kalmıştır (Şen, 2013).

İsrail herhangi bir anlaşma olmadan kendi tek taraflı iradesiyle Doğu Akdeniz'de kendi kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinde bulunan Tamar ve Leviathan sahalarında doğalgaz çıkarmaktadır. Öte yandan İsrail'in, GKRY'nin açtığı işletme sahalarından önemli oranda petrol çıkartma yetkisi almış olması, İsrail'in GKRY'nin çıkarlarıyla birleşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda 2010 yılında İsrail ve GKRY ortay hat prensibiyle deniz alanları sınırlandırılması antlaşması gerçekleştirmişlerdir. Türkiye için büyük bir sorun olarak görülen bu MEB antlaşması, Türklerin haklarını ihlal etmektedir (Savrun, 2018).

Doğu Akdeniz'in kuzey sahillerinde bulunan Türkiye, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne ve 1982 BMDHS'ye taraf olmaya ihtiyaç duymamıştır. Ayrıca, Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik bir girişimi de

bulunmamıştır. Ancak Türkiye, GKRY ve Mısır arasında 2003 yılında imzalanan münhasır ekonomik bölge antlaşmasının imzalanması sonrasında 2004 yılında nota yayınlarak, sınırlandırma sahasıyla ilgili uluslararası hukuktan doğan bütün haklarını saklı tuttuğunu ve Kıbrıs'ta tüm kesimleri temsil eden bir otoritenin olması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca Türkiye, 2011 yılında Doğu Akdeniz'de TPAO'ya ruhsat ve arama izni vererek, bölgedeki jeofizik ve sismik araştırmalara katılmış, bölgedeki haklarını koruyacağını fiilen kanıtlamıştır (İnat vd., 2020).

GKRY'nin hukuksuz şekilde adanın tamamına yönelik temsilen yürüttüğü faaliyetleri karşısında KKTC, BM'ye yönelik girişimlerini artırmıştır. 2007 yılında BM genel sekreteri'ne bir mektup yazarak GKRY'nin petrol arama sahaslarını kabul etmediğini ve bu faaliyetleri durdurması gerektiğini belirtmiştir. Ancak GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki çözüm arayışlarını çözümsüz bir noktaya taşıyan girişimlerinin arka planında, uzun vadeli Yunanistan'ın Megali İdea fikrinin yer aldığı her aşamada görülmektedir. Kıbrıs sorununun çözümü konusunda GKRY için avantaj sağlayan zeminlerin oluşması, bu olguyu daha da güçlendirmektedir. Bu ideolojinin gerçekleşmesi durumunda uluslararası hukuk geçerliliğini yitirecek ve yüzyıllardır Yunanistan'ın canlı tuttuğu hakkaniyetten uzak, yayılmacı bir ideoloji olan Megali İdea fikri gerçekleşebilecektir (Kökyay, 2021).

Bu sebeple GKRY'nin bu girişimlerinin bölge ülkelerce, petrol ve doğalgaz arama şirketlerince itibar görmemesi hukuk ve hakkaniyet açısından önem arz etmektedir. Zira hukuksuzluğu adet edinmiş bir devletin, kurumun ya da kişinin bir gün kendi müttefiklerine de aynı hukuksuzluğu yapacağı öngörülmektedir. Ancak Türk tarihi incelendiğinde, bu olgunun tam tersine, adalet, hukuk ve güvene dayalı bir devlet ve insan ilişkileri söz konusu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bölgede söz sahibi devletler ve ilgili şirketlerce Türk kesiminin dikkate alınması, bölgenin geleceği açısından daha fazla istikbal getireceği düşünülmektedir (S. Doğan, 2008).

Bu bağlamda Doğu Akdeniz bölgesinde hakkaniyet ilkesini gözetilmeden, hukuksuz şekilde gerçekleştirilen ikili sınırlandırma antlaşmalarından en fazla kayıba uğrayabilecek ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir (Başeren ve ark., 2008). Türkiye kendi sınırlandırma sahaslarına bakan ilgili kıyıların uzunluğu sebebiyle, UAD (Uluslararası Adalet Divanı)'na Türkiye ile GKRY kıyıları arasında çizilecek ortay hattın, Türkiye sahillerinin ve limanlarının önünün kapatmaması için doğuya doğru çekilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra UAD'a göre Türkiye ve Yunanistan ana

karaları arasında çizilecek ortay hatta ve karasuları dışında kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge verilmeyeceği hususu da kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Doğu Akdeniz'in sınırlandırılması hususunda Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hattın hakkaniyete uygun olacağı özellikle belirtilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde bölgede oluşan yeni politik dengeler, bölgedeki enerji ve siyasi güvenlik anlayışlarının değişmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda Doğu Akdeniz bölgesinde İsrail, Yunanistan ve GKRY'nin yeni enerji güvenlik çemberini oluşturduğu görülmüştür (BİLGESAM, 2013).

Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye ile sürdürdüğü gergin ilişkilerde, İsrail'in Yunanistan ve GKRY'ni kültürel anlamda ayrı tutması, AB'nin enerjiye olan ihtiyacı ve Yunanistan'la dini ve siyasi düzeyde yakınlığı, Doğu Akdeniz'in enerjinin kaynağı ve koridoru olması gibi etkenler, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin askeri, siyasi, ekonomik ve politik güvenliğini olumsuz etkilemektedir. GKRY, bölünmüş bir coğrafyanın parçası olmasına ve adanın tamamını haksız ve hukuksuz şekilde temsil etmesine rağmen, AB'ye katılmasına müsaade edilmiştir. Bu durum, AB'nin hukuka karşı bakış açısını göstermekle beraber, AB'nin enerjiye olan derin ihtiyacını ortaya koymaktadır. AB'nin enerji ihtiyacını karşılaması bağlamında Megali İdea'yı desteklemesi, kendi ihtiyaçları için gerekirse bölgesel veya ülkeler arası küçük veya büyük çatışmaların çıkmasını önemsemediklerini gösterir niteliktedir. Bu durum AB'nin güvenilirliğini de sorgulamayı beraberinde getirmiştir. Öte yandan, AB'nin Kıbrıs sorununa taraf olmayıp, sorunun çözümsüz bir noktaya taşınmasına da müsaade ettiği gözlemlenmektedir (Yalçın, 2012).

GKRY, 2004 yılında AB'ye kabul edildiği tarihten bu yana, adada çözüm noktasında hukuka ve hakkaniyete yönelik somut bir gelişme olmadığı gözlemlenmiştir. Hukuka uygunluğun aksine AB, sondaj çalışmalarında GKRY'ye desteğini göstermiş ve bu kapsamda, ikili antlaşmalar imzalayabileceğini ve doğal kaynaklarını kullanabileceğini de belirtmiştir. Bu hukuksuz tavrın ötesinde Türkiye'nin de Kıbrıs ile iyi bir komşuluk ilişkisi sürdürmesi gerektiğini ve üye bir devlete karşı askeri gücünü kullanmaması gerektiğini de ifade ederek tehditkâr bir tavır sergilemiştir. Ancak AB'nin bu iyi geçinme telkinlerine rağmen Yunanistan gerçekleştirilen uluslararası toplantılarda, Megali İdea düşüncesi bağlamında Doğu Akdeniz'de Rum ve Yunanistan'ın ekonomik güvenlik alanına dair haritalar kullandığı da bilinmektedir. Bu tutum ve davranışlar, Doğu Akdeniz krizinin çözümünde

sorunsalı daha da zor bir hale getirmektedir. Bununla beraber, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki hukuka ve hakkaniyete aykırı şekilde elde ettiği kazanımları, Ege sorununa da sirayet edeceği düşünülmektedir. Yunanistan, Megali İdea bağlamında, Türkiye'yi en büyük ekonomik tehdit olarak görmektedir (Euronews, 2019).

Doğu Akdeniz'den çıkarılan enerji kaynaklarından elde edilen gelirin adadaki tüm kesimlerce paylaşılması hakkaniyet açısından doğru olan yöntem olduğu görülmektedir. Aslında AB bu konuda, enerjinin Avrupa'ya sorunsuz bir şekilde akmasını hedeflediğinden, bir yandan sorunların artarak devam etmesini de rasyonel bulmamaktadır. Türkiye'nin Filistin, Mavi Marmara ve Davos krizleri sonucu İsrail ile arası bozulan ilişkilerini Megali İdea bağlamında değerlendirme yoluna giden Yunanistan, İsrail ve GKRY ile ilişkilerine ivme kazandırdığı izlenmiştir. 2008 yılında İsrail ile ortaklaşa düzenlediği tatbikatlarla ilişkisini güçlendiren ve rakiplerine mesaj veren Yunanistan, 2010 döneminden sonra enerji keşifleriyle ilişkisine GKRY'yi de dâhil ederek, potansiyelini geliştirmiştir. İsrail ve Yunanistan, 2012 yılında aralarında savunma iş birliği imzalamış, GKRY'yi açıktan desteklemiş ve savaş uçaklarını KKTC'nin hava sahasında ve araştırma gemisinin üzerinde uçurmaktan bir çekince hissetmemiştir. Sağladıkları birlik neticesinde İsrail, kendi iş insanlarının KKTC'ye yatırım yapmasını engellemekle beraber, Kıbrıs Adası'nda bir enerji santrali kurmuş ve bu santralin korunması amacıyla İsrail silahlı kuvvetleri personelinin ve projede çalışacak işçileri aileleriyle birlikte adaya yerleştirmiştir. Bu bakımdan Yunanistan Megali İdea ideolojisiyle, Türkiye'nin bölgede ilişkilerini iyi yürütemediği ve sorunlar yaşadığı ülkelerle iş birlikleri geliştirmiş ve Türkiye'nin ekonomik, siyasi güvenliğini olumsuz etkilemiştir (Kesgin, 2015).

5.3 Megali İdea'nın Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Etkileri

Doğu Akdeniz bölgesinin stratejik önemi, onu uluslararası sistemin güç merkezleri açısından vazgeçilmez bir konuma getirmiştir. Bölgenin su kaynakları açısından fakir oluşu ve su kaynaklarının siyasi bir gündem oluşu, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında bölgeye barış ve istikrarda katkı sağlamasına imkân sunmuştur. Doğu Akdeniz'deki su denkleminin doğrudan AB'nin ilgi alanında bulunması, Türkiye ve AB ilişkilerini geliştirir niteliktedir. Bu kapsamda Türkiye'nin, AB ile Doğu Akdeniz bölgesindeki güvenlik ve dış politika sorunlarını değerlendirmesi,

Türkiye açısından yararlı olabilir. Dicle ve Fırat nehirlerinin yönetimi, Doğu Akdeniz su denkleminin çözümüyle doğrudan ilişkilidir. Türkiye, uzun vadeli adımlarla Doğu Akdeniz hidropolitliğini avantaja dönüştürüp, Yunanistan Megali İdea'sını engelleyebilir. Bu doğrultuda su kaynakları üstünlüğünü doğru şekilde kullanabilir ise bölgede güçlü devletlerle iş birliği yaparak istikrarı kazanabilir. Bölgede elde edeceği istikrar ile de emperyal güçler karşısında önemli bir konum elde edebilir. Türkiye'nin enerji güvenliği politikasında yürüteceği stratejiler, bu coğrafyadaki uluslararası güç dengelerini değiştirebilir niteliktedir. Türkiye'nin Megali İdea karşısında Doğu Akdeniz bölgesindeki ilişkilerini güçlendirmesi, yeni iş birliği fırsatları yaratması ve hidro jeopolitik yaklaşımında dikkatli hamleler gerçekleştirmesi önem arz etmektedir. Bunu sağlamanın yolu, hidropolitliği diğer politikaların tamamlayıcısı ve uygulayıcısı niteliğinde değerlendirmesi olduğu öngörülmektedir (Y.G. Yıldız, 2000).

Türkiye stratejik konumu gereği, petrol ve doğalgaz üreten Ortadoğu ülkeleri, Hazar Bölgesi ve Avrupa ülkeleri arasında doğal bir enerji koridorunda bulunmaktadır. Ayrıca sahip olduğu boğazları sebebiyle dünyanın en büyük petrol rezervlerinin önemli bir geçiş noktasındadır. Bu bakımdan, Doğu Akdeniz'den çıkartılıp Türkiye'den geçmesi muhtemel petrol ve doğalgaz hattının, enerji güvenliği noktasında Megali İdea karşısında Türkiye'ye oldukça önemli bir güç vereceği söylenebilir. Günümüzde Türkiye, Irak-Türkiye petrol boru hattı ve 2006 yılında işletilmeye başlatılan Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nı kullanmaktadır. Bunlar dışında ise İran, Türkiye ve Bulgaristan arasında doğalgaz boru hattı; Türkiye, Azerbaycan, Mısır, Irak, Suriye doğalgaz boru hattı projeleri üzerinde de çalışmalarına devam etmektedir. Öte yandan Rusya ve Hazar ham petrolünü Doğu Akdeniz'e taşıyan Samsun-Ceyhan petrol boru hattı projesi de anlaşması yapılarak tamamlanmıştır (Çal, 2008).

2003 yılında Shell enerji şirketi'nin, Nil Deltası'ndaki sondaj çalışmaları sırasında büyük hacimde doğalgaz yatakları keşfetmesi, bölge güçlerinin ilgisini bu alana çevirmesine sebep olmuştur. Devamında Kuzey Doğu Akdeniz Nil Deltası (NEMED) projesiyle çalışmalara devam edilmiştir. Mısır, 2012 yılına kadar Shell şirketine Doğu Akdeniz'de farklı yerlerde arama lisansı vermiştir. Başta ABD olmak üzere İsrail gibi dünya güçleri de doğalgaz ve petrol ihtiyaçlarını karşılamak için bu bölgeye yönelmiştir. GKRY ise Yunanistan destekli Megali İdea çerçevesinde bir kez daha hak ve hukuk gözetmeksizin Türkiye'nin münhasır ekonomik alanını,

karasularını ve kıta sahanlığını gasp etmiş ve bölgeyi 13 ayrı parsel üzerinden uluslararası şirketlere ihale yoluyla vermiştir (Barun, 2021). Bu kapsamda Megali İdea doğrultusunda Yunanistan'ın Ege'de, Rumların ise Doğu Akdeniz'de uluslararası antlaşmaları ihlal ettikleri görülmektedir. Türkiye'nin, enerji kaynaklarının geçiş ülkesi olmasıyla elde ettiği jeostratejik konumunu, Megali idea karşısında değerlendirmesi önem arz etmektedir. Türkiye bu kapsamda, enerji kaynaklarının güvenli şekilde pazarlara ulaşmasında etkin rol alarak, üretici ve tüketici ülkelerin enerji güvenliklerinin tesis edebilir. Bu bağlamda Türkiye'nin küresel barışa katkı sağlamasında ona Megali İdea karşısında da güç verecektir. Türkiye sahip olacağı bu enerji taşımacılığı pozisyonu ile bölgede uygulanacak projelerde dışlanamaz bir iş ortağı ülke olarak kabul görebilir. Türkiye'nin bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynaklarına ulaşımında ve dağıtımındaki stratejik öneminin doğru şekilde değerlendirilmesi, esasında hem Türkiye hem de AB için önemli boyutta faydalar sağlayacaktır. Türkiye'nin bu noktada Megali İdea'ya sahip Yunanistan gibi yayılcı bir ideolojiye sahip olmaması, Türkiye'nin iş ortakları için bir tür sürdürülebilirlik göstergesidir (Şanlı, 2012).

İklim değişikliği tehdidi varsayılarak, rüzgâr ve güneş enerjisinde yüksek yenilenebilir enerji potansiyeline sahip olan Türkiye, birincil enerjide fosil yakıt bağımlıdır. Bu bakımdan Türkiye için Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji kaynaklarına ulaşım önem arz etmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de yürütmek istediği enerji jeopolitiğinde, Yunanistan'ın Megali İdea düşüncesinden her adımda olumsuz etkilenmekte ve Kıbrıs'taki potansiyel enerji kaynaklarının paylaşımında Yunanistan ve müttefiki GKRY ile sürekli sorunlar yaşamaktadır. Kıbrıs'ın, Yunanistan Megali İdea'sı açısından ayrı bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Ancak Kıbrıs açıklarındaki doğalgaz kaynaklarının, Türkiye rotası üzerinden barış boru hattı yoluyla AB pazarına ulaştırılması, bölgesel barışı da katkı sağlayacağını göstermektedir. Doğu Akdeniz'de enerji güvenlik kompleksinin alt-bölgesi olan Levant (Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan ve Suriye), Avrupa ile yalıtılan Türkiye arasında bir ara bölgedir (İşeri, 2021). Bu bakımdan Doğu Akdeniz, güvenlik komplekslerinin enerji dinamiklerini yaşayan, küresel, devletlerarası ve yerel düzeydeki meselelerin kavramsallaştırıldığı bir güvenlik kümelenmesidir. Ancak bu bölgesel dinamikler ve Eastmed ile gelişen siyasi gelişmeler Türkiye'nin jeostratejik vizyonunu olumsuz yönde etkilemektedir (İşeri & Bartan, 2019).

Doğu Akdeniz bölgesinde Yunanistan ve GKRY'nin Megali İdea düşüncesi kapsamındaki bir diğer yansıma ise enerji güzergâhları ve dağıtım meselesidir. Bu konu da enerji ihracatını çeşitlendirmek ve kaynakların pazarlara güvenli şekilde ulaştırılmasından sorumlu olmak isteyen Türkiye'yi saf dışı bırakacak hamleler yapan Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden pazarlara ulaşmasına engel olmayı hedeflemektedir. Bu sebeple Türkiye, Doğu Akdeniz politikasında 2019 yılında Libya ile deniz yetki alanları sınırlandırması imzalayarak kendisine yönelik bu olumsuz girişimleri engellemiştir (Ateşoğlu Güney, 2019; Özekin, 2020). Türkiye, KKTC'den sonra Libya devleti ile imzaladığı bu mutabakatla, Doğu Akdeniz'de Megali İdea'dan kaynaklanan ekonomik ve politik etkileri azaltmıştır. Bu sayede, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den izole etmek amacı taşıyan Megali İdea felsefesinin siyasi ve ekonomik etkileri engellenmiştir (Erciyes, 2019).

Doğu Akdeniz'de yaşanan deniz yetki alanları krizi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginliği artırmış ve Yunanistan'ın maksimalist Megali İdea fikrinden geri adım atmayacağını bir kez daha göstermiştir. Türkiye, AB üyesi oldukları için AB'den koşulsuz destek alan Yunanistan ve GKRY'ye karşı ileriden savunma gerçekleştirmekte, Mavi Vatan doktrini uyarınca askeri tatbikatlar yapmakta, deniz kuvvetleriyle zorlayıcı güç diplomalarını hayata geçirmektedir. Ayrıca Türkiye'nin enerji jeopolitiğini, enerji güvenliğine yönelik hazırlayıp, tehditlerden arındırmaya yönelik iç ve dış, siyasi-ekonomik konular ile etkileşim halinde kaldığı gözlemlenmektedir. Doğu Akdeniz, enerji güvenliğindeki konumu sebebiyle güvenlik kümelenmesinin etkisi altındadır. AB, Doğu Akdeniz jeopolitik yaklaşımında Türkiye'yi oyun dışı bırakarak, içerisinde yayılmacı Yunanistan Megali İdea ideolojisi bulunan Eastmed'e destek vermekte, Yeşil Mutabakatla uyumlu çevresel yaklaşımlar ve politikalar üretmeyerek bölgesel barışa ve sürdürülebilir enerji dönüşümüne katkı sağlamamaktadır. Bu durum Yunanistan'ın Megali İdea düşüncesini güçlendirirken, özelde Türkiye'nin enerji güvenliğine, genelde ise küresel barışın sürdürülebilirliğine olumsuz etkiler yaratmaktadır (İşeri, 2021).

Yunanistan 2006 yılında İsrail ve GKRY ile gerçekleştirdiği AB Enerji Boru Hattı projesiyle uluslararası hukuku ve Türkiye ile Kıbrıs Türklerinin ekonomik haklarını yok saymıştır. Bu kapsamda GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki 13 parseli dünyanın önde gelen enerji şirketlerine sondaj çalışması için ruhsat verilmesi,

Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesindeki ekonomik ve siyasi güvenliğini zedelemiştir. GKRY'nin Aprodithe (Afrodit) isimli 13. parseli ile ve onun hemen güney batısındaki Mısır'ın Zohrdeniz bölgesinde oldukça büyük doğalgaz yatakları bulunmakla beraber, bu alan İsrail'in Leviathan bölgesine de bitişik durumdadır. Mısır'ın Zohr sahasında 850 milyar m³.lük doğal gaz tespit edilmiştir. GKRY ise, 13. Parselden henüz beklediği miktarda doğal gaz çıkaramamıştır. Bu durumda GKRY memnun kalmamış olsa da AB en çok enerji ithalatı yapan birlik olduğundan durumdan şikâyetçi değildir. Öte yandan Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynaklarından olumsuz etkileneceği görülmektedir (Savrun, 2018). Zira bu kaynaklar, Rusya'dan yüksek miktarda doğal gaz ithal eden AB'nin, enerjiye olan ihtiyacını karşılamak için alternatif niteliğindedir. Doğu Akdeniz'de keşfedilmiş bu yeni hidro karbon kaynakları, Rusya'nın AB'ye karşı süper güç olma yolunda sürekli ve her şekilde kullandığı enerji kaynağı silahını etkisizleştirecektir. Bu bakımdan Rusya için olumsuz bir sonuç doğduğu gözlemlenmektedir. Bölgede bir denge gözlemi yapıldığında, bölgedeki çıkarların Yunanistan'ın Megali İdea'sını gerçekleştirilmesi yolunda AB'den ve bölgesel güçlü devletlerden destek alabilmesine olanak sağlayabilmesi mümkün görünmektedir. Bu durum ise Türkiye'nin aleyhine durumdadır (Savrun, 2018).

Türkiye, AB açısından Orta Doğu ve Hazar bölgesindeki alternatif kaynakların güvenli tedarikini sağlayan transit bir ülke pozisyonundadır. Ancak, İsrail'in Levant bölgesindeki doğalgaz keşifleri bu dengeyi değiştirerek, İsrail'in GKRY, Lübnan, Irak, Mısır ve Suriye ile ittifak olmasına, Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğalgaz kaynaklarının Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaşması projesinin (Eastmed) planlanmasına sebep olmuştur. Günümüzde Yunanistan, ABD ile askeri iş birliği içinde olup, Doğu Akdeniz'deki politikalarını büyük bir kararlılık ile devam ettirmektedir. Bu kapsamda, Yunanistan 2020 yılında Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi askeri ve diplomatik açıdan caydıracak birçok hamle gerçekleştirmişse de Türkiye'nin Megali İdea'ya karşı bölgede devamlı teyakkuzda bulunduğu görülmüştür. Türkiye'nin bu konudaki kararlılığını gelecekte sürdürmesi, onun Doğu Akdeniz'de enerji güvenliğini sağlayabilmesi açısından önem arz etmektedir (Karakurt & Akyener, 2017).

Bölgede, enerji kaynaklarının nasıl taşınacağı konusu da ayrıca önemli bir kriz oluşturmaktadır. Adaya kapasitesi büyük bir LNG terminali veya yüzen bir LNG platformunun inşa edilmesi düşünülmekte, ancak taşıma ve sıvılaştırma işlemlerinin

yüksek maliyete sebep olmasından dolayı LNG ihtimali düşmektedir. Sıvılaştırma yapmadan taşımak ise maliyeti arttırmakta, ancak boru hatlarıyla taşımak da mesafenin uzunluğu sebebiyle yüksek maliyetlidir. Bu bakımdan, gelişen teknolojiye de bağlı olarak bölgeye en yakın güzergâhlardan biri olan Türkiye üzerinden boru hatlarıyla enerjinin taşınmasının gelecekte gündem olmak zorunda kalacağı düşünülmektedir. Levant havzasındaki enerji potansiyeli, büyük bir ekonomik getiri sağlayabilmektedir. Bu durum bölgede yer alan İsrail, Mısır, Kıbrıs, Suriye, Türkiye ve Lübnan gibi ülkelerin arasında rekabet oluşmasına sebep olmuştur. Bu sorunların yanında, Suriye ve Mısır'da yaşanan siyasi kargaşalar, Doğu Akdeniz'deki krizin giderek derinleşmesine sebep olmaktadır. Türkiye ve GKRY, yeni keşfedilen petrol ve doğalgaz enerji kaynaklarının işletilmesinde çıkar çatışmaları yaşamakta ve bölgedeki enerji kaynaklı politikaların üretilmesi noktasında küresel ilişkileri de hassas hale getirmektedir (Savrun, 2018). Doğu Akdeniz'de enerji odaklı şekillenen bu ilişkiler, çatışmaya ve görüş ayrılıklarına sebep olsa dahi bölge devletlerinin ortak fayda konusunda birleşmelerini de gerektirmektedir. Küresel enerji şirketleri tarafından çıkarılan enerji kaynakları, birbirleriyle derin rekabet yaşayan bölge devletler üzerinden geçen boru hatlarıyla dünya pazarına ulaştırılacaktır. Birçok güçlü devlet bölgeyi yönetebilmek için mübareze ederken, bölgedeki jeostratejik konumu Türkiye'yi Doğu Akdeniz'in en önemli oyuncusu haline getirmektedir Teknolojinin ilerlemesi bölgede daha fazla kaynağa ulaşmayı kolaylaştırmakta ve çıkarma maliyetlerini azaltmaktadır. Bu çerçevede görülmektedir ki, bölgeden faydalanmak isteyen devletler gelecekte teknolojik şartlara bağlı da saflarını netleştirecektir (Kesgin, 2015).

Doğu Akdeniz'deki gaz keşifleri İsrail ve Güney Kıbrıs'ta yeni imkânlar doğururken, İsrail'in enerji güvenliğini güçlendirmesine ve bölgede dinamik bir rol üstlenebilmesine fırsat tanımıştır. Bu çerçevede Megali İdea fikrini hayata geçirmek isteyen Yunanistan, İsrail ile ilişkilerini güçlendirme girişimlerinde bulunmuştur. Doğu Akdeniz'in küresel aktörleri, enerji güvenliği ve diplomasisi kapsamında bölgede yoğun faaliyetler yürütmüştür. Yunanistan ve GKRY, başlıca Megali İdea hedeflerinden vazgeçmeyerek, her imkânda KKTC ve Türkiye'yi bölgede saf dışı bırakmaya çalışmış, bu kapsamda Mısır, İsrail ve Lübnan ile MEB anlaşmaları yaparak Türkiye'nin diplomatik krizlere sürüklenmesine yol açmıştır (Kedikli & Çalağan, 2017).

Ayrıca Yunanistan ve GKRY, dünya devi enerji şirketlerine bölgede tek taraflı arama ve sondaj çalışma izni vererek, küresel enerji piyasalarının ve dünya aktörlerinin bölgeye eğilimini kuvvetlendirmiştir. Bu kapsamda, Yunanistan'ın Megali İdea ülkesi ile yürüttüğü politikalar sonucu, küresel ve bölgesel aktörler bölgedeki krizi ve karmaşık yapıyı daha da üst seviyeye taşımış ve Türkiye için enerji güvenliği sorunu yaratmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında konu mercek altına alındığında, Megali İdea ülkesi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri, siyasi, ekonomik ve enerji güvenliğini olumsuz etkileyerek, Türkiye'nin geleceği için tehdit teşkil ettiği görülmüştür (Kavaz, 2020; Acar, 2021).

6. SONUÇ

6.1. Değerlendirme ve Tespitler

Bu çalışmanın ana sorunsal kavramını oluşturan Megali İdea kavramı, Yunan aydın ve düşünürlerin Doğu Roma döneminde sahip oldukları zenginliklere yeniden ulaşma çabasından doğmuştur. Bu ideal ve ülkü, İstanbul'un fethi ile Osmanlı Devleti içerisinde doğmuş ve gelişmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin dini ve kültürel haklara saygı gösterme politikası, Osmanlı'nın gayri Müslim vatandaşları olan Yunan ve Rum ahali için Megali İdea gibi bir ülküyü ortaya çıkarabilmede çok önemli bir fırsat yaratmıştır. 1789 Fransız Devrimi sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik ideolojisinin de etkisiyle, 1800'lerin başlarında Osmanlı Devleti coğrafyalarında ve özellikle de gayri Müslim Osmanlı tebaası halk toplulukları arasında etno-milliyetçi temelli kalkışma ve isyanlar görülmeye başlanmış; bu süreçler de, Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecini hızlandırmıştır.

İstanbul merkezli Fener Rum Patrikhanesinin de gayri Müslim Osmanlı tebaası eğitimi üzerinde söz sahibi olduğu güçle, Osmanlı toplumunda Yunan dili ve gelenekleri rahatlıkla öğretilmiş, bu surette Megali İdea'ya temel teşkil edebilecek ruh, tutku, bilinç ve fikir dünyası yaşatılabilmiş ve temelleri ağır ağır atılmıştır. Anadolu'nun birçok yerinde ana dilleri Türkçe olan Hristiyan ve Rumların Yunanca öğrenmesini amaçlayan Fener Rum Patrikhanesi, bu konu üzerinde özel ve yoğun bir çaba sarfetmiştir. Bu eğitimler ile Rumlar, Doğu Roma ve antik Yunan (Helen) tarih, dünya ve fikriyatına yakınlaştırılmış; dil ve din üzerinden bunların tarihsel bağlamda unutulmaması sağlanmıştır. Bu doğrultuda Patrikhane ve HRO, Osmanlı tebaası Yunan-Rum milletinin kültür ve milliyetçiliğinin dayanağı olarak, bilgili ve sistemli ideolojik yönetimi uygulayarak, Yunan ve Rum tebaalar arasında ulusalcı duygu ve düşünceleri uyandırmıştır. Yunan ve Rum halkın ruh ve kalbine hürriyet iradesi yerleştiren bu toplumsal ideolojik aygıtlar, önce bir Yunan romantizmi olarak ortaya çıkan, sonrasında yayılcı ve milliyetçi bir Yunan ülküne dönüşen Megali İdea olgusunun etkisiyle, Doğu Roma ve antik Helen dünyasının yeniden doğuş fikirlerini

gayri Müslim Osmanlı tebaası Rum ve Yunanlara aşlamışlardır. Bu aşırı-milliyetçi ideolojiyi yükseltmek ve perçinlemek üzere eğitilen sivil, asker, din insanı tüm bu kişilerin okur-yazarlık ve entelektüel bilgi düzeylerinin hayli iyi olması, etnik kültürlerinin Avrupa kültür model ve dünyasına yatkın olması ve Osmanlı Devleti'nin bu gayri Müslim tebaalarını sadık halk topluluğu milletler görüp, bunlara güvenip onları toplumsal bir risk ve tehdit olarak telakki etmemesi, çok sayıda entelektüel Rum ve Yunan etniği Osmanlı vatandaşının, -devşirme de olsa- Bab-ı Ali'de ve Osmanlı Sarayı'nda tercüman, iç işleri, askerî ve idari işlerde görev alarak devletin en gizli ve önemli bilgilerine vakıf olmasına yol açmıştır. Olağandır ki, devletin tehdit algılamaları, gelecek hedefleri, mevcut gücü ve kapasitesi ile oluşturacağı politikaların, bağımsızlık fırsatı gözeten Yunan ve Rumlar tarafından bilinmesi, Osmanlı Devleti'nin rakipleri tarafından casusluk (espiyonaj) bağlamında kolaylıklar sağlamıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin hatalı bir sosyal hamlesi olarak görülürken, rakiplerinin başarısı olarak değerlendirilmektedir.

Patrikhane, Yunanlı şairler ve yazarlar gibi kişilerin desteği ile yaratılan Megali İdea düşüncesi, Çarlık Rusya döneminde Rusya İmparatoriçesi II. Katerina'nın sıcak denizlere erişebilme politikası sebebiyle destek görmüş ve Grek Projesi adını almıştır. 1791 yılında ilk haritası çizilen Megali İdea'nın, 1796'da bastırılıp dağıtılmasıyla, o dönemde gerek Osmanlı coğrafyası içinde gerekse Osmanlı coğrafyası dışında yaşayan tüm Yunan-Rum etnik topluluklarına benimsetilmek istenen "hürriyet" algısının yeşertilmesi milliyetçilik ideolojisinin de etkisiyle başarılı olmuştur. Benliklerinde ve fikirlerinde bağımsızlık algısı oluşan Osmanlı gayri Müslim vatandaşları Yunanlar ve Rumlar, Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirilen isyanlara kalkışmış, katılmış; bu sırada Avrupa'da yaşanan milliyetçi dalgalanmalar ise, Yunanların zihinlerinde kalkıştıkları isyanlar konusunda haklı oldukları düşüncesini uyandırmıştır. Bağımsızlıklarını elde ettikleri 1830'dan günümüze, Megali İdea'ya olan güçlü bağlılıkla, onun öngördüğü ve elde etmek istediği hedef coğrafyalara doğru genişlemeci ve yayılmacı fikir, siyasa, girişim ve eylemlerden asla vazgeçmeyen Yunan ve Rum ikilisinin, bu hukuka, hakkaniyete ve iyi komşuluk ilişkilerine aykırı ulusal ideoloji ve doktrinlerine bağlılıklarını bugün de bağlı oldukları ve Türkiye ve Türkler aleyhinde, özellikle de Doğu Akdeniz ve Kıbrıs üzerinden KKTC ve Kıbrıslı Türklere karşı iyi komşu prensiplerine uygun düşmeyen siyasa hamle ve eylemlerini sürdürdükleri görülmektedir. Bu girişim ve hamlelerin, gerek Yunanistan ve GKRY,

gerekse AB, NATO, Doğu Akdeniz Forumu gibi kıtasal ve bölgesel uluslararası örgütler, oluşumlar ve bu bağlamda oluşturdukları strateji ve siyasetlerce desteklendikleri de gözlenmektedir.

ABD'den, Avrupa'dan, AB'den ve güçlü devletlerden destek alan Rum ve Yunanlar, bağımsızlık kazanmak için öncelikle 1821'de Mora'da isyan olmak üzere, daha sonraki dönemlerde birçok Osmanlı coğrafyasında çatışma, savaş, işgal vb. nedenlerle yerel Türklere karşı büyük tedhiş ve terör faaliyetleri ile mezalim, kıyım ve katliam hareketlerinde bulunmuşlardır. Bunun son örneği, 1923'ten başlayarak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na değin Kıbrıs'ta Rumların, Yunanistan'ı arkasına alarak, Kıbrıs Türklerine karşı yaptığı ve soykırıma varan kıyım ve katliamlardır. Bu bağlamda, hayatta kalmak için göç eden birçok Türk zor günler yaşamıştır. Bu incelik ve hassasiyetle yürütülen Megali İdea, Osmanlı Devleti içerisinde ruhunu sürdürürken, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla vücut bulmuştur. Böylece Megali İdea doktrinleri daha serbest ve konfor alanı içerisinde stratejik değişim ve gelişimlere uğramıştır. 1830 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın 1864 yılında o dönemki parlamentosunda hazırlanan anayasasında, o tarihlerdeki mevcut siyasi devlet sınırlarına ilave olarak, Megali İdea doktrininin öngördüğü daha geniş ülke sınırlarından bahsetmesi ve o dönemki Yunan Parlamentosunda bunun geniş bir destek görmesi dikkat çekmektedir. Nitekim Megali İdea'nın söz konusu sınırları içerisinde Ege havzasının tüm kara ve deniz alanları ile birlikte Batı Anadolu ve Girit ve Kıbrıs Adası gibi kara alanları ile tüm Doğu Akdeniz deniz alanlarına kadar geniş bir hâkimiyet alanından bahsedilmektedir. Bununla beraber, her açıdan büyük bir jeopolitik ve jeostratejik önem taşıyan İstanbul bölgesi de Megali İdea hedeflerinin en başında ve Büyük Helen İmparatorluğu'nun modern zamanlardaki versiyonu olacak olan Büyük Yunanistan İmparatorluğu'nun merkezi olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda, Büyük Helen İmparatorluğu'nu tekrar canlandırmak isteyen Yunanistan'ın Megali İdea düşüncesini yansıtan haritasında, Türklerin Anadolu'nun ortasına hapsedildiği görülmektedir. Dolayısıyla, Osmanlı'dan günümüze kadar, sahada birçok kez kaybetmiş olmasına rağmen, kendisini destekleyen güçlü devletlerin etkisiyle masada önemli diplomatik başarılar elde edebilen bir tehdidi, Türkiye'nin dikkatle takip etmesi ve hamlelerini önden okuması önem arz etmektedir.

Bu kapsamda, Megali İdea'nın hedefleri incelendiğinde, henüz gerçekleşmemiş hedeflerinin bulunduğu görülmüştür. Bunların başında, Kıbrıs adası ve deniz tabanı ve

su kütlesinin içi (diğer deyişle, kıta sahanlığı ve MEB) ile birlikte külliye veya olabildiğince fazla olarak Doğu Akdeniz deniz havzası gelmektedir. Bundan ötürü, Yunanistan'ın, onun vazgeçilmez müttefiki GKRY ile birlikte, bu hedefler üzerinde ve bunları realize etmeye yönelik olarak yoğun siyasi, askeri, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik çalışmalar yürüttüğü tespit edilmiştir. Bunlar; Yunanların tam bağımsızlığının temin edilmesi (Rumlar ile birleşerek-Büyük Yunanistan), Batı Anadolu bölgesinin Yunanistan'a katılması, tüm Ege adalarının Yunanistan'a katılması, kadim Pontus Rum devletinin yeniden kurulması, Doğu Roma İmparatorluğunun İstanbul merkezinde yeniden kurulması ve Kıbrıs Adası'nın ilhaki ile Ege'den Doğu Akdeniz'e deniz alanlarının hâkimiyetinin azami seviyede Yunanistan'ın egemenliğine girmesi olarak sıralanabilir.

Bundan ötürü, bahse konu Megali İdea coğrafi hedefleri içerisinde olmak üzere, bu çalışmanın da Megali İdea bağlamında ana sorunsal coğrafyasını oluşturan Doğu Akdeniz ve merkezindeki Kıbrıs Adası'nın, Megali İdea bakımından Türklerden temizlenmesi ve elde edilmesi henüz gerçekleştirilememiş bir amaç/hedef olduğunu ve bu yüzden de, Türkiye, Yunanistan, KKTC ve GKRY arasında yoğun askeri-politik çabalar gösterilen; ancak, Türkiye ve KKTC için hayati bir mücadele alanını teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bundan ötürü, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın öneminin anlaşılması, Megali İdea'nın bu bölgeyi neden hedefleri içerisine aldığı daha net anlaşılmasını sağlayacaktır.

Nitekim Doğu Akdeniz, jeopolitik ve jeostratejik konumu sayesinde dünya ticaretinin üçte birinin aktif olarak yapıldığı bir deniz alanı olarak Avrasya'nın dahi, ticarete ulaşım yolu olarak kullandığı bir su havzası özelliği taşımaktadır. Asya ve Orta Doğu'dan, özellikle Avrupa'ya taşınan çeşitli enerji kaynaklarının taşıma işlemleri de bu bölge üzerinden yapılmaktadır. Bölgenin üç büyük kıtaya eşit uzaklıkta olması, onu dünya ticaretinde bir merkez haline dönmüştür. İçerisinde bulunan boğazlar ve kanallar da Doğu Akdeniz'in ticaret hacmini artırarak değerine değer katmaktadır. Öte yandan yer altı zenginlikleri sebebiyle de tüm dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bu sebeplerden Doğu Akdeniz, küresel ticaret bağlamında neredeyse tüm dünya ülkeleri için hayli önemli bir su havzasıdır. Küresel güçler de bu nedenle havza üzerinde söz sahibi olmak ve havzayı Türkiye gibi bölgesel güçlerin kontrol ve egemenliğine bırakmak istememektedir. Dolayısıyla, Yunanistan da, Kıbrıs adası ile Doğu Akdeniz'deki geniş deniz alanlarının egemenliğini, bölgeye yönelik Rum nüfus

ve bu bağlamdaki kültür ideolojisi yanında, havzanın stratejik konumu ve yine havzanın Megali İdea bakımından taşıdığı jeomilliyetçi ve yayılmacı önem bakımlarından vazgeçilmez görmektedir.

Tüm Ada Rumlarını bünyesinde toplayıp, Büyük Yunanistan'ın ihyasını ve bölgesel güç olarak Türkiye ve Türklere karşı hüküm sürmesini hedefleyen Yunanistan Megali İdea'sı, bu bağlamda Kıbrıs'taki Rumlar ile oluşturduğu sıkı ittifak sayesinde, Doğu Akdeniz'de siyasa, talep ve eylemlerinde senkronize hareket edebilme kabiliyeti kazanmıştır. Bu ittifakın sağladığı hareket serbestiyeti bağlamında Yunanistan'ın attığı her adımda, Doğu Akdeniz'de Türkiye ile KKTC'nin havzaya yönelik hak, alaka ve menfaatlerini tehdit eden Rum Kesimi ve onun garantörü Yunanistan, Megali İdea'nın siyasal amaçlarını gerçekleştirebilmek için çevresindeki deniz tabanlarında yüksek enerji kaynakları bulunan ve stratejik olarak oldukça önem arz eden Kıbrıs Adası'nı Enosis (ilhak) ile hedeflemiştir.

Ancak, Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı yüzünden Kıbrıs adasında yönelik Megali İdea hedefi sekteye uğrayan Yunanistan, Türklerin Kıbrıs Adası'ndan tamamen temizlenmesini hedefleyen, bu bağlamda soykırıma varan kanlı eylem ve operasyonları da içeren Enosis düşüncesini, günümüzün bölgesel uluslararası ilişkiler konjonktürüne uygun güncellemeler ile revize etmiş, bakış açısını değiştirmiş, eski yöntemi olan şiddet ve kanlı eylemlerin yerine, daha çok siyasi ve ekonomik-politik girişimler niteliği taşıyan stratejilere evrilmiştir. Bu bağlamda, Megali İdea jeopolitik doktrini, günümüzde Doğu Akdeniz'de doğrudan Türkiye ve KKTC'ye ve onların ulusal hak ve menfaatlerine karşı olmak üzere, Doğu Akdeniz (Eastmed) Boru Hattı projesi halini almıştır.

Bu tespit bağlamında, Megali İdea hedeflerinin realizesi bakımından büyük engeller teşkil eden Türkiye'yi, bölgede siyasi ve ekonomik olarak saf dışı bırakmak siyasaları güden Yunanistan, Türkiye'nin İsrail ve Mısır ile olan ilişkilerindeki gerginlik, kriz ve bozukluklardan faydalanarak, İsrail ve Mısır'ı daha yanına çekmiş ve İtalya, Ürdün, Filistin Özerk Yönetimini de katarak, tüm bu devletler arasında ortak bir siyasal anlayış ve yaklaşım ittifakı sağlayarak GKRY, Mısır ve İsrail ile Eastmed Boru Hattı projesini geliştirmiş; kısmen ABD ve İngiltere'nin de desteğini almayı başarmıştır. Bununla birlikte, Eastmed Projesi bilindiği üzere yüksek maliyet içermekte ve sürdürülebilirliği de tartışmalı olan bir projedir. Bu sebeplerden dolayı, söz konusu proje Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) bildirgesine de

uyumsuzdur. Ancak buna rağmen, projenin ABD tarafından desteklenmesi oldukça yadigarıdır. Ayrıca bu durum, Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı da zedelemiştir.

Bu bağlamda, Megali İdea'nın geçmişten günümüze geçirdiği askeri-politik, sosyo-politik ve uluslararası politik süreçler göz önüne alındığında, Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'e yönelik siyasal hamle kabiliyetinin önemsenmesi ve göz ardı edilmemesi gereken bir düzeyde olduğu söylenebilir. Durum bu iken, Türk halkı ve toplumu ve hatta devleti tarafından Megali İdea jeopolitik doktrininin çok fazla bilinmediği, dikkate alınmadığı ve önemsenmediği düşünülmekte olup, bu savın gerçekleşmesi de Türkiye tarafından Megali İdea'ya karşı yeterli öngörü, siyasa, hareket tarzı ve stratejiler geliştirebilecek kamu veya kamu dışı enstitü, düşünce kuruluşu ve sivil toplum örgütlenmesinin oluşturulmamasından gösterilebilir.

2010 yılında İsrail, Doğu Akdeniz'de Levant havzasında doğalgaz keşfettiği Leviathan bölgesi ile Doğu Akdeniz içinde isimlendirilen ilk arama bölgesini ihdas etmek suretiyle bölgeyi dünyanın odak noktası haline getirmiştir. Sonrasında açtığı Tamar, Dalid kuyuları ile birlikte, bölgeden yüksek miktarda doğalgaz çıkaran İsrail ve doğalgaz gelişmeleri ile birlikte Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de, KKTC'nin kendi kendisini lağv ederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne federe olmasını ve böylece Enosisi tekrar gerçekleştirmeyi teminen ve nihayetinde de Yunanistan'ın arzuladığı Megali İdea hedefini gerçekleştirmeyi olanaklı kılmak üzere, Doğu Akdeniz'de ada çevresindeki su alanlarının deniz tabanlarında doğalgaz arama faaliyetlerine başlatmıştır. Yayılımcı bir ideoloji olan Yunan Megali İdea'sını ulusal yol haritası olarak kabul eden GKRY, Yunanistan ile güçlü bir ittifak içerisinde, Kıbrıs adasının kara parçasını komple ele geçirmek yanında, denizde de Doğu Akdeniz'de yaptıkları anılan arama çalışmaları marifetiyle denizlerdeki hâkimiyet alanlarını da artırmak ve Megali İdea'yı Doğu Akdeniz sularında da gerçekleştirmek istemiştir. Bu doğrultuda Rum Yönetimi, Yunanistan'ın da onayı ile Türkiye ve KKTC'nin deniz alanlarına izinsiz girerek çalışmalar başlatmıştır. Ayrıca, Megali İdea kapsamında –doğal olarak- yayılımcı tutumlar izleyen bu ittifaklar, Türkiye ve KKTC'nin deniz alanlarına izin ve onay almadan girerek, uluslararası şirketlere ihale yoluyla arama izin ruhsatları dağıtmıştır. Ancak, uluslararası antlaşmalarla KKTC'nin garantörü olan Türkiye ve KKTC'nin, bu durumdan doğrudan etkilenen devletler olması ve bölgeye yönelik ulusal hak ve çıkarları doğrudan gasp edilmeye çalışılan ülke pozisyonuna düşmeleri yüzünden, adanın garantör devleti Türkiye tarafından bu izinsiz aramalara müdahale

ve bunların durdurulmasına yönelik siyasi, diplomatik ve askeri tedbirlerin alınması gayet doğaldır. Bu doğrultuda, uluslararası ilişkiler ile uluslararası politikada geçmişten günümüze hakkaniyeti ve nısfeti ilke edinmiş olan Türkiye, Doğu Akdeniz’de hem kendi hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin haklarını korumak amacıyla kıta sahanlığını tehdit eden bu hamleleri engellemekle mükelleftir; zira bunlar; bölgesel barış, istikrar ve sürdürülebilir gelişme ve kalkınmanın da temel koruyucu siyasalarıdır. Halbuki Yunanistan ve GKRY’nin ise, Türkiye ve KKTC’nin tam aksine, bölgede onlarca yıldır yayılmacı, genişlemeci ve maksimalist bir ideolojik doktrin olan Megali İdea’dan güç ve feyz alarak gerginlik ve krizler yaratacak, güven vermeyen ve iyi komşu davranışları görülmeyen siyasalar içerisinde oldukları görülmektedir.

Bundan ötürü, sondaj ve sismik araştırma gemileriyle birlikte donanmasına hafif uçak gemisi türünde gelişmiş amfibi harekât filosu eklemeleri de yapan Türkiye’nin, Doğu Akdeniz’de önemli güvenlikleştirme çalışmaları yürütmeye başladığı görülmektedir. Bunlar, gerek Türkiye’nin kendisi ve KKTC için, gerekse diğer bölge devletlerinin esenliğini, refahını ve huzurunu korumak ve bu bağlamda bölgesel barış ve istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunmak bakımlarından oldukça kritik ve önemlidir. Zira karşısına çıkan her yayılmacı fırsatı kesintisiz değerlendirmek arzusunda olan günümüzün Megali İdea sahipleri Yunanistan ve GRKY’nin ve arkalarındaki şer-odaklı ittifakların, Türkiye’nin zafiyet dönemlerini yakından takip ederek, bunlardan yararlanmayı da temel siyasal felsefe edindiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla, Megali İdea’nın kötü niyetli ve hasmane fikir, siyasa ve girişimlerine karşı Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC toplum ve devletleri için Megali İdea’yı iyi bilip tanımak ve böylece onunla en iyi şekilde mücadele edebilmek için, hem tek tek her bir ülkenin kendi içerisinde hem de iki devletin ve toplumlarının yeknesak bir bütün olarak tam bir birlik ve beraberlik içerisinde olmaları gerekliliği oldukça kritik bir tespittir.

Öte yandan, onlarca yıldır Kıbrıs’ın sözde tek temsilcisi olduğu tutum ve iddialarını sürdüren GKRY, Türkiye ve KKTC’nin bölgedeki görüş ve haklarını göz ardı ederek, Mısır, Lübnan ve İsrail devletleri ile 2000-2010 arasında münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzalamıştır. Böylece bu ülkeler ile Türkiye’nin ikili ilişkilerini zedeleme yoluna gitmiştir. Bir yandan da, uluslararası kamuoyunda giriştiği yoğun lobicilik ve diplomasi faaliyetleri ile KKTC’ni ve garantörü Türkiye’yi, adada

sözde yok hükmünde ve/ya işgalci pozisyonunda göstermiş ve gerek ada, gerekse bölge kamuoylarında bu sözde durumu kabullendirme çalışmaları yönünde kara-propaganda faaliyetleri yürütmüştür. GKRY, tek taraflı girişimlerine devam ederek, Amerikan, Fransız ve İtalyan menşeli uluslararası şirketlere Ada'nın güneyindeki deniz alanlarında doğal gaz ve petrol arama ihaleleri vermiş; bu yolla, Türkiye'yi uluslararası enerji kamuoyu ile karşı karşıya getirmeyi amaçlamıştır. 2004 yılında AB tarafından bunca bölgesel ihtilafa ve uyuşmazlığa rağmen, müktesebata aykırı olarak örgüte tam üye yapılan GKRY, bu haksız üyelik statüsünü de kullanarak adanın tek egemeni ve hâkimi olduğunu daha da artan bir vurdumduymazlıkla Türkiye ve KKTC üzerinde dikte etmeye çalışarak, özellikle KKTC'nin uluslararası toplum tarafından tamamen yok sayılmasını sağlamaya girişmiş; bu yolda KKTC'nin uluslararası hukuk bakımından sözde illegal bir entite olduğu ve ada siyaseti üzerinde mevcut haliyle hiçbir söz hakkının olmadığı gibi hukuk-dışı görüşlerin perçinlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Ve tüm bu GKRY siyasa, girişim ve eylemleri, Yunanistan tarafından Megali İdea jeopolitiği bağlamında kuvvetle ve eksizsiz biçimde desteklenmiştir. Bundan ötürü, bu nevi iki komşuluk, dostluk ve uluslararası hukuka aykırı Rum-Yunan ikilisi temelli haksız tutum, adım ve girişimlerin, Türkiye ve KKTC'nin bölgedeki ve dünyadaki siyasi, askeri ve ekonomik güvenlik politikaları bakımından önemli kayıplara yol açtığını bir tespit olarak belirtmek olasıdır. Zira GKRY 2004'ten beri AB tam üyesi iken, Türkiye halen AB tam üyesi olamamıştır; ayrıca KKTC de, dünyada halen Türkiye dışında hiçbir devlet tarafından tanınmamıştır.

Nitekim AB üyesi olan Rumlar, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tek taraflı çalışmaları durdurma söylemi ve girişimlerini tehditkâr bulduklarını ifade ederek, bu tavrın sürdürülmesi halinde Türkiye'nin AB üyelik sürecinin hayli zora gireceğini ifade etmektedirler. Megali İdea karşısında Türkiye'yi en büyük engel olarak gören Yunanistan ve GKRY'nin, bu nedenle Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği tüm girişim ve hamlelerin Türkiye için büyük güvenlik sorunları oluşturduğunu söylemek mümkündür. Yunanistan'ın ve 2004 yılında AB üyesi olan GKRY'nin, AB'deki statüsünü kullanarak bu oluşumu kendi lehinde yönlendirebilmesi, AB'nin Türkiye ile gerçekleşen tüm ilişkilerinin sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, AB'nin Türkiye'deki mülteci sorunuyla yakından ilgilenmesi ve bu konuda Türkiye'ye 1,2 milyar Avro'dan fazla yardım programı düzenlemesi dikkat çeken bir durumdur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022). Zira Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye

ile olan ilişkilerinde, Türkiye'nin uluslararası hukuk ve antlaşmalardan doğan haklarına sahip çıkmayan AB'nin, mülteciler sorunuyla yakından ilgilenmesinin, Megali İdea kapsamında değerlendirilmesi gereken bir başka konu olabileceğini de düşündürmektedir.

Son olarak Yunanistan Megali İdea'sının Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tehditleri incelendiğinde, günümüz için Türkiye'nin, dünya genelinde yaşanan ve pandemi ve Rusya-Ukrayna Savaşı kökenli yüksek enflasyondan ciddi biçimde etkilendiği (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023) ve bu konuda önemli ekonomik-politik sınavlar verdiği görülmektedir. Buna ilave olarak Türkiye, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem ile de insan gücü ve ekonomik güç olarak önemli kayıplar yaşamıştır (NTV, 2023). Bu iki durum karşısında gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin maddi ve manevi açıdan 2023 yılında daha da zorlanacağı düşünülmektedir. Tüm bu hasar ve kayıplar göz önünde bulundurulduğunda, Osmanlı Devleti'nden bu yana Türkiye'nin zafiyet dönemlerini kendi amaç ve hedeflerini gerçekleştirme yolunda birer fırsat bilen Megali İdea'nın kötü niyetli girişim ve eylemleri dikkatle izlenmeli; Yunanistan ve GKRY'nin, Türkiye ve KKTC'ye yönelik olarak Megali İdea ve onunla bağlantılı diğer risk ve tehditlerin bu zafiyet zaman ve durumlarını Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde fırsat görerek kullanmaktan asla kaçınmayacakları düşünülmektedir.

6.2 Öneriler

Öncelikle bir toplumun kendisini tehdit eden bir olgu ile mücadele edebilmesi için, o tehdide yönelik olarak ilgili toplumun onun hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye, ulusal güvenliğini tehdit eden aşırı-milliyetçi Yunan Megali İdea ideolojisi ve doktrini, milli eğitim sistemi ve müfredatı içerisine uygun şekilde ithal edip, bu olgu ve onun niyet ve hedefleri hakkında her Türk yurttaşının bilgi sahibi olmasını sağlamasının, Rum-Yunan ikilisinin Türkiye'nin ulusal hak ve menfaatlerine karşı giriştikleri tutum ve anlayışın daha iyi anlaşılmasına, böylece toplumda bu konulardaki farkındalığın artmasına katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Ancak, bu eğitim müfredat düzenlemelerinin oldukça dikkatli bir şekilde yapılması da ayrı bir önem arz etmektedir. Bu kapsamda, söz konusu düzenlemelerin, Türk toplumunda Yunanlara ve Rumlara karşı hasmane duygu ve düşünceleri körükleyen ve yükselten aşırı-milliyetçi, ırkçı ve ayrımcı bir yaklaşım ile

değil, bilakis Türkiye, Yunanistan, GKRY ve KKTC arasında sosyo-politik ilişkilerin onlarca yıldır neden bu şekilde hassas, gergin ve dengesiz olduğunu doktrinel bir bağlamda öğretmek amacıyla yapılması gerekmektedir. Keza iç kamuoyunun yeterli desteğini alamayan milli davaların ve sorunların, dış kamuoyunca o oranda desteklenmeyeceği de bir uluslararası ilişkiler gerçeğidir. Dolayısıyla, onlarca yıldır, bir yandan Kıbrıs Sorunu’nu en önemli milli davalarından biri olarak kabul edip, öte yandan KKTC’nin ilelebet varlığı ve uluslararası toplum tarafından tanınmasını dış politika faaliyetlerinin en önemli maddesi olarak kabul eden Türkiye’nin, bu konuların çözümü yolunda içine düştüğü ataletsizlik ve sürüncemelerin ana nedenlerinden birisinin de, Türk ve Kıbrıs Türk toplumlarında Yunan-Rum ikilisinin niyet ve hedeflerine bağlamında yukarıda zikredilen söz konusu farkındalıkların yeterince oluşturulamamasının olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte, önerilen bu eğitim sistematığı ve içeriğinde; bir yandan Türk toplumunun Megali İdea’nın ne anlama geldiği ve hedeflerinin ne olduğu hakkında fikir sahibi olması sağlanıp, Türk ulusal varlığı için nasıl bir tehdit oluşturduğu betimlenirken, öte yandan Türkiye’nin bu bilinçle Yunanistan ve GKRY ile ilişkilerinin temel hedefinin, ülkeler ve toplumlararası hakkaniyet ve uluslararası hukuka uyma çerçevesinde dostluk ve iyi komşuluk bağıntılarının tesisi ve idamesi olduğu sürekli vurgulanmalıdır. Zira böylesi bir eğitim sistematığı ile yaklaşımın, Türkiye ve KKTC tarafında da, Yunan-Rum ikilisine karşı bu tez çalışması bağlamında olumsuzlanan nitelikte yeni bir Büyük Ülkü’nün yaratılmasına yol açmasının önüne geçilmesi için de elzem olduğu değerlendirilmektedir.

Keza Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün de dünyaya ve devletler arası ilişkilere bakış açıları incelendiğinde, bunların tamamen barışçıl ve dostane temelli olduğu; dolayısıyla bunların, Atatürk’ün; “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ve “Hedefi barış ve muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkmak olmayan milletler, istikballerini kaybetmek sonucundan kaçamazlar” veciz ilke ve ifadelerinde ruh ve anlam bulduğu görülmektedir. Maruz nedenlerle, söz konusu durumun da, bu tez çalışması bulguları kapsamında, gerek Yunan, gerek Rum tarafınca iyi niyetle ve Megali İdea ile onun ruhu tamamen terk edilerek önemsenmesinin, insani ve evrensel nitelikte hayli kritik ve önemli olacağına yönelik bir başka çalışmanın içeriğini oluşturabileceğini söylemek mümkündür. Nitekim devletler ve onların ulusları için, diğer milletlere karşı özde iyi niyetli, barışçıl ve dostane olmak kadar,

kötü niyet ve eylemlerde bulunan hasmane tarafları tanıyıp, onların oluşturduğu risk ve tehditleri de iyi algılayabilmek ve bunlara karşı zamanlıca ve yeterli etkin önlemler geliştirebilmenin hayati gerekliliği yadsınamaz bir gerçekliktir. Bundan ötürü, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin gerek ulusal, gerekse hukuksal olarak; haklarını kaybetmemesi, menfaatlerine herhangi bir hanel gelmemesi ve bu sebeple büyük çaplı ekonomik-politik kayıplara uğramaması için, hem kendi ulusal hak, ilgi ve menfaatlerini hem de bunlara yönelik Megali İdea dâhil, her nevi risk ve tehdidi uygun eğitim sistematik ve yöntemleri ile topluma açık ve net biçimde aktarması; aynı zamanda bunu, devlet olarak proaktif bir küresel siyasa, diplomasi ve lobicilik faaliyetleri manzumesi ile uluslararası topluma ve kamuoyuna da doğru biçimde aktarması, bu tez çalışmasının önemli tespit ve önerileri içinde yer almaktadır.

Tez çalışmasının nihai nitelikte bir başka tespit ve öneri manzumesi de şu şekildedir. Megali İdea ve onun Doğu Akdeniz’e olan ilgisi incelendiğinde, Yunanistan’ın GKRY ile birlikte bu havzaya yönelik başarılı siyasalarındaki önemli etkenlerin; öncelikle bunların, ulusal dava ve hedeflerine yaklaşımlarında daha kararlı ve tutarlı olmaya çalışmaları ile bu hedeflere yalnızlık politikaları ile değil, etkin bir diplomasi ve lobicilik destekli bölgesel ve/ya uluslararası ittifaklar tesis ederek ulaşmayı benimsemeleri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de, bölgesel barış, istikrar, hakkaniyet ve uluslararası hukuk ilkelerini devamlı gündemde tutarak bölgenin diğer devletleri, özellikle de İsrail ve Mısır ile ikili ilişkilerini, Yunan Megali İdea’sının Doğu Akdeniz’e yönelik ihtiras ve emellerinin önüne set çekebilmek adına, düzeltilmesi ve geliştirmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Zira tersi durumda, Yunanistan ve GKRY’nin birlikte Doğu Akdeniz’in bölge devletleri ve/ya bu havza ile ilgilenenler ile kurduğu tüm ittifak ilişkilerinden Türkiye’nin olumsuz etkilendiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A., Ekici, S. & Ağır, O. (2021). Bölgesel sorunların küreselleşmesi: Doğu Akdeniz örneği. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 20(4), 1988-2000. <https://doi.org/10.21547/jss.901245>
- Acer, Y. (2020). Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır deniz sınırı antlaşması ve Türkiye. *Adalet Dergisi*, (65), 13-26. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adaletdergisi/issue/58576/846373>
- Ak, G. (2021). *Ege’den Akdeniz’e mavi vatan -egemenlik ve paylaşım*. Titiz Yayınları.
- Akkoyun, T. (2020). Türkiye’nin günümüz Doğu Akdeniz politikaları. *Journal Of Humanities and Tourism Research*, 10(2), 414-431. <https://doi.org/10.14230/johut863>
- Aksoy Ercümen, M. (2016). *Doğu Akdeniz enerji rekabeti raporu*. İNSAMER. https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html
- Aksu, F. & Çolak, Y. (2019). Türkiye’nin dış politika krizlerinde ahdi hukuk: Kıbrıs ve Nahçıvan krizleri. *Bilig* (88), 19-54. <https://doi.org/10.12995/bilig.526759>
- Aktaş, M. (2018). Türkiye’deki Suriyeliler: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 129-154.
- Akyüz, A., Şimşek, B. ve Güngör, A. (2018). Enerji güvenliği açısından Türkiye: Politikalar ve işbirlikleri. *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)*, 7(2), 337-340. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbd/issue/40281/432705>
- Alıcı, İ. A. (2021). *Onikiada Türklerinin durumu (1947-2017) ve Türk Yunan ilişkilerine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. <https://www.proquest.com/openview/16efeb9ef48fdc4b544f76d6fdd958ef/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>
- Aslanapa, O. (1958). Yunanistan ve Helen fikri (Megalo İdea). *Türk Düşüncesi*, 8(9), 15-16.
- Avcı, R. (2021). Doğu Akdeniz’de enerji kaynakları keşfedilmesinin Kıbrıs meselesine etkileri ve Türkiye’nin tavrı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series Dergisi*, 2(2), 75-87. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4958983>

- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2022). *AB, Türkiye'deki mülteciler ve sınır yönetimine destek amacıyla bütçesi 1,2 milyar Avro'yu aşan yeni programları hayata geçiriyor*. AB Delegasyonu, Gündemde Ne Var. <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/ab-turkiyedeki-multeciler-ve-sinir-yonetimine-destek-amaciyla-butcesi-12-milyar-avroyu-asan>
- Aydın, M. & Ereker, F. (2014). Türkiye'de güvenlik: Algı, politika, yapı. *Uluslararası İlişkiler*, 11(43), 127-156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/693342>
- Balyemez, M. (2021). İngiliz yönetimi döneminde Kıbrıs'ta çıkarılan ikinci Rum isyanı (18-19 Aralık 1954). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37(103), 217-252. <https://doi.org/10.33419/aamd.927039>
- Balık, İ. (2018). Türkiye'nin deniz yetki Alanları ve kıyıdaş ülkelerle yetki alanı anlaşmazlıkları. *Kent Akademisi*, 11(1), 86-98.
- Barun, İ. K. (2020). *Doğu Akdeniz'deki enerji mücadelesi kapsamında Türkiye'nin stratejik yapılanması* (Tez no: 642717) [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Başar, C. (1988). *Yunan oyunu Türk-Yunan ilişkilerinin gerçek yüzü*. V Yayıncılık.
- Başeren, S. H., Öner, A. F. & Bulunç, A. Z. (2008, Ocak, 31). Doğu Akdeniz sorunu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne etkileri. Ş. S. Gürel (Oturum başkanı) [Panel]. *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara, Türkiye <http://acikerisim.baskent.edu.tr/handle/11727/1859>
- Bayer, D. (2013). *Türk-Yunan ilişkilerinde NATO'nun tutumu ve bunun Türkiye-NATO ilişkilerine yansımaları* (Tez no: 339025) [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- BBC News Türkçe (2019a, Temmuz 10). Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246>
- BBC News Türkçe. (2019b, 26 Aralık). Libya tezkeresi: Türkiye'nin stratejisi ne? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50918216>
- BBC News Türkçe (2020b, 4 Haziran). Kıta sahanlığı: Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorun neden yeniden gündemde? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52920107>.
- BBC News Türkçe (2020a, 7 Eylül). Doğu Akdeniz'de önemli aktörler kim, hangi stratejileri izliyorlar? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54057801>
- Braudel, F. (2015). *Akdeniz: Tarih, mekan, insanlar ve miras* (4. Baskı). (A. Derman & N. Erkut Çev.). Metis Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1977).
- Budak, Ö. (2006). *Türkiye'nin dünya ülkeleri açısından jeopolitik önemi ve Avrasya'daki yeri*. Bilge Yayınları.

- Buzan, B. (1983). *People, states and fear: The national security problem in international relations*. Harvester Books.
- Buzan, B. & Waever, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.
- Castellan, G. (1995). *Balkanların tarihi* (4. Baskı). (A. Yaraman Başbuğu, Çev.). Milliyet Yayınları.
- Coşkun, Y. (2020). Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (1975) kuruluş ilanına İngiliz Parlamentosunun tepkisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (37), 1-19. <https://doi.org/10.26650/YTA2020-001>
- Cumhuriyet, (2007, 29 Haziran). Patrikhane'nin kimliği. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/katalog/4932/2007/6/29/2>
- Cumhuriyet, (2022, 27 Eylül). AB'den Yunanistan'a destek: Türkiye, tehditkâr söylemlerini bırakmalı. *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/abden-yunanistana-destek-turkiye-tehdit-edici-soylemlerini-birakmali-1985910>
- Çakır, Ş. (2022). Sakarya Meydan Muharebesi'nin askeri stratejisi. *Akademik Açı*, 2 (1), 66-91.
- Çakırca, B. (2018). *Güvenlik ve kapasite: 2002-2011 yılları arası Türkiye'nin Ortadoğu politikası* (Tez no:510270) [Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çal, S. (2008). Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesi kapsamındaki anlaşmaların hukuki yönden değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(04), 89-134.
- Çetin, E. (2020). *Doğu Akdeniz'deki doğalgaz keşif ve sondaj faaliyetlerinin bölge jeopolitiğine ve Kıbrıs sorununa etkileri* (Tez no: 646102) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dalar, M. (2019). Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının hukuksal dayanakları. *11. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi*, 148-172. https://www.researchgate.net/publication/342956168_Turkiye'nin_Dogu_Akdeniz_Politikasinin_Hukuksal_Dayanaklari_Mehmet_DALAR
- Demircan, A. (2007). Tarih üzerine bazı düşünceler. *Milel ve Nihal*, 4(3), 69-89.
- Doğan, E. (2017). *Mübadele sonrası Yunanistan'da iki dilli küçük Asya şarkıları* (Tez no: 469108) [Yükseklisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Doğan, S. (2008). Nizami gencevi'nin eserlerinde eğitim eksenli adalet, devlet ve hükümdar öğretisi. *Electronic Turkish Studies*, 3(7). 306- 318
- Euronews, (2019, 15 Temmuz). AB'den Kıbrıs yaptırımlarına onay; Türkiye fonları kesiliyor. Euronews. <https://tr.euronews.com/my-europe/2019/07/15/ab-den-kibris-yaptirimlarina-onay-turkiye-fonlar-kesiliyor>

- EIA. (2019, Haziran 20). *Energy Resources of Levant*. eia.gov: https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/eastern-mediterranean.pdf
- Ercan, M. & Kılınç, M. C. (2020). Bölgesel ve küresel aktörlerin ortadoğu merkezli Doğu Akdeniz politikaları “Kıbrıs Çatışması ve Libya Mutabakatı”. *Anadolu Stratejileri Dergisi*, 2(2), 15-28. https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/56231/775582#article_cite
- Erciyas, Ç. (2019). Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması Türkiye'nin siyasi ve hukuki tezleri sahadaki uygulamaları. *İstanbul Kültür Üniversitesi*, <https://www.mfa.gov.tr/data/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi.pdf>.
- Gürel, Ş. S. (2018). *Tarihsel boyut içinde Türk Yunan ilişkileri 1821-1993*. İmge Kitabevi.
- Güler, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Kıbrıs meselesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 101-112.
- Hatipoğlu, E. (2019). Enerji güvenliği. *Güvenlik Yazıları Serisi*, (44), 1-11. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30702.56643>
- Hava, H. T. (2020). Doğu Akdeniz'deki doğal gaz rezervlerinin ekonomik ve güvenlik boyutuyla Türkiye açısından değerlendirmesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(35), 675-706. <http://doi.org/10.17752/guvenlikstrj.807021>
- H.Kaohmepinh, (2011, 12 Haziran). Ulusal Entegrasyonun Büyük Fikri. <https://www.kathimerini.gr/society/429125/i-megali-idea-tis-ethnikis-oloklirosis/>
- Hentsch, T. (2008). *Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya politik bakışı* (2. Baskı). Metis Yayınları.
- Hürriyet (2011, 27 Eylül). Biraz frene basma zamanı geldi galiba. <https://www.hurriyet.com.tr/biraz-frene-basma-zamani-geldi-galiba-18835888>
- İnat, K., Ataman, M. & Duran, B. (Ed.). (2020). *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin hakları*. <https://www.setav.org/kitap-dogu-akdeniz-ve-turkiyenin-haklari/>
- İşeri, E. (2021). Antroposen çağında Doğu Akdeniz'de enerji güvenliğini yeniden düşünmek. *Güvenlik Yazıları Serisi* (57), 1-8. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15474.84166>
- İnternethaber, (2023, 30 Ocak). Türkiye'nin NATO'dan çıkarılmasına ilişkin en muhtemel senaryo! Cihat Yayıncı Batı'nın sonraki hedefini de açıkladı. <https://www.internethaber.com/turkiyenin-natodan-cikarilmasina-iliskin-en-muhtemel-senaryo-cihat-yayinci-batinin-sonraki-hedefini-de-acikladi-2287428h.htm>
- Jurnal.İst. (2019, 11 Kasım). Doğu Akdeniz-2019 davet tatbikatı: 15 ülke katılım gösteriyor. <https://www.gzt.com/jurnalist/dogu-akdeniz-2019-davet-tatbikati-15-ulke-katilim-gosteriyor-3514215>

- Kalelioğlu, O. (2008). Türk-Yunan ilişkileri ve Megali İdea. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (41), 105-123. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20565>
- Kalelioğlu, O. (2016). *Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi*. Pelikan Yayınları.
- Kaliber, A. (2005). Türkiye’de güvenlikleştirilmiş bir alan olarak dış politikayı düşünmek: Kıbrıs örneği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(7), 31-60. <https://www.uidergisi.com.tr/yazilar/turkiye%E2%80%99de-guvenliklestirilmis-bir-alan-olarak-dis-politikayi-yeniden-dusunmek-kibris-ornegi>
- Kaminaris, S. C. (1999). Greece and the Middle East. *Middle East Review of International Affairs*, 3(2), 36-46. https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/meria/meria99_kas01.html
- Karaçin, B.B. (2012), Aktaran Kedikli, U. & Çalağan, Ö. (2017). Enerji alanında bir rekabet sahası olarak Doğu Akdeniz’in önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2017 (1), 131. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbm/issue/47259/596563>
- Karagöl, E.T., & Özdemir, B.Z. (2017). Türkiye’nin enerji ticaret merkezi olmasında Doğu Akdeniz’in rolü. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). https://setav.org/assets/uploads/2017/09/DOGU_AKDENIZ.pdf
- Karakurt, N. & Akyener, O. (2017). Cyprus enerhy corridor. *Energy Policy Turkey*, (4), 7-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ept/issue/31249/340271>
- Karal, E. Z. (2000). *Osmanlı tarihi* (Cilt 8). Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Kavaz, İ. (2020). Enerji kaynakları ve transfer rotaları bağlamında Doğu Akdeniz. *Anadolu Stratejileri Dergisi*, 2(2), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/56231/775577>
- Kaya, F. (2018). Türkiye’nin AB üyeliği açasından Kıbrıs sorunu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (66), 184-195.
- Kedikli, U. & Çalağan, Ö. (2017). Enerji alanında bir rekabet sahası olarak Doğu Akdeniz’in önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 120-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbm/issue/47259/596563>
- Keser, U. (2006). Kıbrıs’ın stratejik önemi bağlamında adada askeri faaliyetler ve ilgili tarafların askeri gücü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(03), 114-147.
- Keser, U. & Ak, G. (2018). Kıbrıs sorunu ve deniz hukuku bağlamında Doğu Akdeniz’de yapılması gerekenler. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 1(2), 95-107. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaid/issue/35246/391038>
- Keser, U. & Keser, A. (2020). *Strateji, espionaj, intelijans ve çatışma kaynayan kazan Akdeniz ve Kıbrıs*. Hiperyayın Yayıncılık.

- Kesgin, S. (2015). *Küresel ve bölgesel perspektiften Doğu Akdeniz güvenliği* (Tez no:413845) [Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıçoğlu Cihangir, Ç. (2019). Osmanlı Rumlarında cemiyetleşme olgusu ve Rum kültür cemiyetleri: İzmir örneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(39), 395-440.
- Kısacık, S. & Helvacıköylü, G. (2020). Doğu Akdeniz'deki enerji temelli askeri güvenlik gelişmelerinin Türkiye'nin Doğu Akdenizli komşuları ve küresel güçlerle olan ilişkilerine yansımaları. *UPA Strategic Affairs*, 1(1), 85-145.
- Kim, G.-U., Seo, K.-H. & Chen, D. (2019). Climate change over The Mediterranean and current destruction of marine ecosystem. *Scientific Reports*, 9(1), 1-9. <https://doi.org/10.1038/s41598-019-55303-7>
- Koray, M. (2020). Doğu Akdeniz jeopolitik ve jeostratejik önemi, teknolojik dönüşümler ve denizaltıların rolü. D. Güler, A. Yıldız ve İ. Savaş (Ed.), *Yeni deniz güvenliği ekosistemi ve Doğu Akdeniz* (126-168) içinde TASAM Yayınları. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/53558/dogu_akdenizin_jeopolitik_ve_jeostratejik_onemi_teknolojik_donusumler_ve_denizaltilarin_rolu
- Kökyay, F. (2021). Enerji güvenliği ekseninde Doğu Akdeniz gaz forumu. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 216-239. <https://doi.org/10.30784/epfad.852634>
- Köse, E. (2005). *Yunanistan'ın Türkiye ve Balkanlar üzerindeki stratejik hedefleri* (Tez no:190610) [Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kutay, C. (1980). *Türkiye istiklal ve hürriyet mücadelesi tarihi*. Alioğlu Yayınevi.
- Kürşat, F., Altan, M. H. & Egeli, S. (1978). *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan emperyalizmi*. Kutsun Yayınevi.
- Llewellyn Smith, M. (2002). *Yunan Düşü*. (H. İnal, Çev.). Ayraç Yayınları.
- Macar, E. (2003). *Cumhuriyet döneminde İstanbul Rum patrikhanesi*. İletişim Yayınları.
- Mahan, A. T. (1918). *The influence of sea power upon history 1660-1783* (12. Baskı). Little, Brown and Company.
- Miş, N. (2011). Güvenlikleştirme teorisi ve siyasal olanın güvenlikleştirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 345-381. https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1548/19025#article_cite
- NTV, (2023, 8 Şubat). Kahramanmaraş'ta 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde deprem. NTV. <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/kahramanmarasta-7-7-ve-7-6-buyuklugunde-deprem,xtleVqwS3U2nqOinmtTDIA>

- Ozan, E. (2020). Doğu Akdeniz’de ABD-Rusya rekabeti ve Türkiye’nin güvenliği. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 159-188. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/54632/745317>
- Örenç, A. F. (2011). Yunanistan’ın bağımsızlığı sürecinde yok edilen Mora Türkleri. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, (11), 5-32.
- Öğütçü, M. (2015), Aktaran Kedikli, U. & Çalağan, Ö. (2017) Enerji alanında bir rekabet sahası olarak Doğu Akdeniz’in önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2017 (1), 127. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbm/issue/47259/596563>
- Özdemir, V. (2017). The political economy of Turkey’s gas geopolitics, contributions on Turkey’s role in EU energy supply. *Turkey as an Energy Hub?* (109-122) içinde. <https://doi.org/10.5771/9783845282190-109>
- Özekin, M. K. (2020). Doğu Akdeniz’de değişen enerji jeopolitiği ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33), 1-51. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.719964>
- Özmen, S. (2018). *Küresel güçlerin oyun adası Kıbrıs*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özsavaş Atay, S. (2016). Klasik jeopolitik yaklaşımlar ve eleştirel jeopolitik söylem. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 144-155. <http://aksarayiibd.aksaray.edu.tr/tr/pub/issue/34732/386918>
- Öztopal, M. K. & Yiğittepe, L. (2020). Türkiye’nin enerji güvenliği bağlamında Doğu Akdeniz’de enerji rekabeti. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 259-272. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/54664/745970>
- Öztürk, O. M. (1999). Kıbrıs’ın Türkiye bakımından stratejik önemi ve füze krizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 138-152.
- Öztürk, O. M. (2003). *Stratejik açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*. Altinküre Yayınları.
- Öztürk, N. (2005). İktisadi kalkınmada eğitimin rolü. *Sosyoekonomi*, 1(1), 27-44.
- Pamir, N. (2017). Doğu Akdeniz; Kıbrıs ve doğal gaz. *Bütün Dünya*, (3), 51-57. <https://docplayer.biz.tr/48555735-Dogu-akdeniz-kibris-ve-dogal-gaz-promete-necdet-pamir.html>
- Pazarcı, H. (1988). Ege Adalarının Lozan ve Paris antlaşmalarıyla saptanan askerden arındırılmış statüsü değişmiş midir? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 43(3), 207-220. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3229/44985>
- Peker, H. S., Öztürk Oktay, K. & Şensoy, Y. (2019). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları ve enerji kaynakları çerçevesinde Türkiye’nin enerji güvenliği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 85-106. <https://doi.org/10.28956/gbd.562972>
- Pirinççi, F. (2021a). Yunanistan ve Doğu Akdeniz: Quo vadis?. *Kriter Dergisi*, 6(62), 68-71. <https://kriterdergi.com/dis-politika/yunanistan-ve-dogu-akdeniz-quo-vadis>

- Pirinççi, F. (2021b, 16 Ekim). Yunanistan ve Megali İdea'nın hayaleti. *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/perspektif/yazarlar/ferhat-pirincci/2021/10/16/yunanistan-ve-megali-ideanin-hayaleti>
- Prontera, A. & Ruszel, M. (2017). Energy security in The Eastern Mediterranean. *Middle East Policy*, 24(3), 145-162. <https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/EBI131/Energy%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean.pdf>
- Sandıklı, A., Budak, T. & Ünal, B. (2013). *Doğu Akdeniz'de enerji keşifleri ve Türkiye* (Rapor No. 59). BİLGESAM Yayınları. <https://docplayer.biz.tr/3722643-Dogu-akdeniz-de-enerji-kesifleri-ve-turkiye-bilge-adamlar-kurulu-raporu.html>
- Sarı, M. & Can, A. (2018). Lozan antlaşması gereğince Girit'ten Türkiye'ye göçün basına yansıyan yönleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(36), 29-54.
- Savrun, E. (2018). Doğu Akdeniz ve Ege Adaları enerji koridoru üzerinden Megali İdea ve yeni soğuk savaş senaryoları. *International Journal of Humanities and Education*, 4(7), 141-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/36883/413407>
- Sofuoğlu, A. (1996). *Fener Rum patrikhanesi ve siyasi faaliyetleri*. Turan Yayıncılık.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve büyük güçler, Kıbrıs, Ege ve diğer sorunlar*. Der Yayınları.
- Sözcü, (2020, 10 Aralık). Yunanistan, Ege'deki 19. adamızı da işgal etti. <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/yunanistan-egedeki-19-adamizi-da-iskal-etti-6160929/>.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü. (2019). *Doğu Akdeniz'de yükselen gerilim: Siyasi, askeri ve ekonomik açıdan yapılması gerekenler*. <https://www.sde.org.tr/dergi/sd-rapor-dogu-akdenizde-yukselen-gerilim-siyasi-askeri-ve-ekonomik-acidan-yapilmasi-gerekenler-yayini-10417>
- Stearns, P. N. (2009). Neden tarih öğreniyoruz? (E. Dinç, Çev.). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 118-127.
- Şahin, G. (2019). Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in önemi: Tehditler, riskler, fırsatlar ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(29), 199-230. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.554061>
- Şahin, M. S. (1980). *Fener patrikhanesi ve Türkiye*. Ötüken Yayınevi.
- Şanlı, S. (2012). *Uluslararası ilişkiler bağlamında güvenlik ve strateji boyutunda Akdeniz* (Tez no:306448) [Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap baharı. *Yasama Dergisi*, (23), 54-79.
- Şimşek, İ. (2014). Türkiye'nin jeopolitik önemi; köprü mü, kanat mı, merkez mi? *Tasam*, 3-18. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5222/turkiye_kopru_mu_kanat_mi_merkez_mi

- Tağmat, Ç. D. (2014). Türk ve Yunan kaynakları çerçevesinde Megali İdea değerlendirmeleri. Y. Okay (Ed.), *Türk- Yunan ilişkileri üzerine makaleler dağlar dağlar viran dağlar* (s. 89- 108, 9-42.) içinde. Doğu Kitabevi.
- Tamçelik, S. (2009). *Kıbrıs'ta güvenlik stratejileri ve kriz yönetimi*. ODTÜ Yayıncılık.
- Tamçelik, S. (2012). Kıbrıs' ta kurulan askeri ittifaklar ve özellikleri. *Folklor/ edebiyat*, 18(70), 197-232.
- Tayfur, F. (2003). *Osmanlı belgeleri ışığında 1821 Rum isyanı ve buna karşı oluşan tepkiler* (Tez no:130442) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Toprak, S. (2012). Megali İdea'ya bir örnek: Girit. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 118-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/itobiad/issue/8761/109333>
- Tuathail, G. O., Dalby, S. & Routledge, P. (Ed.). (2003). *The Geopolitics Reader*. <https://psi318.cankaya.edu.tr/uploads/files/GEOPOLITICS%20READER.pdf>
- Tuna, F. (2020). Türk dış politikasında realist yaklaşım: Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya politikası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 74-87. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uhsbad/issue/54604/746781>
- Turan, R. (2020). Tarih öğretmenlerinin Ermeni, Yunan-Pontus ve Süryaniler ile ilgili konuların öğretilme düzeyine ilişkin görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(29), 130-159. <https://doi.org/10.35675/befdergi.644044>
- Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi. (2021). *TPAO Türkiye-KKTC arasında belirlenmiş bölgede petrol arama çalışmalarına başlıyor*. <https://turkdegs.org/icerik/tpao-tuerkiye-kktc-arasinda-belirlenmis-boelgede-petrol-arama-calismalarina-basliyor>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (1959). *Garanti Antlaşması (Zürich, 11 Şubat 1959)*. Temel Dış Politika Konuları, Kıbrıs. https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Tüketici Fiyat Endeksi, Ocak 2023*. Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Ocak-2023-49655#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=TÜFE'deki%20>
- Türsan, N. (1987). *Yunan Sorunu* (3. Baskı), Harp Akademileri.
- Uslu, A. (2019). Türklerde devlet yönetimi. *Türk Ekini*, (3), 4-17. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkek/issue/55572/760620>
- Ülger, İ. K. & Efeğil, E. (Ed.). (2002). *Avrupa birliği kısıncında Kıbrıs meselesi (Bugünü ve Yarını)* (2. Baskı). HD Yayıncılık.
- Ünsal, E. (2009). *Girit'in Türk Hakimiyetinden çıkışı* (Tez no: 240997) [Yükseklisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ünay, S. (2021). Doğu Akdeniz'de küresel rekabet ve Türkiye'nin konumu: Enerji jeopolitiği, güvenlik, kalkınma eksenini. *Coğrafya, tarih ve uluslararası hukuk*

- boyutlarıyla küresel ve bölgesel denklemde Ege ve Doğu Akdeniz* (363-387) içinde. İstanbul University Press. <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/book/cografya-tarih-ve-uluslararası-hukuk-boyutlarıyla-küresel-ve-bölgesel-denkleme-ege-ve-dogu-akdeniz/chapter/dogu-akdenizde-küresel-rekabet-ve-türkiyenin-konumu-enerji-jeopolitigi-güvenlik-kalkınma-ekseni>
- Üren, M. (2021). Küresel güç olma hedefi bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz politikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 851-874. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.868057>
- Yalçın, E. (2012). Hangi Türkiye, hangi Türkler? 'Megali İdea' yaşıyor". 2023, (140).
- Yalçın, E. (2017). Yunanların bitmeyen ideali: "Megali İdea". *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 33-48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iisbf/issue/33561/368165>
- Yalçınkaya, A. (Der.) (1997). *Türk Yunan ilişkileri ve Kıbrıs sorunu*. Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşılması sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji Dergisi*, 4(6), 1-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/3804/51021>
- Yaycı, C. (2019). *Libya Türkiye'nin denizden komşusudur: Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılmasında Libya'nın rolü*. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Yaycı, C. (2020). *Yunanistan talepleri (Ege sorunları) soru ve cevaplarla*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yeşiltaş, M., Durgun, S. & Bilgin, P. (Ed.). (2015). *Türkiye dünyanın neresinde? Hayali coğrafyalar, çarpışan anlatılar*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım Mat, T., Azaklı Köse, M. & İspirli Armağan, M. (2021). Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Doğu Akdeniz meselesine ilişkin güncel siyasi gelişmeler ve meselenin uluslararası hukuk boyutu. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 79(3), 1067-1101. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2021.79.3.5211>.
- Yıldız, A. M. (2016). Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i güvenlikleştirmesi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(1), 1-25. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovabaccd/issue/21781/234072>
- Yıldız, D. (2008). *Tarihi geçmişi, stratejik önemi ve su sorunu açısından Akdeniz'in doğusu*. Bizim Kitaplar Yayınevi.
- Yıldız, Y. G. (2000). *Global stratejide Ortadoğu, krizler sorunlar ve politikalar*. Der Yayınları.
- Yılmaz, E. (2018). Doğu Akdeniz'de enerji çıkmazı. *SETA Perspektif*, (188), 1-5. https://setav.org/assets/uploads/2018/03/P188_AkdenizdeEnerji.pdf

- Yılmaz, E. A. (2020). Doğu Akdeniz'deki gelişmeler doğrultusunda Türk dış politikasının dünü ve bugünü. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, 12 (48), 27-48. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.791715>
- Yılmaz, S. (2014). 100. yılında Ermeni sorunu, tehcir ve Pontus sorununa genel bakış. *Yeni Türkiye*, (63), 2837-2854.
- Yücel, O. (2021). Eoka terör örgütü'nün saldırılarının Kuzey İrlanda gazetelerine yansması 1955-1960. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(8), 48-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpuiibf/issue/68659/1078626>

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta, lise ve lisans eğitimlerini İstanbul'da tamamladı. Lisansüstü eğitimini ise İstanbul Topkapı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Güvenlik Bilimleri ve Uygulamaları programında, tezli yüksek lisans olarak tamamlamıştır.

